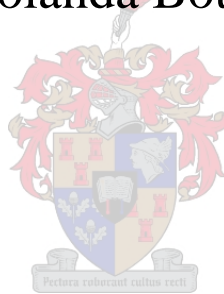

Die ontstaansgeskiedenis van Die Oranjeklub, met spesiale verwysing na die bevordering van die Suid-Afrikaanse toonkuns

Yolanda Botha

Tesis ingelewer ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes vir die graad van Magister in Musiek aan die Universiteit van Stellenbosch.

Studieleier: Dr. Stephanus Muller
Maart 2009

Verklaring

Deur hierdie tesis elektronies in te lewer, verklaar ek dat die geheel van die werk hierin vervat, my eie, oorspronklike werk is, dat ek die outeursregeienaar daarvan is (behalwe tot die mate uitdruklik anders aangedui) en dat ek dit nie vantevore, in die geheel of gedeeltelik, ter verkryging van enige kwalifikasie aangebied het nie.

Datum: 4 Maart 2009

Kopiereg © 2009 Universiteit Stellenbosch

Alle regte voorbehou

Opsomming

Die Oranjeklub was die eerste Afrikaanse kultuurorganisasie wat vanaf 1915 in Kaapstad bedrywig was. Die klub het die uitbou van Afrikaner identiteit en bevordering van Afrikanerkuns en –kultuur ten doel gehad. Bowenal was die klub se hoofdoel om nasionale sentiment onder veral jong Afrikaners te inspireer en 'n liefde vir hulle taal en geskiedenis te kweek. Hierdie nasionale sentiment sou gekoester word tydens byeenkomste van sosiale en kulturele aard. In hierdie opsig het Die Oranjeklub in die vroeë twintigste eeu in Kaapstad 'n sentrale rol gespeel in die weerstand teen wat ervaar is as Engelse politieke en kulturele oppermag wat onder veral stedelike Afrikaners na 'ver-Engelsing' kon lei.

Die verloop van programme by klubbyeenkomste het gewoonlik bestaan uit 'n toespraak, aangevul deur musiek- en voordragnommers wat deur hoofsaaklik Afrikaanse klublede bygedra is. Byeenkomste wat van hierdie programme afgewyk het was hoofsaaklik aande waartydens daar 'n toneel aangebied is of feesdagvieringe waarby die klub aktief betrokke was.

Die klub het oor twee bestuursvlakke beskik: 'n ere-bestuur en 'n uitvoerende bestuur. In die ere-bestuur het verskeie 'groot' name uit die Suid-Afrikaanse geskiedenis gedien: D.F. Malan, J.B.M. Hertzog, C.J. Langenhoven en J.C. Smuts, om maar 'n paar te noem. Die uitvoerende bestuur het eweneens bekende voorsitters soos die skrywer I.D. du Plessis en die kritikus C.H. Weich gehad. Wat die aanbidding van konserte betref, was daar ook vele bekendes by klubaangeleenthede betrokke. Programme bevat name soos dié van die musici Arnold van Wyk, Blanche Gerstman en Stefans Grové, asook groot name in die toneel soos Anna Neethling-Pohl, N.P. van Wyk Louw en Sarah Goldblatt. Sprekers het persoonlikhede soos D. Craven, C. Barnard en P.W. Botha ingesluit.

In 1976, na jarelange kulturele aktiwiteite ten bate van blanke Afrikaners in Kaapstad, is die klub ontbind. Hierdie tesis poog om die geskiedenis van hierdie organisasie vir die eerste keer te dokumenteer. Voorts wil dit die betekenis van die aktiwiteite van Die Oranjeklub, veral ten opsigte van musiekbevordering, interpreteer.

Abstract

Die Oranjeklub was the first Afrikaans culture organisation in Cape Town. Active since 1915, it strove to shape Afrikaner identity and advance Afrikaner art and culture. The main aim of the club was to inspire national sentiment, especially among young Afrikaners, and to help cultivate a love in this constituency for their language and history. This national sentiment was nourished by meetings of social and cultural significance. In this respect, Die Oranjeklub played an integral role in early twentieth-century Cape Town to oppose a perceived English political and cultural supremacy, acting as a buffer against the so-called 'ver-Engelsing' or Anglicization that was seen to threaten the identity of especially urban Afrikaners.

Programmes during meetings usually comprised of a speech, supplemented by music and recital items that were generally contributed by Afrikaans club members. Meetings that deviated from this norm were mainly evenings where plays were performed or festival-occasions of national importance in which the club was actively involved.

The club's management comprised two levels: an honorary committee and an executive committee. Many historically important figures served on the honorary-committee. The list includes names like D.F. Malan, J.B.M. Hertzog, C.J. Langenhoven and J.C. Smuts, amongst others. The executive committee had equally noteworthy chairmen, like the writer I.D. du Plessis and the critic C.H. Weich. The names of many important musicians can be found on club programmes, including Arnold van Wyk, Blanche Gerstman and Stefans Grové. Important actors and role players in theatre also participated in club events, amongst others Anna Neethling-Pohl, N.P. van Wyk Louw and Sarah Goldblatt. Speakers included personalities like D. Craven, C. Barnard and P.W. Botha.

In 1976, after many decades trying to advance culture among white Afrikaners in Cape Town, the club was disbanded. This thesis documents, for the first time, the history of Die Oranjeklub. It also considers the meaning of the club's cultural activities, especially its efforts to advance music among its members.

Inhoud

1. Inleiding	
1.1	Omvang, werkswyse en doel van die studie 1
2. Die ontstaansgeskiedenis van Die Oranjeklub	
2.1	Totstandkoming en Oranjeklub Reglement 6
2.2	Bestuur 15
2.3	Finansies en befondsing 17
2.4	Verloop van byeenkomste 19
2.5	Sprekers 23
2.6	Musiekbedrywighele 27
2.7	Die Oranjeklub koor en orkes 35
2.8	Toneelbedrywighele 37
2.9	Samevatting 43
3. Die Oranjeklub se doelvervulling as deel van die algemene Afrikaanse kultuurstrewe	
3.1	Die algemene Afrikaanse kultuurstrewe 46
3.2	Die Groot Depressie en Afrikaner verstedeliking 50
3.3	Interlude: <i>Die Stem van Suid-Afrika</i> 51
3.4	Die stryd van Die Oranjeklub en ander kultuurorganisasies 54
4. Biografiese nabetragting: Charles Henry Weich	64
5. Bronnelys	77
6. Bylae	85
Bylaag A: Lys van ere-bestuur en voorsitters	86
Bylaag B: Register van sprekers	88
Bylaag C: Register van uitvoerende kunstenaars	91
Bylaag D: Register van toneelbedrywighele en ander aangeleenthede	95

1. Inleiding

1.1 Omvang, werkswyse en doel van die studie

In hierdie tesis poog die skrywer om 'n oorsig te verskaf van die kulturele bydrae van Die Oranjeklub, die eerste Afrikaanse kultuurklub in Kaapstad, tot bevordering van die Suid-Afrikaanse musiekkultuur. Die klub is gestig gedurende 'n tydperk wat van groot belang was vir die vorming van wat later die kern sou word van 'n ideologies-homogene Afrikaner-identiteit en –kultuur. Die historiografiese verhaal wat hier vertel word is hoofsaaklik gekonstrueer uit dokumente uit een spesifieke versameling (die Charles Weich-Versameling). Hierdie verhaal is toe aangevul deur leeswerk en navorsing uit 'n eklektiese en wyd-uiteenlopende sekondêre literatuur. Wanneer inligting vaag of onduidelik was, of historiese gegewens nie ondubbelsinnig vasgestel kon word nie, het die Charles Weich-Versameling as die deurslaggewende bron vir uitsprake gegeld.

Die Charles Weich-Versameling is op 17 Maart 1972 deur Weich aan die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing (RGN) geskenk. Hierdie raad ontbind egter omstreeks 1992, waarna verskeie versamelings in die RGN se besit na ander instansies oorgeplaas word. Alhoewel geen stawende dokumentasie bestaan nie, is dit moontlik dat die Charles Weich-Versameling as deel van hierdie proses aan die Musiekbiblioteek van die Universiteit van Stellenbosch geskenk is weens die versameling se uitgesproke fokus op musiek. Daar is waarskynlik tydens die voorsortering van die versameling bevind dat sekere dokumente direk met die kultuurorganisasie, Die Oranjeklub, verband hou. Hierdie dokumente is uiteindelik as deel van die Charles Weich-Versameling in 'n houder/lêer sisteem onder 'Die Oranjeklub' voorsorteer. Hierdie lêers bevat onder andere notules, finansiële verslae, programme, briewe en koerantartikels wat aan die klub gerig was en/of met die bedrywigheede daarvan te doen gehad het. Hierdie dokumentasie is geensins volledig nie: daar is slegs vier notules van die klub se meer as vyf bestaansdekades te vinde en uit die vermoedelike nege programme wat gemiddeld

jaarliks deur die klub aangebied is, kon daar dikwels geen verwysing van gevind word nie.

As jarelange klubbetrokkene op beide algemene- as bestuursvlak, het Weich vir onbekende redes dokumentasie van die organisasie se administratiewe afdeling (wat volgens hulle reglement deur die sekretaris bewaar moes word) bekom. Hoe die organisasie so wanbestuur is dat dele van die klub se dokumente skynbaar so maklik weerhou of verwyder kon word, sal moontlik altyd 'n punt van bespiegeling wees. Die moontlikheid bestaan egter dat klublede soos Weich, toe hulle begin merk het dat die klubbydryghede besig was om tot stilstand te kom, dokumentasie ter bewaring in persoonlike besit geneem het.

Laat in die lewe van hierdie studie het dit onder die skrywer se aandag gekom dat daar, benewens die Charles Weich-Versameling in DOMUS, wel nóg 'n Oranjeklub-versameling bestaan. Dit is tans deel van die Nasionale Argief van Suid-Afrika (Kaapstad) en word bewaar onder die verwysingsnommer A2552. Hierdie versameling is in 1992 deur Tafelberg Uitgewers aan die argief geskenk en is tans ongesorteer. Die versameling beskik oor notules wat strek vanaf 1928 tot en met die klub se ontbinding in 1976, asook ander 'diverse papiere', lidmaatskapslyste, verslae, koerantuitknipsels en finansiële state. So ver kennis strek beskik die Nasionale Argief van Suid-Afrika in Kaapstad dus oor die grootste deel van Die Oranjeklub se 'papier-geskiedenis'.

Ten opsigte van die aanbieding van materiaal in hierdie tesis, is daar besluit om die gebruik van titels, voorname, noemname en voorletters van individue, soos dit verskyn in dokumente en ander bronne (en dikwels ten koste van konsekwentheid), presies soos in die dokumente te gebruik. Waar bogenoemde dus uit dokumentasie vasgestel kon word, is dit presies soos in die bron vermeld. Hierdie praktyk is sinvol in die lig daarvan dat titels, byvoorbeeld 'n aanduiding verskaf van die tipe persone met wie die klub wou assosieer asook individue wat hulle met die klub se doen en late besig gehou het. Dit is interessant dat dit hoofsaaklik sprekers en ere-bestuurposte is waar titels in die dokumente vermeld word. Verwysings na kunstenaars, maar spesifiek musici, gaan

gewoonlik met voorname of noemname gepaard. Dikwels is sommige individue se voorname of noemname ook volledig verskaf terwyl daar op dieselfde dokument bloot voorletters van 'n ander gemeld word. Dit was nie in alle gevalle moontlik om hierdie individue se gegewens op te spoor en volledige te verskaf nie. Die behoud van titels, voorname, noemname en voorletters, soos dit in die teks verskyn, het dus ten doel om die inhoud van die versameling so volledig moontlik aan die leser weer te gee. Dieselfde praktyk is toegepas met die gebruik van eiename. Uit aanhalings sal daar opgemerk word dat Die Oranjeklub soms as 'Oranje Klub' gespel word. So-ook word daar soms na die Afrikaner-Koffiehuis as 'die Koffiehuis' verwys.

Waar moontlik is 'n oorsigtelike geskiedkundige agtergrond, wat ook gepoog het om noemenswaardige bedrywighede in te sluit, van alle klubbetrokkes deur 'n voetnota belig. Hierdie was 'n moeisame en tydrawende proses wat gemengde resultate opgelewer het. Oor afdelings soos Die Oranjeklub ere-bestuur en -sprekers kon die skrywer heelwat inligting insamel. Dit is in teenstelling met afdelings soos die klub se musiekbedrywighede, waar inligting grootliks ontbreek het. Daar is egter gevoel dat voetnotas wel sinvol sou wees, siende dat verskeie van hierdie individue uiteindelik besondere belangrike figure in Suid-Afrika se politieke- en kulturele verloop geword het.

Die term 'Afrikaner' word deurgaans in die tesis gebruik. Dit word behou met inagneming van terminologie wat in omgang was ten tye van die klub se bedrywighede. Die gebruik van die term 'Afrikaner' is histories belangrik, aangesien dit die uitgangspunt was van wat die kern sou word van 'n verbeelde homogene Afrikaanse identiteit en 'n voorloper is van die meer hedendaagse gebruik van 'Afrikaanse'.

Die Charles Weich-Versameling was ten tye van hierdie studie in 'n voorsorteringsfase wat die skrywer genoodsaak het om 'n verwysingsstelsel te gebruik wat latere navorsers in staat sou stel om betrokke dokumente weer te vind. Die individuele dokumente beskikbaar is oor 'n nommer wat meestal in die regter-boonste hoek gevind kan word. Hierdie dokumente is in wisselende hoeveelhede in genummerde koeverte geplaas wat daarna

weer in genommerde houers gestoor word. Daar is gevolglik op die volgende verwysingsstelsel besluit:

Voorbeeld: (CWV 1:7_38.2)

Die verwysingsnommer kan as volg geïnterpreteer word:

CWV	-	Charles Weich-Versameling
1	-	Houernommer
7	-	Koevertnommer
38.2	-	Dokumentnommer

Hierdie verwysingsstelsel mag dalk met tyd in onbruik verval wanneer die versameling gekatalogiseer word en die oorspronklike nommering aangepas gaan word.

Die Oranjeklub-versameling wat deel uitmaak van die Nasionale Argief van Suid-Afrika is egter ongesorteer. Die dokumente is tans in vier houers geplaas wat bloot met die versameling se nommer, A2552, geïdentifiseer kan word. Waar daar in hierdie tesis na dié versameling verwys word, verskyn die versamelingnommer en waar moontlik ook die dokument se datum, om die opspoor van hierdie inligting te vergemaklik.

Die Charles Weich-Versameling en die Nasionale Argief van Suid-Afrika se Oranjeklub-versameling is egter nie die enigste spesiale versamelings wat vir hierdie studie geraadpleeg is nie. Die volgende bykomende versamelings uit die J.S. Gericke-biblioteek Dokumentesentrum is ook geraadpleeg: die W.E.G. Louw-versameling (versameling 158); die Langenhoven-versameling (versameling 202); die Goldblatt-versameling (versameling G.202) en die D.F. Malan-versameling (versameling 1). Waar daar dokumente uit hierdie versamelings aangehaal is, is oorspronklike sorteringsnommers verskaf wat die opspoor van die dokumente moontlik sal maak.

Die volgende afkortings verskyn as aanhalings in die teks:

ATKV -	Afrikaanse Taal- en Kultuurvereniging
CWV -	Charles Weich-Versameling
FAK -	Federasie van Afrikaanse Kultuurverenigings
K.A.T. -	Kaapse Afrikaanse Toneelvereniging
Kruik -	Kaaplandse Raad vir die Uitvoerende Kunste
NP -	Nasionale Party
PRS -	Performing Right Society
RAM -	Royal Academy of Music
SAUK -	Suid-Afrikaanse Uitsaaikorporasie

Met inligting oor Oranjeklub byeenkomste wat na 1967 skielik opdroog in die bestaande dokumente, het ook kennis van hulle bestaan en rol in Afrikaanse kultuurbevordering uit die kollektiewe geheue verdwyn. Slegs een kort ensiklopedie inskrywing oor hulle bedrywighele verskaf agtergrond oor Die Oranjeklub, sodat daar ook nie voldoende literatuur bestaan wat hierdie klub se rol in die kunsmusiekontwikkeling van Suid-Afrika dokumenteer nie. Hierdie navorsing bied heelwat inligting aan wat voorheen nie bekend was nie, en die skrywer hoop dat hierdie studie mettertyd tot 'n meer volledige historiese begrip en kennis sal lei van Die Oranjeklub en ander Afrikaanse kultuurorganisasies.

2. Die ontstaansgeskiedenis van Die Oranjeklub

2.1 Totstandkoming en Oranjeklub Reglement

Soos met die ontstaan van enige organisasie, kan Die Oranjeklub se stigting toegeskryf word aan bepaalde politieke- en sosiale gebeure en omstandighede wat 'n spesifieke behoefte laat ontstaan het vir die klub om te vul. Die stigting van die Oranjeklub was dus die uitvloeisel van 'n spesifieke sosio-politieke 'klimaat' en denkpatroon wat onderliggend was aan die Afrikaanse volksgees van die vroeë twintigste eeu.

Volgens 'n berig in *De Burger* op 19 Augustus 1915, geskryf deur 'n sekere Jan Oranje,¹ vind die stigting van die klub plaas op 6 Augustus 1915. Die berig lui:

Geruime tyd reeds is die gedagte in die brein van sommige entoesiastiese jong Afrikaners [...] dat dit goed sou wees als ons in die ou moederstad van Suid-Afrika 'n soort van Nasionale Studente Vereniging sou stig. Tot Vrijdagaand, die 6de Augustus, was dit maar 'n droom, 'n vage denkbeeld, maar een troos, tans is dit 'n konkrete, werklikheid, en Kaapstad besit sij Nasionale Vereniging vir jong mense in die Oranje Klub.

Op politieke gebied word die stigting van die klub voorafgegaan deur onder andere die Anglo-Boereoorlog (1899-1902) en die Suid-Afrikaanse Rebelle (1914). Die botsings tussen Engelse kolonialisme/imperialisme en Afrikaanse patriotisme, met die Afrikaners wat telkemale genoodsaak was om die aftog te blaas, het 'n ontmoedigende uitwerking op die Afrikanergees van die tyd gehad. Dit het ook die verdere ontwikkeling van Afrikaner nasionalisme² beïnvloed:

---

¹ Jan Oranje is moontlik 'n pseudoniem wat as mondstuk vir die kollektiewe klub 'gepraat' het. Jan Oranje verteenwoordig dus 'n tipe karikatuur wat as stereotipe vir die Afrikaanse 'stryd-vegters' moes dien.

² Alhoewel hier na 'Afrikaner nasionalisme' verwys word, is dit belangrik om te meld dat die ontstaan en skep van 'n 'identiteit' en 'kultuur', met 'nasionaalisme' as uitvloeisel, etlike jare neem. Wanneer dit as deel van die volksgees gesien en beoefen is kan geensins bepaal word nie en sal ook nooit by alle lede van die volk op dieselfde vlak van bewustheid wees nie. Sommige historici glo dat 'aangesien Afrikaner nasionalisme eers in die laaste kwart van die negentiende eeu 'n betekenisvolle verskynsel geword het, daar eers op die vooraand van die uitbreek van die Anglo-Boereoorlog in 1899 'n Afrikaner-gemeenskap was wat as 'n volk beskou kan word' (Grobler 2007:3). Hierdie volk se identiteitsontwikkeling word egter deur

Die ‘Boere’ of ‘Afrikaners’ het die twintigste eeu binnegetrek as verslane, onderworpe, vernederde en verarmde mense [...]. Ná die oorlog van 1899-1902 het aanvanklik pessimisme geheers oor die vraag of die volk van Afrikaners ’n toekoms het (Van Jaarsveld 1981:14).

Dit sal later duidelik word dat hierdie gebeure uiteindelik belangrike katalisators in die emansipasie van ’n eie Afrikaner-identiteit en –kultuur was. Verskeie Afrikaners het hulleself op hierdie tydstip van Suid-Afrika en die Afrikaner-kultuurstryd losgemaak deur te emigreer na ander lande. Hier het hulle egter ook die risiko geloop om hulle identiteit te verloor weens hulle minderheidsgetalle en kulturele vreemdheid. Ander het hulle aan die Britse gesag onderwerp en die (grootliks Engelse) kultuur en identiteit as hulle eie probeer aanneem. Die meerderheid Afrikaners het egter ‘’n wil geopenbaar [...] om voort te bestaan as afsonderlike nasie, hulself op godsdienis en geskiedenis op te bou en ’n eie kultuur te skep’ (Ibid.:14). Dit is hier waar die stigterslede van Die Oranjeklub na vore getree het met hulle doel ‘om geleentheid te verskaf aan jong Afrikaners om hulle nasionalisme te bevorder en mede-Afrikaners ‘wakker te skud’ deur:

- (a) Belangstelling in ons [Afrikaner] geskiedenis op te wek;
- (b) Groter liefde vir ons taal aan te kweek;
- (c) Gesellige byeenkomste te hou;
- (d) Afrikaanse konserte en opvoeringe te gee;
- (e) Kulturele vergaderings te belê;
- (f) Die verrigtinge van die Klub draadloos uit te saai.’³

---

die Rebelle van 1914 gekniehalter deurdat dit ‘agterdog en verdeeldheid onder Afrikaners [tot] gevolg [het]’ (Grobler 2007:147). Daar word meer breedvoerig hieroor in hoofstuk drie geskryf.

³ Sien ‘Die Reglement van Die Oranjeklub’ (CWV 1:1_2). Ander noemenswaardige reëls uit die reglement is dat die kleure van die klub as oranje en wit erken is; enige blanke persoon bokant die ouderdom van 16 jaar aan die klub kon behoort het en dat rook onder geen omstandighede in die vergaderings toegelaat sou word nie. Tensy anders vermeld is alle primêre dokumente wat geraadpleeg is deel van die Charles Weich-Versameling in die Dokumentasiesentrum vir Musiek (DOMUS), Musiekbiblioteek, Universiteit van Stellenbosch. Die nommers wat hier gebruik word is voorsorteringsnommers, siende dat die versameling ten tye van hierdie tesis nog nie gekatalogiseer was nie.

Figuur 2.1: Die Oranjeklub reglement, Reëls en Regulasies (c. 1916).

Stigterslede wat uit ‘entoesiastiese jong Afrikaners’ bestaan het,⁴ sluit in mes. F. en M. Roux,⁵ [Q.] Fagan,⁶ Tomlinson, Immelman⁷ en mnre. W. de Villiers,⁸ [S.] Anecke, H. Cruse⁹ en D. Steyn¹⁰ – hoofsaaklik studente en dosente verbonde aan die Universiteite van Kaapstad en Stellenbosch. Die eerste vergadering in die Creamery ‘aan die top-eind van Adderley straat het vier en vyftig jong Suid-Afrikaners’ opgelewer (Oranje *Die Burger* 1915). Die sakeman en politikus W. de Villiers, wat as eerste voorsitter optree, lewer ook die eerste rede voor Die Oranjeklub. Hy praat oor die ‘toestand van ons volk – met die één dappere leier in die tronk en die ander luid gebasuinde “held” vervreemd van

⁴ Name verkry uit *De Burger*, 19 Augustus 1915 asook *Die Burger*, 12 Januarie 1961 deur Charles Weich. Artikels soos W.A. de Klerk se ‘Meer as net ’n koffiehuis’ (*Die Burger*, 4 Augustus 1974) en die inskrywing in die *Standard Encyclopedia of Southern Africa* (vol. 8:371) wat na Die Oranjeklub se stigting verwys, meld bloot Henri Cruse as stigter, moontlik omdat hy die klub van ’n naam voorsien het.

⁵ Friena en Marie Roux word later onderskeidelik me. M.C. Botha en me. I.W. van der Merwe.

⁶ Jessie Queeny Theron word die eggenoot van Henry Allen Fagan (advokaat en later regter). Beide die Fagan’s stel aktief belang in die dramakuns en Queeny vertolk verskeie hoofrolle in haar man se dramas.

⁷ Me. Immelman was onderwyseres aan die Westcliffskool.

⁸ W. de Villiers is moontlik Wilhelm Bruckner de Villiers, sakeman en politikus wat in 1915 ’n belangrike rol gespeel het in die stigting van *De Burger* en De Nasionale Pers (Preller 1971:230). Op politieke gebied steun De Villiers die NP waarvan hy later tot raadslid verkies word.

⁹ Prof. dr. Henri Pierre Cruse studeer in Holland en verwerf ’n D.Litt. in Amsterdam. Hy was hoogleraar in die Fakulteit van Opvoedkunde en professor van Geskiedenis van onderwys aan die Universiteit van Stellenbosch. Cruse het in 1941, saam met 19 ander professore en lektore aan die Universiteit van Stellenbosch, ’n manifest onderteken wat ‘die slaafse navolging van uitlandse strydmetodes, blinde vooroordeel, en bittere onverdraagsaamheid wat ongelukkig in so baie Afrikaanssprekende kringe reeds die botoon voer’ afgekeur het (J.J. Smith versameling, 333. M.A. 39).

¹⁰ Daantjie Steyn.

sij volk en toegejuig deur 'n vreemde menigte.'¹¹ Nadat ander sprekers, soos ene me. De Bruyn en mnre. D. Steijn, H.P. Cruse en Smuts ook die nuutgestigte klub toegesprek het, is daar in alle erns besin oor die naam wat die klub sou dra. Verskeie voorstelle het gedien, onder andere 'Die Nasionale Koffie Klub' en die 'Nasionale Studente Vereniging', maar Henri Cruse se voorstel het die meeste byval gevind:

'Oranje', sê meneer Cruse, staat 'vir vryheid en geregtigheid.' Dit beteken en spreek van 'n worsteling en stryd teen dwingelandij en 'n afskuw van gebondenheid; dit getuig ook van mannemoed, uiteindelijke segepraal en nasionale behoud' (Oranje *Die Burger* 1915).

Die eerste komitee het mnr. W. de Villiers as voorsitter; mnr. D. Steyn as visi-voorsitter; juff. W. Tomlinson en S. Anecke as sekretaresses en mes. F. Roux, H. Fagan (sic) en mnr. D. van der Merwe as komiteede. Jan Oranje sluit sy berig oor die stigting as volg af:

Ons is so versprei in die Kaap, dat tensij ons 'n plek het wat sal dien als 'n brandpunt van onse nasionale energie ons nie te veel kan uitvoer nie en dit is dan ook ons hoop dat van die klub 'n nasionale krag sal uitgaan wat die verfoeilike lauwheid en armsalige swakheid op nasionaal gebied sal verdrijf en Jong Suid-Afrika in Kaapstad sal aanvuur tot 'n nobeler trotsheid op eië volk en 'n edeler liefde vir eië taal.

Ons nodig Jong Suid-Afrika uit naar onse vergaderinge, maar vergeet net nie dat elk een sikspens vir sij 'versterking' daar moet betaal nie.

Die artikel meld ook dat die vergaderinge so al om die drie weke sou plaasvind en dat die volgende vergadering 'n bespreking oor die Slagtersnek Rebelle sou wees.

---

¹¹ Dit is interessant om kennis te neem van die feit dat die eerste toespraak wat voor Die Oranjeklub gelewer is, van politieke aard was. C. Weich se artikel, *Die Burger* 12 Januarie 1961, beweer egter dat 'daar geen sweem van politiek in hierdie vereniging bespeur [kon] word nie. Selfs met die opstel van die reglement van orde is die woord nasionaal [...] oral met 'n klein 'n' geskryf sodat die mense tog nie moes dink dit het enigiets met die Nasionale Party te doen nie!'

Dit is dus duidelik dat die stigters van die Die Oranjeklub uit 'n ywerige kerngroep kultuurliedhebbers bestaan het wat hulle mede 'verslane, onderworpe, vernederde en verarmde' Afrikaners as arbeidsveld geïdentifiseer het. Hulle wou hierdie lede besiel met 'n trots in hulle geskiedenis, taal en kultuur; wou hulle aanspoor tot aktiewe strewe na die outbou van 'n Afrikaner nasionaliteit en wou Afrikaners se 'gesamentlik belange bevorder en mekaar onderling ondersteun' (A2552 1968).¹² Met die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog in 1914, 'n jaar voor die klub se stigting, sou hierdie strewe onder veral stedelike Afrikaners egter 'n opdraande stryd wees.

Dit was die dae toe die gebruik van Afrikaans in Kaapstad nog teenstand gekry het. Die eerste vergaderings van die Oranje Klub (sic) het soms in moeilike omstandighede plaasgevind. Aan die Universiteit van Kaapstad het dit, net ná die Eerste Wêreldoorlog, moeilik gegaan om met Afrikaanse verenigings te vorder. [...]

Daar was aande toe lede by die ingang tot die ou Koffiehuis in Parlementstraat met spottende opmerkings begroet is, deur mense vir wie 'n Afrikaanse kultuurvereniging net een betekenis kon hê: geestesverwantskap met 'n land waaruit niks goeds kon kom nie (Du Plessis 1975:8).

Maar hierdie teenkanting uit Engelse geledere het die klub egter nie in die kiem gesmoor nie:

[J]uis dit het besieling gebring. Elke vergadering het vir die lede iets gegee. [...] Daar was 'n gemeenskaplike strewe, die uitbou van 'n eie identiteit, die oortuiging dat daar iets was om te bereik [...].

Vir die Afrikaanse dosente en studente aan die Universiteit van Kaapstad was die Klub 'n tuiste waar hulle lafenis kon soek en bydraes kon lewer. Professore M.C. Botha,¹³ D.B.

---

¹² In Bloemfontein stig dominee W. Postma 'n soortgelyke vereniging genaamd 'Ons Taal' (c. 1911) met die doel 'om die gesellige verkeer onder die Afrikaanse studente van Bloemfontein te bevorder' (Binge 1969:102).

¹³ Marthinus Christoffel Botha speel 'n sentrale rol by die vestiging van die eerste Afrikaanse hoërskool, Hoërskool Jan van Riebeeck (1926). Hy dien ook as eerste voorsitter van die Suid-Afrikaanse

Bosman,¹⁴ J.F. Burger en S.P.E. Boshoff¹⁵ was bekendes daar, en as studente het manne soos F.C.L. Bosman,¹⁶ F.C. Erasmus,¹⁷ J.H. Conradie,¹⁸ I.W. van der Merwe¹⁹ die vergaderings gereeld bygewoon. [...] Dit was vanselfsprekend dat almal die saak moes steun (Ibid.:8,127-8).

In J.C. Steyn se boek, *Van Wyk Louw: 'n Lewensverhaal*, word hierdie stelling beaam:

[V]ir die nuuskierige jongmens was daar buite die Universiteit heelwat wetenskap en kultuurlewe in Afrikaans te vinde. Die Oranjeklub het uit sy pad gegaan om jong mense 'n persoonlike kennismaking met die Afrikaanse kultuur te gee' (43-4).

Die kern van hierdie 'kennismaking met die Afrikaanse kultuur' was egter *taal*-gesentreerd. Dat die stryd om eie erkende taal in 1915 al vir hierdie Kaapstadse studente en dosente so 'n groot kwessie was, is reeds duidelik in Afrikaanse literatuur so vroeg soos 1906. Prof. P.J.G. de Vos meld byvoorbeeld dat die taal 'in die kern van die kultuurstryd was' (Van Jaarsveld 1981:14). In sy boek, *Aantekeninge uit Tuynstraat*, brei die skrywer, digter en amateur entnomusikoloog I.D. du Plessis ook verder hieroor uit:

Uitsaaikorporasie en word in 1941 as Rektor van die Universiteit van Pretoria aangestel (Potgieter 1970:454).

¹⁴ Daniël Brink Bosman is saam met I.W. van der Merwe die samesteller van die *Tweetalige woordeboek, Engels-Afrikaans (1931)* en *Afrikaans-Engels (1936)* en word beskou as 'n groot taalgeleerde en een van die vernaamste grondleggers van die Afrikaanse taalwetenskap' (Bosman 1977:86-7).

¹⁵ Stephanus Petrus Erasmus Boshoff was werksaam as akademikus, taalgeleerde, kultuurleier en onderwyser (Nienaber 1987:68). Hy dien onder andere op die Spellingkommissie (1922) en was lid van die Taaladvieskomitee (1925).

¹⁶ Frederik Christiaan Ludolph Bosman, 'akademikus en kultuurbevorderaar', promoveer aan die Universiteit van Amsterdam met 'n proefskrif getiteld *Drama en toneel in Suid-Afrika, 1652-1855* (Hugo 1977:71). Hy toon ook belangstelling in 'werk van kulturele aard, veral wat betref die Afrikaanse taal en kultuur. Reeds as student het hy opgetree as medestigter van die ATKV en as redakteur van die *Kwartaalblad gedien*' (Ibid.:71). Hy was lid van verskeie organisasies, onder andere Die Oranjeklub, waarvan hy ook as voorsitter opgetree het. Hy dien op die Suid-Afrikaanse Musiekraad en dit is na aanleiding van sy 'voorstel en skema' dat die eerste deel van die *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie* in 1980 verskyn (Ibid.:72).

¹⁷ François Christiaan Erasmus, advokaat en later ambassadeur, word in 1959, as lid van die NP, Minister van Justisie. In 1961 word hy as Ambassadeur in Rome aangestel (Basson 1987:262).

¹⁸ Johannes Hendrik Conradie word Administrateur van Kaapstad en in 1944 Sekretaris van die NP (Krüger 1977:176).

¹⁹ Izak Wilhelmus van der Merwe (oftewel Boerneef) word as Afrikaanse skrywer, digter, leksikograaf en akademikus gedenk. Hy voltooi 'n meestersgraad in Afrikaans-Nederlands aan die South African College in Kaapstad waarna hy in 1922 as lektor aangestel word. Van der Merwe begin eers op 41-jarige ouderdom onder die skuilnaam Boerneef publiseer.

‘In ’n oorwegend Engelse omgewing moes die Afrikaanse studente in daardie vroeë jare veg om hul identiteit te behou’ (116). Uit *Die Burger* se ‘argief berigte’ ook die volgende om die taal-kwessie en die rol wat Die Oranjeklub daarin gespeel het:

Mevr. Ds. De Bruijn het aan die (Oranje)klub oorgebring ’n boodskap van Genl. De Wet en een van President Steijn. Aan die klompie jong Afrikaanders in Kaapstad, wat nog nie die knie voor Konsiliasie Baal gebuig het nie was Genl. De Wet se boodskap: “Ons oë is op julle gerig. Ons oë is al lang op julle gerig.” President Steijn was baie blij om van die Oranje Klub te hoor en sijn boodskap was: “... die redding van ons volk lê in die vasklemming aan die geloof der vadere, in getrouheid aan die taal en tradisies van ons nasie, en in die liefde vir volk en vaderland” (*Die Burger Argief* 21 September 1990).

Dit is hierdie agtergrond wat verduidelik hoekom die klub daarna sou streef om Afrikanertrots te bevorder en pogings sou aanwend om in Afrikaners ’n groter liefde vir hulle taal te kweek. Die klub se offisiële taal is dus ook uit die staanspoor as Afrikaans geïdentifiseer met Nederlands wat in ‘besondere omstandighede’ ook toegelaat sou word (CWV 1:1_2). Soos dit ook later in hierdie tesis sal blyk, was verskeie Oranjeklublede en -sprekers deel van die Taal-stryd.²⁰

Die Oranjeklub is nie in ’n kulturele vakuum gestig nie: ’n hele konteks van samelopende kulturele gebeure (ook gebeure van belang vir die ontwikkeling van musiek in Kaapstad) kan uit historiese bronne gerekonstrueer word. In 1912 kom W.H. Bell na Kaapstad. Hy was ’n bekwame musikus vanuit Engeland wat in 1910 as hoof van die Kaapstadse Musiek Kollege aangestel is. Bell was ook die dryfveer agter die totstandkoming van die Kaapse Stadsorkes (waarvan die eerste uitvoering op 28 Februarie 1914 plaasgevind het). Die Nederlands/Afrikaanse koerant, *De Burger*, verskyn vir die eerste keer op 26 Julie 1915 in druk,²¹ en die Afrikaner-Koffiehuis open in Oktober 1916 as ’n ‘gesellige vergaderplek’ (Binge 1969:102) waar verskeie kulturele aktiwiteite plaasvind. Kort hier-

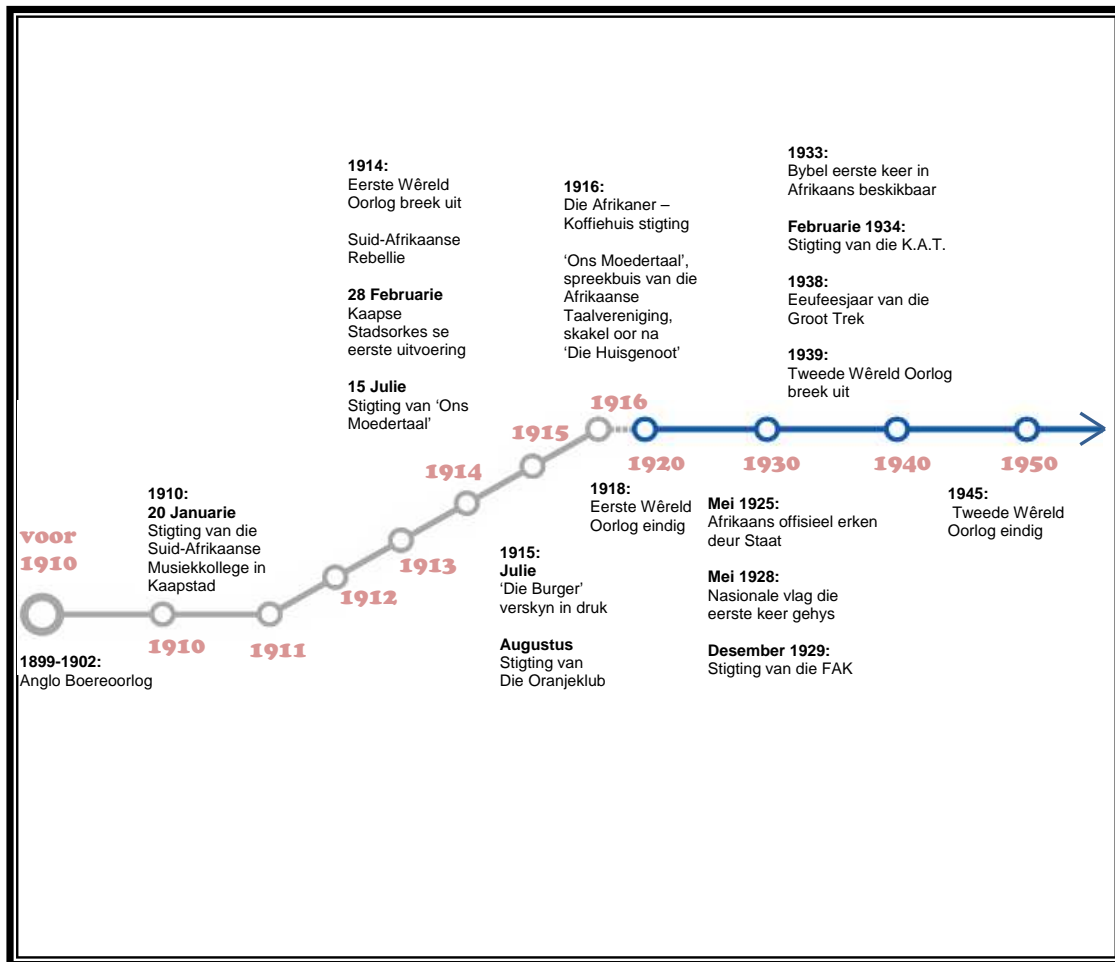
---

²⁰ Die stryd om Afrikaans as offisiële taal in die Suid-Afrikaanse staat te laat erken is immers eers op 8 Mei 1925 gerealiseer.

²¹ Hoofartikels in *De Burger* was aanvanklik uitsluitlik in Nederlands. Op 3 Januarie 1922 verskyn die eerste Afrikaanse hoofartikel en verander die dagblad se naam na *Die Burger* (Scholtz 1977:593).

na sal die Afrikaner-Koffiehuis vir die volgende 32 jaar Die Oranjeklub se byeenkomste huisves.²²

Figuur 2.2: Voorstelling van politieke- en sosiale konteks vanaf 1910 tot 1945.

Die impak van hierdie kulturele ontwikkelings het menige implikasies vir die klub en sy doelstellings gehad. Met die ontstaan van die Kaapse Stadsorkes word 'n groter groep Afrikaanse Kapenaars blootgestel aan klassieke simfoniekonserte. Tot op hierdie stadium was sulke konserte 'n 'onbekende' onder veral die armer Kaapse Afrikaners wat nie

²² Waarom Oranjeklub-byeenkomste skielik in 1948 van die Afrikaner-Koffiehuis na die Elektrisiteitsgebou in Strandstraat verhuis kon nie vasgestel word nie.

oorsese opleiding ontvang het nie.²³ Hierdie konserte word mettertyd deel van die Kaapstadse kultuurlewe en verrig in hierdie opsig 'n onmeetbare opvoedingstaak waaruit Die Oranjeklub ook voordeel sou trek.²⁴ *De Burger*, wat uit die staanspoor as die klub se spreekbuis geïdentifiseer is, sou klubkonserte adverteer (CWV 1:1_2). Voorts kon die Musiekkollege, wat begaafde Suid-Afrikaanse musici soos Blanche Gerstman, Albina en Margherita Bini, Beryl Boyd, Lionel Bowman en Ian McGregor Condie opgelewer het, die klub van potensiële kunstenaars voorsien. Met die opleiding van bekwame musiekonderwysers en komponiste het die blootstelling aan musiek en musiekopleiding ook groot vooruitgang oor die hele Suid-Afrika geniet.²⁵ Die Afrikaner-Koffiehuis, wat as 'the focal point of the social and cultural life of the Afrikaners and a popular meeting-place for [...] committee meetings, clubs [and] societies' (du Preez 1973:191) beskryf word, het die 'ontdekking en handhawing van kulturele identiteit' (De Klerk *Die Burger* 1974) as deel van hulle onderneming gesien. Die Afrikaner-Koffiehuis het gepoog om 'n bymeekaarkomplek te skep wat 'n 'regte Afrikaanse en christelike atmosfeer' sou hê (Ibid. 1974). Die Oranjeklub, soos verskeie ander verenigings (beide Engels en Afrikaans), sou dus hier 'n tuiste vind.²⁶

Al hierdie aktiwiteit op kultuurgebied skep dus 'n gunstige milieu vir Die Oranjeklub om sy gesellige byeenkomste prakties uitvoerbaar te maak. Hierdie gebeure maak dit ook vir die klub moontlik om spesifiek op 'n Afrikaanse gehoor te fokus deur Afrikaanse toesprake, konserte en opvoerings aan klublede te lewer.

---

²³ Slegs Afrikaners wat hulle studies oorsee voortgesit het sou geleentheid gehad het om grootskaalse simfoniekonserte en operaproduksies te sien te kry.

²⁴ In sy artikel 'Die Musiek van die Afrikaner' meen G.F. (Frits) Stegmann dat die musieksmaak en musiekkultuur in Suid-Afrika tot 'n hoër peil begin ontwikkel het juis oor die verhoogde vlak van onderwys en gereelde orkeskonserte wat toenemend die kultuurlewe van groot stede soos Kaapstad gekenmerk het (26).

²⁵ Ten tye van die opening van die Musiekkollege in Kaapstad is meeste musiekonderwys in Suid-Afrika deur privaat musici behartig wat van oorsee af na Suid-Afrika verhuis het.

²⁶ Feitlik alle klub- en bestuursvergaderings is in die Afrikaner-Koffiehuis gehou (A2552 Notules).

2.2 Bestuur

Die Oranjeklub se bestuur het hoofsaaklik uit twee afsonderlike vlakke bestaan. Hierdie bestuursvlakke, wat in die Reglement geïdentifiseer is, meld die bestaan van 'n erebestuur waarvan geen spesifieke dienste verwag is nie, asook 'n uitvoerende bestuur (eie term) wat die klub se daaglikse bedrywighede behartig het.²⁷ Ereposte is toegeken aan individue wat 'hoofde van die morele steun [...] vir die Klub sou wees' asook persone wat genomineer is 'tengevolge van buitengewone dienste wat hulle aan die Klub bewys het' (CWV 1:1_2). Die meeste lede waaruit die ere-bestuur kon bestaan was tien erevoorsitters en 25 erelede. Byeenkomste is egter deur die klub se uitvoerende bestuur behartig wat onder andere verantwoordelik was vir die saamstel van programme, bemaking van byeenkomste asook die insameling van fondse. Hierdie bestuur is gewoonlik tydens die klub se laaste jaarvergadering verkies.

Oranjeklub ere-voorsitters sluit in weledele heer Jan Luyt,²⁸ doktor D.F. Malan,²⁹ generaal J.B.M. Hertzog,³⁰ W.A. Hofmeyr;³¹ advokaat J.H.H. de Waal,³² regter die edele

---

²⁷ Sien Bylaag A, p.87.

²⁸ Beide Jan Luyt se ouers was professionele musici. Luyt self het 'n uiteenlopende belangstelling in musiek getoon. Hy het gereeld as klokkespeler opgetree (met uitvoerings in Holland en België) en stig in 1932 die Kaapstadse Orkesvereniging. In samewerking met W.J. Pickerill (die Kaapstadse Stadsorkesdirigent) dirigeer hy dié orkes vir 'n volle dekade. In 1931 stig hy die Jan Luyt-koor; tree op in radio-uitsendings en is lid van die Radiokwartet (Staude 1972:507).

²⁹ Daniël François Malan verwerf 'n M.A.-graad in filosofie aan die Victoria Kollege te Stellenbosch. Hy besluit egter om die bediening te betree en gradueer as doktor van teologie aan die Universiteit van Utrecht. Hy word in 1915 oorgehaal om die bediening te verlaat en as redakteur van die dagblad *De Burger* op te tree. Malan beskou die Afrikanernasie as oorwonne in hulle stryd teen Brittanje, en dit is ook die mening wat hy deur die koerant propageer. Hy word later as voorsitter van die NP verkies en word 'n sterk opponent van die Botha-regering (Neame 1972:130-4).

³⁰ James Barry Munnik Hertzog tree op as Boere generaal en later as Eerste Minister van die Unie van Suid Afrika (1924-1939). Hy het die ontwikkeling van die Afrikaner-kultuur aangemoedig en was vasberade om die Afrikaners van Britse invloed te beskerm. Hy ontvang onder andere regsgrade van die Victoria Kollege in Stellenbosch en die Universiteit van Amsterdam (Fagan 1972:504-9).

³¹ William Angus Hofmeyr word as 'n 'sakeman en kultuurleier' beskryf (Malan 1977:416). Onder sy aanvoering word die Nasionale Pers in 1915 gestig, 'n organisasie waarvan hy verkies word tot eerste voorsitter. Hy beklee later die posisie van hoofbestuurslid van die NP.

³² Jan Hendrik Hofmeyr de Waal vertrek in 1894 na Londen waar hy as advokaat kwalifiseer. Terug in Suid-Afrika is hy een van die eerste om die beweging vir Afrikaans as landstaal te hervat. As politikus het De Waal ook die stigting van die Nasionale Pers (1915) ondersteun. Op toneelgebied word hy, saam met Melt Brink, as 'n pionier van Afrikaanse teater beskryf (Nienaber 1971:4).

H.S. van Zyl;³³ generaal die edelagbare J.C. Smuts;³⁴ hoog-edele oud-president F.W. Reitz³⁵ en advokaat F.W. Beyers.³⁶

Met die uitsondering van Jan Luyt is al bogenoemde ere-voorsitters in 1933 aangewys, moontlik met die hoop dat hulle die klub, wat ook die nagevolge van die Groot Depressie gevoel en finansiële swaargekry het, geldelik sou ondersteun. Erelede van die Oranjeklub sluit in mnr. en me. H.A. Fagan; mnr. J.J. Jordaan; dr. F.C.L. Bosman; prof. J.J. Smith;³⁷ prof. en me. M.C. Botha; prof. dr. J.F. Burger; prof. dr. D.B. Bosman en prof. dr. H.P. Cruse, om maar net 'n paar te noem. Uit die Charles Weich-Versameling, waaruit 'n groot gedeelte van hierdie geskiedenis saamgestel is, het dit ook geblyk dat die klub oor erepresidentie beskik het. Dr. D.F. Malan is in November 1915 as eerste ere-president aangewys,³⁸ met groot figure soos C.J. Langenhoven (1932),³⁹ gen. J.C. Smuts (1933) en gen. J.B.M. Hertzog (1938) wat later in sy voetspore sou volg.

---

³³ Hendrik Stephanus van Zyl was as regsgeleerde en politikus werksaam. Hy verwerf 'n LL.B.-graad aan Cambridge nadat hy aan die Victoria-kollege op Stellenbosch studeer het. Van Zyl tree op as een van die stigterslede van die NP, en word in 1920 tot regter van die Kaapse hooggeregshof aangestel.

³⁴ Jan Christiaan Smuts vertrek in 1891 na die Christ's College in Cambridge om regte te studeer nadat sy studies aanvanklik by die Victoria Kollege op Stellenbosch begin is. As leier van die 'Opposisie' was Smuts 'gemoeid met die beskerming van die sentimente van die Engelssprekende Suid-Afrikaners' (eie vertaling uit Engels, Van der Poel 1974:19).

³⁵ Francis William Reitz word as 'n 'uitgesproke Afrikaner, voorstander van die Afrikanerbond, afkeurig van die Engelse taal en kultuur en 'n oortuigde republikein' beskryf (Grobler 2007:106). Vanaf 1888 tot 1895 tree hy, na president Kruger, as Staatspresident op. In sy hoedanigheid as ambassadeur onderneem hy 'n reis na Amerika waar Theodore Roosevelt hom 'te woord gestaan' het (Reitz 1978:59).

³⁶ William Fredrik Beyers (Willie) was die eerste regter om 'n uitspraak in Afrikaans te lewer (1933) (Scholtz 1970:303).

³⁷ Johannes Jacobus Smith was grootliks verantwoordelik vir die samestelling van die eerste Afrikaanse woordeboek en was van studentejare af 'n vegter vir die Afrikaanse taal.

³⁸ D.F. Malan-versameling: 1/1/574.

³⁹ Cornelis Jakob Langenhoven publiseer in 1910 'n artikel oor "The problem of dual language in South Afrika" waarin hy "n geleidelike en natuurlike oorgang na Engels as enigste amptelike taal [...] [as] die beste waarborg vir die oplossing van die land se kulturele en politieke probleme' gepropageer het (Brink 1999:47). Hy kom later tot ommekeer en word vandag gedenk vir sy uiteindelijke aktiewe bydrae tot die erkenning van Afrikaans as offisiële landstaal. Hy begin sy skryfloopbaan eers na 40-jarige ouderdom. Sy liefde vir die geskrewe woord was net so groot soos 'sy liefde vir sy mense, 'n liefde wat aangewakker is deur sy bewuswording van hulle kulturele behoeftes' (eie vertaling uit Engels, Verhage 1972:540). Sy oplossing vir hierdie probleem was die 'onderhoud en ontwikkeling van sy eie plaaslike taal, Afrikaans' (eie vertaling uit Engels, Ibid.:540). Op politieke gebied tree Langenhoven na vore as parlementariër van die NP.

Die ‘sake van die Klub’ is deur die uitvoerende bestuur behartig wat uit agt lede bestaan het: ’n voorsitter, ondervoorsitter, sekretaris, penningmeester, hulpsekretaris en penningmeester en drie algemene lede. Minstens drie van hierdie bestuurslede moes vrouens wees en minstens drie mans. Getroue bywoning was as besonder belangrik beskou, want ‘’n [b]estuurslid wat van twee agtereenvolgende bestuursvergaderings afwesig [was] sonder grondige redes skriftelik ingedien, [s]ou *ipso facto* op[hou] om bestuurslid te wees’ (CWV 1:1_2).

F.C.L Bosman, J.J. Jordaan (1930), I.D. du Plessis (1932-3),⁴⁰ J.J. Potgieter (1936) en C. Weich (1938-9) tree as van Die Oranjeklub se voorsitters op. Hierdie was individue wat in leidende posisies vir die kultuurstryd na vore getree het deur ook buite Die Oranjeklub aktief kultuursake te bevorder. I.D. du Plessis was byvoorbeeld ’n ywerige entoesias van Maleierkoorsang en het ook as eerste voorsitter van Die Kaapstadse Kamermusiekvereniging (in 1947 deur C. Kreitzer en H. Uys gestig) opgetree. J.J. Jordaan was voorsitter van die Kaapstadse Skakelkomitee. Charles Weich, wat ook as ondervoorsitter en ‘organiseerder van spesiale konserte’ vir Die Oranjeklub opgetree het, was die bekende musiekkritikus van *Die Burger* en self-aangestelde beskermheer van opkomende Suid-Afrikaanse komponiste wat die Kaap en omgewing opgelewer het.

2.3 Finansies en befondsing

In die eerste berig wat oor Die Oranjeklubstigting praat, meld die skrywer, Jan Oranje, die volgende:

Ons nodig Jong Suid-Afrika uit naar onse vergaderinge, maar vergeet net nie dat elk een sikspens vir sij “versterking” daar moet betaal nie (*De Burger* 1915).

---

⁴⁰ Na aanvanklike studies in Kaapstad tree Izak David du Plessis op as joernalis in die redaksie van *Die Burger* en *Die Huisgenoot*. Hy word later lektor aan die Kaapstadse Tegniese Kollege en aanvaar in 1932 ’n aanstelling by die Universiteit van Kaapstad. In 1948 word hy as hoof van die Instituut vir Maleise Studies aan genoemde instansie aangestel ‘en van 1953 tot 1963 was hy eers kommissaris en later Sekretaris en adviseur van Kleurlingsake’ (Kannemeyer 1972:231). Du Plessis word as ’n veelsydige en vrugbare skrywer beskryf maar sal grootliks onthou word vir sy passie vir die behoud van Maleier-kultuur.

Uit die reglement van Die Oranjeklub stipuleer punt (7.d) dat ledegeld ‘2s. 6d. per persoon per jaar’ behoort en vooruitbetaal moet word (CWV 1:1_2). Punt (7.h) van die reglement meld verder dat ‘[l]ede en nie-lede [...] toegang tot die vergaderings van die Klub [kon verkry] teen betaling van 6d. en 1s. onderskeidelik, tensy deur die Bestuur anders bepaal word’ (CWV 1:3). Latere advertensies van die klub-byeenkomste meld egter dat almal welkom was en toegang tot byeenkomste ‘vry’ was. Selfs koffie en tee is gratis bedien. Die huur van ’n stoel was egter ‘1/6’ (*Die Burger* 1946).

Al verklaring vir hierdie dubbelsinnigheid kon die moontlikheid wees dat reëlins rondom toegang, soos gestipuleer in ‘Die Oranjeklub Reglement’ (gedruk *circa* 1916), moontlik met die verloop van jare aangepas is om bywoning van byeenkomste te verbeter, by inflasie aan te pas en so die klub se finansies te sterk.

Met die ineenstorting van die aandelebeurs in New York, 1929, word die gevolge daarvan tot in Suid-Afrika gevoel. Die Groot Depressie raak nie net Suid-Afrikaanse markte nie, maar ook kleiner organisasies soos Die Oranjeklub. In 1932 word die finansiële krisis só swaar gevoel, dat Die Oranjeklub bestuur genoodsaak word om aan die Afrikaner-Koffiehuis te skryf en te ‘vra vir goedkoper koffie m/d oog op ons fin. posisie en goedkoper melk ens.’ (CWV 1:6_60.9). Die Afrikaner-Koffiehuis, wat sêlf onder die verarmende impak van die Groot Depressie geval het, reageer as volg: ‘Die Koffiehuis het ’n baie ongunstige jaar agter die rug en aangesien sake tot dusver nog nie verbeter het nie, vind ons dit onmoontlik om aan u versoek te voldoen’ (CWV 1:6_60.10).

Die klub was onder andere verantwoordelik vir die huur vir gebruik van die Afrikaner-Koffiehuis (die Koffiehuis moet ’n jaar voor die tyd bespreek word), met die gebruik van die klavier wat ‘6.6.0’ [pond] ekstra was (A2552). Finansiële verslae meld verdere uitgawes soos blomme, skryfbehoeftes, die huur van sale asook ‘kunstenarsgelde’ wat aan kunstenaars uitbetaal is om hulle te vergoed vir (ten minste) reiskostes.

In die voorsittersverslag deur H.L. Greyling op 17 November 1961, word die volgende waarneming onder klubbywoning ten sterkste gekritiseer:

In plaas daarvan dat ingeskrewe lede hulle jaargelde vooruit betaal het soos die Klub se konstitusie vereis, het die gewoonte by lede ontstaan om nie jaargelde te betaal nie, maar net somer byeenkomste by te woon en dan 20 sent by die deur te betaal.

'n Mate van verligting kom egter vanaf 'n oud-Oranjeklub lid en voorsitter, mnr. W.P.H. Riethoff. Mnr. Riethoff het in sy testament gestipuleer dat daar vanaf 1962 jaarliks 'n bedrag van R200 uit die Riethoff-fonds (wat deur die 'Kommissie van die Eerwaarde Kerkraad' behartig is) aan Die Oranjeklub uitbetaal moes word. Uit korrespondensie wat in die A2552-versameling gevind is, was hierdie uitbetalings egter sporadies en het gewoonlik op aanvraag plaasgevind.

Die klub se gebrek aan fondse het egter voortgeduur en na jare se gepoog was hulle nog steeds nie in staat 'om 'n klavier in die hande te kry nie' (A2552 1966). In 1966 bied Jannie Uys Die Oranjeklub die premier van Die Kavaliers,⁴¹ 'n Suid-Afrikaanse rolprent wat teen die agtergrond van die [Anglo-Boere]oorlog afspeel (A2552). Die klub het gehoop om met die winste daarvan 'n klavier aan te skaf vir gebruik by byeenkomste. Alhoewel daar berig word dat die aand 'n reuse sukses was, kwyn die klubbedrywighede vanaf 1967 algaande en is die gewensde klavier moontlik nooit aangeskaf nie.⁴²

2.4 Verloop van byeenkomste

Uit die dokumente in die Charles Weich-Versameling kon die volgende aanduidings van die soort aktiwiteite en tipe persoonlikhede wat voor die klub opgetree het, verskaf word. Klub-byeenkomste het gewoonlik oor 'n toespraak en musieknommers beskik met enkele voordragte wat tot die program gevoeg is. Hierdie veelsydige programsamestellings het 'n 'verskeidenheidskonsert'-karakter aan klub-verrigtinge verleen wat, veral wat die musikale sy betref, dikwels deur amateurs behartig is. Die klub het ook in die beginjare, voordat die Kaapstadse Afrikaanse Toneelvereniging in 1934 van Die Oranjeklub

---

⁴¹ Draaiboek en regie deur Elmo de Witt.

⁴² Soos later in hoofstuk drie sal blyk, het die klub egter nooit onder so 'n groot geldnood verkeer dat hulle nie verskeie fondse en aksies met geldelike donasies kon ondersteun nie.

afgestig het, aktief in toneelopvoerings belê. Klublede wat betrokke was by toneelproduksies het hoofsaaklik uit opgeleide letterkundiges en geesdriftige strydere ter bevordering van Afrikaans bestaan. Anders as die musikale bydraes wat meestal deur amateurs behartig is, het hierdie lede na alle waarskynlikheid die 'elite' van die klub gevorm. Reeds vroeg blyk dit dus dat daar 'n onderskeid getref is in Afrikaner kulturele denke tussen musiek en woordkuns.

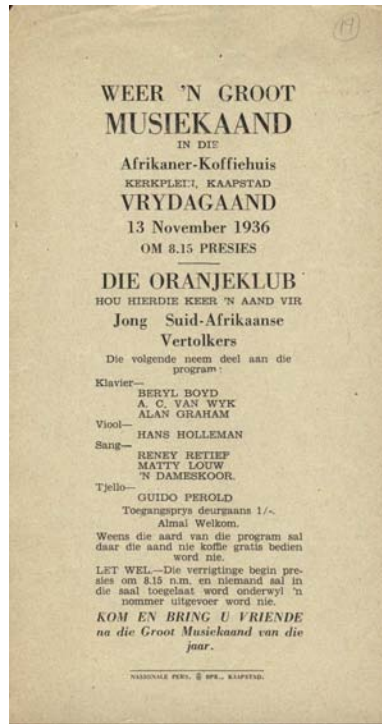
Spreekers wat vir klub-geleentehede uitgenooi is, en dikwels nie self aan die klub behoort het nie, was merendeels bekendes in Afrikaanse politieke kringe of werksaam aan universiteite. Hulle was beskou as 'algemeen ingelig' oor die vordering van die Afrikaanse kultuurstryd, met die gevolg dat hulle deur die klub gevra is om toesprake oor Afrikanerkultuursake te lewer.

Dokumente maak melding van die volgende geleentehede wat deur Die Oranjeklub aangebied is: algemene byeenkomste waar 'n spreker sou optree met toegevoegde musiek- en voordragnummers (sien Figuur 2.3); Jeugaande (wat ook soms 'kindertalent-programme' genoem is); geleentehede waar die klub as gasheer opgetree het by gebeurtenisse soos die afskeid van die Afrikaner-Koffiehuis (19 Maart 1932?); 'n hulde-aand wat opgedra is ter nagedagtenis aan C.J. Langenhoven (7 Oktober 1932) en toneeluitvoerings wat 'onder beskerming' van die klub aangebied is (CWV 1:3_38).

Jeugaande was spesifiek op skoliere toegespits met die duidelike doel om die jeug se kultuurbewussyn in hul vormingsjare te beïnvloed. Konserte het bestaan uit musikale nummers deur skoliere, en toesprake wat deur leerlinge en/of onderwysers gelewer is.

Jeugaandsprekers sluit in Alexander Grobbelaar (Hoërskool Jan van Riebeeck) oor die 'Industriële Revolusie van die Twintigste Eeu en sy sosiale en ekonomiese gevolge' (1947?); Ellen Botha (Voortrekker-Hoërskool) oor 'Wat die Jong Geslag van die Ou Geslag verwag' (1947?) (CWV 1:2_ongemerkt) en Jossie Theron (Hoërskool Nassau) oor 'Waarom ek verkies om in 'n Afrikaans-medium skool te wees' (1950) (CWV 1:2_29).

Figuur 2.3: Voorbeeld van 'n Oranjeklub konsertprogram, 13 November 1936.

Leerlinge wat in musikale nommers optree sluit in Tessa Uys,⁴³ Philip de Groot, Charlotta Louw en Pietie Theunissen. Die laaste jaarlikse jeugaand waarvan daar besonderhede in die Charles Weich-Versameling gevind kon word vind op 28 Augustus 1967 plaas (CWV 1:7_66.3). Die bestuur besluit om op hierdie geleentheid die aand aan studente van die universiteite van Stellenbosch en Kaapstad te wy. Aan verskeie van die studente was daar blykbaar alreeds beurse toegeken wat hulle in staat sou stel vir verdere studie in die buiteland.

Met die afskeid van die Afrikaner-Koffiehuis lewer prof. M.C. Botha, dr. A.J. Van der Merwe⁴⁴ en prof. dr. J.F. Burger almal toesprake. Arnold van Wyk (klavier), Guido

⁴³ Tessa Uys verhuis in 1967 na London om aan die Royal Academy of Music te studeer waarna sy 'n loopbaan as klavier virtuoos voortsit.

⁴⁴ Abraham Johannes van der Merwe verwerf 'n M.A.-graad aan die Suid-Afrikaanse Kollege in Kaapstad (1918). Hy dien onder meer in die Raad van Nederduits Gereformeerde Kerke, die Komitee vir Kerklike Tydskrifte, die kuratorium van die Stellenbosse Kweekskool en die Suid-Afrikaanse tak van die

Perold (tjello), Winnifried Rushton (kontralto) en Vera Pentelow (sopraan) is verantwoordelik vir die aand se musieknommers.

By die huldeaan aan C.J. Langenhoven is dié Afrikaanse strydvegter vereer vir sy bydrae tot die bevordering en erkenning van Afrikaans as taal en is hy ook gehuldig as ere-voorsitter en jarelange Oranjeklubbetrokkene. Die koor van Jan van Riebeeck-Laerskool asook die Sentrale Meisieskoor tree op met prof. M.C. Botha en F.W. Beyers wat toesprake lewer. Me. Goldblatt lewer twee sangstukke en me. H. van Niekerk lewer 'n voordrag.

Die hoogtepunt van Die Oranjeklub se aktiwiteite was egter die viering van Helledag/Heldeaand op 10 Oktober (ook Krugerdag Viering of Voortrekkerdag genoem) – die geboortedag van president Paul Kruger. Die organisering van hierdie geleentheid, wat 'n instelling in Kaapstad word, word later feitlik uitsluitlik die verantwoordelikheid van Die Oranjeklub.⁴⁵ Sprekers wat tydens hierdie jaarlikse geleentheid opgetree het sluit in prof. dr. F.E.J. Malherbe (1933), dr. E.C. Pienaar⁴⁶ en S. Raal⁴⁷ en adv. E.G. Jansen⁴⁸ (1939). Voordragte word gelewer deur Gideon Roos (1933), me. Extrechia Fichardt (1939) en me. Cornelia Scholtz (1942). Musici wat gevra is om tydens hierdie geleentheid op te tree sluit in Gideon Roos en Esther Mentz⁴⁹ (1933), Cecilia Wessels⁵⁰

Bybelgenootskap. As leraar van die Groote Kerk (Kaapstad) tree hy dikwels as spreker by sosiale aangeleenthede op.

⁴⁵ Eduard Christiaan Pienaar promoveer tot doktor in die Lettere met 'n historiese verhandeling getiteld, *Taal en poësie van die Tweede Afrikaanse taalbeweging*. Die verhandeling was 'sterk polemies en propagandisties' van aard (Nienaber 1970:562) siende dat die taalstryd op daardie stadium lank nie beslis was nie. Pienaar is onder andere medestigter van die FAK, lid van die Voortrekkermonumentkomitee, voorsitter van die Hugenote-monumentkomitee, lid van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns asook van die Suid-Afrikaanse Taalbond. Hy raak deur die hele Suid-Afrika bekend vir sy skitterende redenaarstalent en optredes as spreker by kultuurfeeste (Ibid.:563).

⁴⁶ S. Raal was die skuilnaam van me. O.J. Snyman – skryfster van *Met die Boere in die Veld*, 1938.

⁴⁷ Ernest George Jansen tree op as Goewerneur-generaal van die Unie van Suid-Afrika, 'Speaker' van die Volksraad, kabinetsminister asook kultuurleier. In 1950 word hy in die plek van dr. H.F. Verwoerd as Goewerneur-generaal aangewys. Op kultuurgebied was sy Saamwerk-Unie 'n voorloper van die FAK.

⁴⁸ Die egpaar, Gideon Daniel Roos en Ester Mentz, was tot op gevorderde ouderdom betrokke by die bevordering van die kunste in Suid-Afrika. Roos is onder andere verantwoordelik vir die vertaling van vyftien operas en nege operettes na Afrikaans en het in 1962 die eerste Voorsitter en Besturende Direkteur van SAMRO en DALRO geword (Malan 1986b:191-2). Mentz sit haar sangstudies, wat in Stellenbosch 'n aanvang neem, in Berlyn voort. Gedurende 1934-1937 word verskeie van haar sangprogramme vanuit

en Timothy Farrell (1939), die US Mannekoor onder leiding van dr. G.G. Cillie (1942) en Joan Heineman en Jacobus Botha (1959).⁵¹ Met die Heldeand viering van 7 Oktober 1938 was daar 'n unieke toevoeging tot die program: 'n toneelstuk deur Uys Krige, *Die wit muur*,⁵² spesiaal geskryf vir die geleentheid (CWV 1:2_71). N.P. van Wyk Louw beskryf die gebeure rondom hierdie aand as volg:

Hier by ons het onlangs 'n 'kultuurverrigting' plaasgevind waar een van die ouer voormanne 'n toespraak gehou het en 'n toneelstukkie van een van die jongeres, 'n lewendige, vurige stuk – Uys Krige se *Wit Muur* – opgevoer is. Van die toespraak, 'n aaneenstrengeling van gemeenplase, is 'n uitvoerige verslag in die koerante gegee; van die toneelstukkie wat nasionale betekenis sal hê as die toespraak lank vergeet is, is geen notisie geneem nie (Louw 1939:6).

Fynere besonderhede oor klub-byeenkomste uit die Charles Weich-Versameling is egter gebrekkig. Die dokumente in die versameling en ander sekondêre bronne gee bloot 'n aanduiding van die soort aktiwiteite wat die klub aangepak het. In die Nasionale Argief van Suid-Afrika A2552-versameling kan daar egter in die notules beide datums met sprekers en kunstenaars se name gevind word, asook verdere besonderhede oor die inhoud van toesprake en titels van kunsnommers.

2.5 Sprekers

Sprekers wat vir klub-geleenthede genooi is kon oor 'n onderwerp van eie keuse praat, maar is volgens die Reglement nie toegelaat om vyftien minute te oorskry nie (CWV

Berlyn, Hamburg, Londen en Brussel uitgesaai. Sy vertolk ook verskeie hoofrolle in operas en operettes in Suid-Afrika (Malan 1984d:258-9).

⁵⁰ Na aanvanklike studie in die Oranje-Vrystaat sit Cecilia Wessels haar sangstudie aan die Royal Academy of Music voort (1922). Sy onderneem ongeveer 25 konsertreise deur Europa en Engeland en verwerf verskeie suksesse in Britse teaters en konsertsale. Sy tree ook as gaskunstenaar by verskeie Suid-Afrikaanse gebeure op: die besoek van die Britse koninklike familie (1947), die inhuldiging van die Voortrekker Monument (1949), die Van Riebeeck Fees (1952) en die inhuldiging van die Staatspresident (1961) (Malan 1986d:493-5).

⁵¹ Die Heldeand van 10 Oktober 1939 was ten bate van Die Reddingsdaadfonds (CWV 1:9_71.1).

⁵² In die A2552-notule van 7 Oktober 1938 word daar ongelukkig nie uitgewy oor die opvoering nie.

1:1_2).⁵³ Dat die onderwerpe ‘uitsluitlik kultureel’ moes wees blyk duidelik uit Weich se berig in *Die Burger* (1961) wat lui dat elke spreker wat gevra is om op te tree, aangesê is dat hulle hulle eie onderwerp kon kies, maar dat daar tog nie politiek daarby ingesleep moes word nie. Bekendes in Afrikaanse kringe, grotendeels politici en skrywers maar ook dosente aan die Universiteite van Stellenbosch en Kaapstad, het gereeld voor die klub opgetree. Van C.J. Langenhoven is gesê dat hy ‘soms onverwags by ’n vergadering, soms as aangekondigde spreker, bydraes gemaak [het] wat ’n model was van sprankelende geestigheid, pittige gedagtes, gloeiende geesdrif en glasheldere struktuur: ’n geniale spreker’ (Du Plessis 1975:11). Ander soos Anna Neethling-Pohl,⁵⁴ dr. W. de Vos Malan,⁵⁵ Eerste Minister P.W. Botha⁵⁶ en selfs prof. dr. Chris Barnard⁵⁷ het toesprake voor die klub gelewer.

Een van die mees omstrede toesprake is deur Tielman Roos, ook bekend as die Leeu van die Noorde, gelewer.⁵⁸ Die Oranjeklub het skynbaar daarna ‘nooit [weer] moeilikheid

---

⁵³ Of daar ’n tydskryfwet op musieknummers was kon nie vasgestel word nie.

⁵⁴ Anna Servasina Neethling-Pohl was vir jare die doyen van Afrikaanse teater. Gedurende die begin jare van Afrikaanse radio het omstandighede haar forseer om Engelse tonele na Afrikaans te vertaal. Nadat sy die verhoog en haar professorskop by die Universiteit van Pretoria laat vaar het, het sy haar 25 gunsteling Shakespeare sonnette na Afrikaans vertaal (eie vertaling uit Engels, Outeur onbekend <http://www.gamsberg.com.na/afrikaansfiction.htm>, 17 Oktober 2008). Onder die skuilnaam AP Niehaus skryf Anna Neethling-Pohl ’n paar romans, te wete *Skewe potte* (1946), *Die susters Dupont* (1946), *My liewe Magda* (1950) en *Ken u haar?* (1950) (Lategan <http://www.oulitnet.co.za/naln/naln4.asp>, 17 Oktober 2008).

⁵⁵ Wouter de Vos Malan was professor van onderwys en het verskeie huldigings vir sy bydraes tot die gebied ontvang.

⁵⁶ Pieter Willem Botha (ook bekend as ‘Die Groot Krokodil’) was Suid-Afrika se eerste uitvoerende staatspresident (1984-1989) (Du Plessis 1999:111). Botha het as ’n ‘vurige Afrikaner-nasionalis’ bekend gestaan wat ’n ‘afkeer van en stryd teen die kommunistiese ideologie’ gevoer het. Uiteindelik sal Botha onthou word as die ‘apartheidsbewind se sterkman wat die bewind bewapen en van soldate voorsien het toe die druk begin oplaai het’ (Ibid.:111,5).

⁵⁷ Christiaan Neethling Barnard was verantwoordelik vir die eerste mens-tot-mens hartoorplanting wat in 1967 by die Groote Schuur Hospitaal in Kaapstad plaasgevind het. Barnard is met meer as 71 lidmaatskappe, eredoktorsgrade en eretoekenings vereer vir sy baanbrekerswerk in die mediese veld (Hudson 1999:27) en is naas politieke figure soos Nelson Mandela een van die beroemdste figure in die Suid-Afrikaanse geskiedenis.

⁵⁸ Tielman Johannes de Villiers Roos, advokaat, appélregter en politikus, tree ‘aan die vooraand van Unifikasie’ (1908) as ‘kampvegter vir ’n federale grondwet’ na vore (Kleynhans 1970:709). Roos, ’n geesdriftige volgelinge van generaal J.B.M. Hertzog, tree op as sameroeper van ’n komitee wat teen die Botha-kabinet gepropageer het. In 1914 word Roos as leier van die NP verkies en later as adjunk-premier deel van die Hertzogkabinet. In 1932, met ’n beoogde toetrede tot die politiek (nadat hy in 1929 uitgetree het), is daar bespiegeling van ’n ontseteling van die destydse Paktregering en van ’n ‘dreigende krisis in die gelede van die Nasionale party’ (Ibid.:711). Uit vrees vir Roos, wat nou die opposisie geword het,

ondervind om 'n spreker te kry nie' (Weich *Die Burger* 1961). Soos berig deur Weich het klublede dié spesifieke aand sulke 'snaakse, onbekende mense' daar gemerk. By nadere ondersoek het hulle gehoor dat hierdie 'vreemdes' speurders was wat 'moes kom luister watter gif en venyn daar dié aand' in die klub verkondig sou word. 'Maar hulle het nie die Oranjeklub geken nie; en ook nie vir Tielman Roos nie: hulle moes maar weer onverrigter sake huis toe gaan.' Volgens die res van Weich se berig het dit 'gelyk of almal naderhand gevoel het dat hulle nog nie die vuurproef deurstaan het as hulle nog nie voor die Oranjeklub opgetree het nie' (Ibid. 1961). Die dokumentêre en tydgenootlike verslae is verder egter stil oor hierdie byeenkoms. Waaroor Tielman Roos dus uiteindelik gepraat het, bly 'n onderwerp vir bespiegeling.

Soos verwag kan word was die omvang van onderwerpe oor kulturele en nasionale kwessies uiteenlopend siende dat die sprekers veral op politieke gebied dikwels van mekaar verskil het. Soos reeds genoem was C.J. Langenhoven 'n gereelde spreker, met Totius, M.E. Rothman,⁵⁹ C. L. Leipoldt⁶⁰ en A. Neethling-Pohl wat ook volgens bronne opgetree het. Die dokumente in die Charles Weich-Versameling verskaf egter geen onderwerpe of datums vir hierdie optredes nie.

Om alle sprekers met hulle onderwerpe te lys sal lei tot omslagtigheid.⁶¹ Hier volg egter 'n paar sprekers met onderwerpe wat noemenswaardig is:

---

vorm Smuts en Hertzog egter 'n koalisieregering wat Roos se verdere politieke ambisies smoor. 'Hy was 'n gebore leier van mense, en van 1914 tot 1929 die gewildste politieke figuur in die land' (Ibid.:711).

⁵⁹ Maria Elizabeth Rothman, beter bekend as M.E.R, behaal in 1896 die B.A.-graad in die letterkunde en filosofie aan die Universiteit van die Kaap die Goeie Hoop. In Mei 1922 is sy as 'eerste redaktrise van 'n vroueblad by *Die Burger* in Kaapstad aangestel' (Bouwer 1972:702). Rothman maak ook nader kennis met verskeie Oranjeklub betrokkenes: W.A. Hofmeyr, C.J. Langenhoven, S. Goldblatt, H.A. Fagan en sy vrou Queenie asook dr. A.L. Geyer en sy vrou, Anna. Sy speel 'n aktiewe rol in die politieke en kulturele verloop van die tyd en deel in die stigting van die Voortrekkerbeweging in 1931. Rothman ontvang drie eredoktorsgrade asook 'n FAK-erepenning vir 'volksdiens'. So word Rothman die 'eerste Afrikanervrou wat dié huldeblyk van dié organisasie ontvang het' (Ibid.:704).

⁶⁰ Christian Frederik Louis Leipoldt matrikuleer in 1897 waarna hy in Kaapstad as joernalis werk. Hy toon egter belangstelling in geneeskunde en gaan voort om medies aan die Guy Hospitaal te studeer. Met die publikasie van sy eerste volume word Leipoldt, saam met J. Celliers en Totius, deel van die Tweede Afrikaanse Taalbeweging (Olivier Burgers 1972:578).

⁶¹ In die bylae kan lyste van sprekers, musici en ander aangeleenthede gevind word wat deur Die Oranjeklub aangebied is. Hierdie lyste is saamgestel uit inligting wat uit die Charles Weich-Versameling verkry is, asook ander sekondêre bronne. Geen sistematiese soektog van *Die Burger* is dus aangepak om alle klub-byeenkomste tussen 1915 en 1967 op te spoor en te dokumenteer nie.

Datum	Spreker	Onderwerp
17 Aug. 1928	Gesamentlike debat met die ATKV	Die toekomstige Suid-Afrikaanse nasie sal die Afrikaanse Taal as sy Taal hê; en sy kultuur sal by uitstek Diets-Afrikaans wees
8 Apr. 1931	Dr. S.F.N. [Gie]	Lewenswaardes
20 Mei 1932	Regter H.S. van Zyl	Invloed van Onderwys op die Afrikaner
29 Aug. 1932	Prof. du Plessis	Outydse Kaapse Humor
24 ? 1933	Dr. J.J. Burger	'n Paar kultuurprobleme uit ons verlede
16 Okt. 1936	Dr. J.F. Burger	Die Ontstaan en Geskiedenis van die Klub ⁶²
18 Jun. [1937]	Dr. J. du P. Scholtz	Hoe oud is Afrikaans?
5 Mei 1939	Prof. Con de Villiers ⁶³ bygestaan deur prof. me. Fisser	Die ontwikkeling van Musiek deur die eeue heen
20 Apr. [1945]	Dr. P.J. de Vos	Die oorsake van Jeugmisdaad: eendstertbendes, Jive-klubs, daggarokery
14 Nov. 1958	Mnr. C.H. Weich	Rolprentvertoning ⁶⁴
19 Mrt. 1959	Eerste min. P.W. Botha	Persoonlike herinneringe aan wyle dr. D.F. Malan
16 Feb. 1962	Mev. prof. Hymne Weiss	Ons vlakwater-erfenis
10 Aug. 1962	Prof. dr. Con. de Villiers	Musiek met plate
? 1963	Dr. D. Craven ⁶⁵	Ons is 'n lui nasie

⁶² Hierdie toespraak vind op Die Oranjeklub se 21ste verjaarsdagviering plaas.

⁶³ Dr. Con de Villiers was 'n dosent van Soölogie aan die Universiteit van Stellenbosch. Weens sy belangstelling in die kunste behartig hy verskeie studente toneelopvoerings aan die Universiteit voordat dit oor 'n Dramadepartement beskik het. Op musiekgebied gee hy gereeld musieklesings (veral oor sang) en maak by sulke geleenthede van voorbeelde uit sy ekstensiewe plateversameling gebruik. Hy tree ook as aanbieder van radio musiekprogramme op. 'Die latere doyen van die Afrikaanse toneel, Anna Neethling-Pohl, het onder hom geleer toneel speel. Op 12 Augustus 1926 het sy vir die eerste keer onder sy regie opgetree in die rol van Hilde in *Boumeester Solness* van Ibsen' (De Kock 1994:65).

⁶⁴ Hierdie filmvertonings deur Weich handel oor sy vakansiereise deur Afrika. Latere films handel oor plaaslike- en besoekende internasionale musici aan Suid-Afrika..

⁶⁵ 'Danie Craven was 'n volksheld en 'n man van nederige grootsheid, toegewy aan Suid-Afrika, Stellenbosch en rugby' (Dobson 1999:60). Craven bekwaam hom in 'n B.A. rigting met 'n uiteindelijke

15 Nov. 1963	G.A. Leyds	Persoonlike herinneringe aan President Kruger
17 Apr. 1964	Me. S. Goldblatt	Wanneer is 'n taal mondig? ⁶⁶

Soos wat uit bostaande blyk, handel meeste toesprake oor sake wat Afrikaner kultuur en -geskiedenis raak asook huldeblyke aan 'groot geeste' in die politieke sfeer. Tussen hierdie onderwerpe is daar ook 'n belangstelling in musiek en musiek ontwikkeling te bespeur.

2.6 Musiekbedrywighede

Die musieknommers by klub-konserte het 'n wye verskeidenheid musici en werke ingesluit. Onbekendes soos James McLachlan en Eileen Summers is gekry om Afrikaanse werke soos 'Die Karoo Huisie' en 'Die ou Meulstroom' uit te voer. Bekendes soos Blanche Gerstman, Arnold van Wyk, Beryl Boyd en Alan Graham het ook by Die Oranjeklub opgetree – meestal deur werke uit te voer wat hulle self gekomponeer het. Feitlik al laasgenoemde musici het op een stadium hulle studies, in veral komposisie, verder in Engeland voortgesit en in eie reg roem (plaaslik en oorsee) verwerf.

Die werkkeuses van musici ontbreek ongelukkig gewoonlik op die programme wat in die versameling gevind is. Dit bemoelik bespiegelings oor die standaard van die klub se musiekbedrywighede. Daar word meestal bloot gemeld dat 'mev. dr. C.J. Hugo sangsolo's sal lewer' (1933) of dat 'mnr. Max Hough en 'n geselskap uit die Paarl' (1935) musiek sal verskaf. Koerantberigte verskaf gewoonlik ook net besonderhede oor die spreker se toespraak en maak meestal geen melding van die kunstenaars se programkeuses nie.

---

doktorsgraad in Volkekunde. Aan die Universiteit van Pretoria verwerf hy 'n doktorsgraad in sielkunde en 'n verdere doktorsgraad met 'n 'verhandeling oor die ontwikkeling van balspele' (Ibid.:62). In 1979 word hy deur 'Stellenbosch met 'n eredoktorsgraad beloon' (Ibid.:62). Op rugbygebied, as speler, keurder, Springbok afrigter, en uitvoerende president van die Suid-Afrikaanse Rugbyvoetbalunie, het hy 'n onskatbare bydrae tot Suid-Afrikaanse sport gemaak.

⁶⁶ Universiteit Stellenbosch Africana afdeling: Goldblatt, G. 202. KU.2.2.8.

Daar is wel 'n paar programme en handgeskrewe notas in die versameling gevind wat repertoire meld waarvan voorbeelde hieronder gelys word.⁶⁷

Oranjeklub.

Sang en Klavier Uitvoering. 11 September 1942.

Bertha Toerien en Willem Eggink.

Program.

1. (a).	Per la Gloria (Ginselda) -	Buononcini.
(b).	Suicido (La Gioconda) -	Ponchielli.
	Bertha Toerien.	
	-	
2.	Ballade, Op. 24, (Thema met Variaties) -	Grieg.
	Willem Eggink.	
	-	
3. (a).	Warum -	Tchaikovsky.
(b).	Der Gärtner -	Wolf.
(c).	Ständchen -	Strauss.
(d).	Daarvoor Dank -	Strauss.
(e).	Aan Blomme -	Doris Beyers.
(f).	Oktobermaand -	Pescod.
	Bertha Toerien.	
	-	
4. (a).	Prelude, Op.32, Nr.12 -	Rachmaninoff
(b).	Capriccio. Op.76, Nr.5 en Intermezzo, Op.119, Nr.3 -	Brahms.
(c).	Mouvements perpétueles, Nr.1, 2, en 3 -	Poulenc.
(d).	The Palm and May (make countryhouse gay) -	Ireland.
	Willem Eggink.	
	-	
5. (a).	In Quelle trine morbide (Manon Lescaut) -	Puccini.
(b).	Roberto, o tu che adore (Roberto il Diavolo) -	Meyerbeer.

---

⁶⁷ Program-inhoude word weergegee so na aan die oorspronklike as moontlik wat spelfoute, tipografiese foute en formaat insluit.

Bertha Toerien.

-

Begeleidster: Joan van Niekerk.

Die Ballade van Grieg is een klaviercompositie geschreven in de vorm van een thema met variaties. Vermoedelijk heeft de componist dat werk Ballade genoemd van vage het uitgesproken lyrisch, episth karakter, dat het draagt.

-

3. (d). The Spirit Flower -

Campbell-Tipton.

MUSIEKPROGRAM:

[25 Februarie 1949]

NELLA WISSEMA

EN

HELGA BASSEL

In werke van Händel, Bela Bartok

e.a.

STEFANS GROVÉ⁶⁸

en

BERYL BOYD

in werke vir twee klaviere. O.m. die

Liefdeswalse van Brahms, dele uit

Schumann se Karnaval en Die

Vuurdans van De Falla

'n Program waarvan elkeen sal hou

---

⁶⁸ Stefans Grové komponeer vermoedelik al op negejarige leeftyd. Hy ontvang aanvanklike musiekonderrig van sy oom, D.J. Roode, en later komposisie van W.H. Bell (1945). Grové maak in 1945 ook kennis met C. Weich, wat gereël het dat Grové se *Strykkwartet in D* voor Die Oranjeklub uitgevoer word. In 1953 ontvang hy die Fullbright-beurs wat hom in staat gestel het om sy musiekwetenskaplike studie aan die Harvard-universiteit voort te sit (Malan 1982b:133-4). Vanaf 1957 spandeer Grové sy volgende 15 jaar by die Peabody Conservatory in Baltimore, VSA. 'n Groot werkslading dwing sy komposisie feitlik tot stilstand en in 1972 verhuis hy terug na Suid-Afrika om sy 'statuur as komponis' te 'konsolideer' (eie vertaling uit Engels, Muller 2006:4). 'All said, it remains a reasonable conclusion that Stefans Grové is, quite simply, a major composer of the late twentieth and early twenty-first centuries' (Ibid.:7). Grové verwerf twee ere-doktorsgrade, word 'n vooraanstaande professor van komposisie en ontvang verskeie toekennings en akkolades (eie vertaling uit Engels Ibid.:7).

Op 'n handgeskrewe fragment wat in die Charles Weich-Versameling gevind is, is aantekeninge oor die volgende program en verloop van byeenkomste gevind (CWV 1:4_45):

	Notule - Welkom deur Voorsitter -	Musiekaand
1. Duet -	Oliver Karstel ⁶⁹ en mej. Dell -	Schubert "Onvoltooide Simfonie"
2. Sang -	Anny Lambrechts ⁷⁰ -	Schubert - Aan die Musiek
	Hugo Wolf - Aria uit ops van Harsorrosky[?]	
3. Voordrag -	Isabel McLaggan -	"Die diepe Onreg" van v. Wyk Louw.
4. Sang -		Tuinhuisie
		Als die Alte Mutter – Dvorak
5. Altviool -	Elegie deur [Horn.?] [Walter?]	Susanna altviool
	Mineut deur Handel [Walter?]	Susanna altviool
6. Sang -	Die Handjies van my moeder -	Anny Lambrechts
	My Moedertaal	
	Suid-Afrika deur Huldebroek	
7. Tjello -	Eric Leftwich ⁷¹ -	'n Gebed - [Squire]
	Skertzo van Daniel van Goens - Leftwich	

[J.]A. Conradie bedank kunstenaars.

Nog 'n fragment, gedateer 3 Augustus 1934, lewer die volgende program op (CWV 1:6_60.41):

Vergadering 3/8/34

Die ondervoorsitter is in die stoel.

⁶⁹ Oliver Aubrey Karstel, gebore 1893 te Worcester, begin *circa* 1909 met klavier- en in 1913 met orrelopleiding. Hy sit sy studies voort by die *Royal Academy of Music* waar hy ook sangopleiding ontvang. Terug in Suid-Afrika is hy verantwoordelik vir die stigting van verskeie koorverenigings en tree ook sporadies as komponis op (Malan 1984b:85).

⁷⁰ Anny Henrica Josepha Lambrechts-Vos ontvang sangopleiding in Rotterdam. In 1929 ontvang sy verdere opleiding in Parys en van 1930-1932 neem sy les in Berlyn (Bouws 1984:157). Na haar huwelik met José Rodriquez-Lopez verhuis hulle na Johannesburg waar hulle die *Pro Arte* kamermusiekvereniging stig (c. 1935). As egpaar het hulle vir die SAUK musiekprogramme opgeneem. Lambrechts was later as sangonderwyseres in Stellenbosch bedrywig (Malan 1986a:150-1).

⁷¹ Eric Leftwich was as tjello-onderwyser in Johannesburg werksaam en was die onderwyser van onder andere Betty Pack en Alexander Kok.

- (1) Notule voorgelees en goedgekeur.
- (2) Mej. Blanche Gerstman⁷² (klaviersolo's)
- (3) Mej. Eileen Abrahamse (sang) begelei mej. Gerstman
- (4) Mej. Bowers (voordrag)
- (5) Sen. F.S. Malan oor "My reis na Argentinië"
- (6) Vioolsolo deur mnr. Chapman
- (7) Pouse
- (8) Bedanking van spreker deur Dr. D.B. Bosman
- (9) Sangstuk (mej. Abrahamse)
- (10) Vioolsolo (mnr. Chapman en Douglas)
- (11) Bedanking van kunstenaars deur ondervoorsitter.

Drie Oranjeklub konserte – spesifiek gereël vir die bekendstelling van opkomende Suid-Afrikaanse musici – verdien egter spesiale vermelding. Hierdie konserte wyk af van Die Oranjeklub-norm deurdat dit uitsluitlik musiekaande is en dat selfs die Kaapse Stadsorkes vir van hierdie konserte aangevra is. Die eerste konsert word op 15 November 1935 gehou. Die word saamgestel uit 'Oorspronklike werke van Onbekende Suid-Afrikaanse Komponiste' met die onderskrif: 'Laat Ons Ons Eie Juwele Waardeer.' 'n Engelse skrywe deur Weich namens Die Oranjeklub stel dit so:

I need not expound on the good work of the Oranjeklub in fostering art during the 20 years of its existence[.] The Oranjeklub wants to try and bring these young people to light and to encourage them, especially as facilities for the publication of music here [in South Africa] are so extremely limited and sales so utterly negligible that they cannot even cover the cost of printing. The composers for the evening in question are: Lettie Joubert,⁷³ Blanche Gerstman,⁷⁴ A.C. van Wyk,⁷⁵ Alan Graham,⁷⁶ Ian Condie, J.S. Manca⁷⁷ and A.C. Myburgh (CWW 1:6_60.42b).

---

⁷² Sien p. 32.

⁷³ Na aanvanklike studie aan die Suid-Afrikaanse Musiekkollege in Kaapstad, sit Aletta Margaretha Joubert (Lettie) haar musiekstudie aan die Royal Academy of Music (RAM) voort (1914). Sy ontvang les in klavier en viool en met haar terugkeer na Suid-Afrika word sy prominent as soliste en begeleidster (Malan 1984a:58).

⁷⁴ Blanche Gerstman word die eerste student om 'n graad in Musiek aan die Kaapse Universiteit te verwerf waarna sy amptelik as pianiste en begeleidster van die uitsaai-ateljee in Kaapstad aangestel is. Deur bemiddeling van Charles Weich in die dertigerjare geniet van haar werke openbare uitvoerings. In 1950

Die tweede konsert vind 'n jaar later, op 13 November 1936 plaas. Hierdie is 'n 'Aand vir Jong Suid-Afrikaanse Vertolkers'⁷⁸ waar Boyd, van Wyk en Graham weer optree, met die toevoeging van Hans Holleman, Reney Retief, Matty Louw en Guido Perold (CWV 1:2_19 en CWV 1:7_61). Die laaste konsert, gehou op 26 November 1937, is 'n '[a]and vir ons twee mees belowende jong Suid-Afrikaanse Komponiste: Blanche Gerstman en Arnold van Wyk met die medewerking van die Kaapstadse orkes onder leiding van W.J. Pickerill' (CWV 1:2_30 en CWV 1:10_71.5).

Hierdie konserte was nie bloot 'n poging deur die klub om hul 'eie [Suid-Afrikaanse] helde op die voorgrond te stoot' nie (Van Jaarsveld 1981:8), maar het ook hulde gebring aan hierdie kunstenaars in hul eie leeftyd – 'n tydperk waar musiekbeoefening grotendeels as 'n 'luuksheid' en 'onnodig' beskou is. Verder is daar op hierdie wyse 'n platvorm vir jong komponiste verskaf waar meeste vir die eerste keer behoorlik aan plaaslike gehore bekend gestel is. Soos blyk uit die volgende aanhaling, was Grové, Van

---

verwerf sy 'n beurs van die PRS om aan die RAM te studeer. Gerstman definieer haar 'artistieke geloof' as volg: "Die essensiële dinge vir 'n komponis is 'n hoë mate van intelligensie, 'n sensitiewe en selektiewe selfkritiek, 'n gevoel vir skoonheid in al sy vorms in natuur en in die mensdom, logika, balans, die hele register van emosies en dan natuurlik, 'n hartlike, allesomsluitende liefde" (Malan 1982a:90-1).

⁷⁵ Arnoldus Christiaan Vlok van Wyk (Arnold) registreer in 1934 as student aan die Universiteit van Stellenbosch. In 1937 word Charles Weich "n vaste vriend en bewonderaar" van die jong komponis en in 1935 word 'n klubaand in die Afrikaner-Koffiehuis gewy aan Van Wyk en ander 'onbekende Suid-Afrikaanse komponiste'. Na aanleiding van hierdie konsert ontvang Van Wyk 'n beurs van die PRS wat hom in staat gestel het om aan die RAM te studeer (Malan 1986c:439-440). Sy toewyding lei tot die toekennings van verskeie pryse, naamlik die medalje van die Worshipful Company of Musicians (1941) wat elke drie jaar aan die voortreflikste Akademie-student toegeken word. Hy keer in 1946 terug na Suid-Afrika waarna hy homself as pianis, begeleier en komponis van bykomstige musiek vir film besig hou. Van Wyk beklee poste aan die College of Music en later aan die Konservatorium op Stellenbosch (Ibid.:442).

⁷⁶ Alan Graham sit sy klavierstudie onder C. Pollard aan die RAM voort nadat sy aanvanklike klavieronderrig deur B. Donn behartig is. In 1931 word hy aangestel as klavierdosent aan die Stellenbosse Konservatorium vir Musiek waar Arnold van Wyk en Hubert du Plessis klavierleerlinge van hom was. Met die konsert van Die Oranjeclub op 15 November 1935 is twee van sy eie klavierwerke uitgevoer (Du Plessis 1982:109).

⁷⁷ Joseph Salvatore Manca se musikale loopbaan begin in alle erns met sy dirigentskap van Alessandro Rota se National Opera Association of South Africa (Malan 1984c:220). Manca se grootste prestasie word sy musiekdirekteur- en dirigentskap van die EOAN-groep beskou. Met bydraes tot die burgerlike musieklewe het hy verskeie toekennings ontlok, onder andere 'n ere-doktoraat in Musiek van die Universiteit van Kaapstad (1963). Hy word 'n lid van Die Oranjeclub op 11 November, 1932 (CWV 1:4_45).

⁷⁸ Die program vir hierdie konsert wys daarop dat die klub in sy 20-jarige bestaan nog nooit 'so 'n program op so 'n groot skaal aangebied het nie' en dat hulle voornemens gehad het om voortaan 'gereeld een of twee maal per jaar so 'n aand te hou' (CWV 1:8_70).

Wyk en Gerstman werklik verteenwoordigend van Suid-Afrika se ‘mees belowende’ komponiste:

Figuur 2.4: Oranjeclub konsertprogram: ‘’n Aand vir ons twee mees belowende jong Suid-Afrikaanse Komponiste’, 1937.

[I]t is natural to enough to group these eight names [Stefans Grové, Hubert du Plessis, Arnold van Wyk, Stanley Glasser, John Joubert, Priaulx Rainier, Blanche Gerstman and Rosa Nepgen] together as the pioneers of what was the first blossoming of a home-grown South African sound on the concert stages of the country and later, in a modest way, the world (Muller 2006:2).

Met die konsert van 1937 was daar 'n verteenwoordiger van die *British Performing Right Society* (PRS) in die gehoor wat baie beïndruk was met die talent wat hy in Arnold van Wyk se komposisies kon bespeur. Eersgenoemde maak toe die voorstel aan die PRS of hulle nie 'n beurs wou instel tot die voordeel van Suid-Afrikaanse komponiste nie. Hierdie versoek het vrugte afgewerp en die beurs is in 1938 aan Van Wyk toegeken (Malan 1986c:431). So was Die Oranjeklub dus ook indirek verantwoordelik vir die verdere oorsese studie van verskeie Suid-Afrikaanse musici.

Voor Van Wyk se vertrek oorsee hou Die Oranjeklub vir hom 'n afskeid in die vorm van 'n musiekkonsert (6 September 1938) in Garlick se teekamer (CWV 1:2_25). Van Wyk tree op in van sy eie en ander klavierwerke, met ander bekende musici soos B. Gerstman en P. Richfield wat ook optree. Prof. M.C. Botha en dr. N.J. van der Merwe⁷⁹ is gevra om kort toesprake te lewer, maar op die aand van die afskeid laat weet Botha dat hy dit ongelukkig nie sal kan bywoon nie.

Geagte Mnr. Weich, dit spyt my innig dat ek vanaand nie teenwoordig kan wees by die afskeid wat die Oranjeklub vir mnr. Van Wyk gereël het nie... Hoewel ons op die gebied van kuns en wetenskap groot vooruitgang gemaak het binne die heel kort tydperk waarin ons as volk bewus en skeppend in dié dinge leer belangstel het, bly dit tog waar dat ons op die gebied van musiek nog nie juis koers gekry het nie... Mnr. Van Wyk beskou ek as 'n pionier wat, saam met andere van sy soort, groot dienste aan ons volk op kunsgebied moet bewys. Ek waardeer baie hoog die vriendelikheid van die Performing Right Society wat sy oorsese studie moontlik gemaak het, en dit is innig jammer dat ons nie ook mej. Gerstman kan stuur nie. Maar, wie weet, moontlik kry sy ook mettertyd 'n kans. Ek sou haar dit van harte gun. Intussen moet ons Van Wyk op ons skouers dra en hom die allerbeste toewens. Die uwe, M.C. Botha (CWV 1:4_52).

---

⁷⁹ Nicolaas Johannes van der Merwe, predikant, kultuur- en jeugleier, word later as politikus deel van die NP. Vanaf 1924 tot en met sy dood tree hy ook op as voorsitter van die FAK (Van Schoor 1987:852).

2.7 Die Oranjeklub koor en orkes

Die Oranjeklub, en Charles Weich spesifiek, het verdere musikale blootstelling aan lede verskaf deur die samestelling van 'n Oranjeklub Koor en -Orkes. Twyfel bestaan oor die stigtingsdatum van die orkes siende dat artikels wat in die *Suid-Afrikaanse Musiek-ensiklopedie* en *Die Burger* gevind is, beide 1924 as die jaar van die orkes se totstandkoming noem. Aangesien daar 'n orkesfoto in die Charles Weich-Versameling is wat 1919 gedateer is, is die datum soos verkry uit genoemde artikels duidelik foutief. Die eerste Oranjeklub-kooroptrede vind plaas op 9 Maart, 1938, etlike jare na die orkesstigting.

Die orkes se leuse was: 'Vir die opbouing van afrikaanse nasionale kunsmusiek' met die doel 'Om die liefde vir musiek onder die jong geslag aan te kweek' (CWV 2:14_78). Op die koor- en orkesreglemente word dit ook duidelik gestel dat lede hierdie werk vir die liefde van die saak sou doen en geen vergoeding daarvoor sou ontvang nie. Die orkes lewer op die 25ste April 1919 moontlik een van hulle eerste optredes as aanvulling tot die program waar Die Oranjeklub 'n toneel, *Susanna Reyniers*, opvoer (CWV 1:2_37).

Orkesstukke vir die aand omvat die volgende:

- Mars 'Juarez' van V.S. Schettino;
- Intermezzo uit 'Die Vikaris se Dogter' deur P. Elliott;
- Wals 'Miramar' van R. Sontini;
- Dans 'Mystic Beauty' deur H. Finck;
- Barcarolle 'La Siesta' van Frederick Norton en
- Dans Intermezzo 'Les Sylphides' van O. Cussans.

C.H. Weich tree op as dirigent, met 'n orkes bestaande uit sewe viole, twee altviole en een tjello, fluit, kornet en klarinet.

Figuur 2.5: Die Oranjeklub Orkes, 1919.

In 'n skrywe van 1923 maak Weich 'n wens bekend dat hy Die Oranjeklub Orkes wou uitbrei tot 'n 'monster orkes wat as doel sal hê om die grootste liefhebberij vir musiek aan te kweek' (CWV 1:11_72.3). Of hierdie droom egter bewaarheid is, is hoogs onwaarskynlik. Met selfs die Kaapstadse Stadsorkes wat soms gesukkel het om bekwame instrumentaliste te vind kan daar aangeneem word dat die poel waaruit die klub orkeslede moes trek, nóg moeiliker sou wees siende dat spel sonder vergoeding sou plaasvind. Met die voorafgenoemde konsert van 26 November 1937 (waar die klub 'n konsert gereel het vir Suid-Afrika se 'mees belowende jong [...] komponiste') is die Kaapstadse stadsorkes immers weer vir die geleentheid aangevra, wat ook daarop kon dui dat Die Oranjeklub Orkes nie groot genoeg was om vir hierdie geleentheid in te staan nie en/of nie oor 'n hoë genoeg vaardigheidspeil beskik het om vir so 'n groot publieke geleentheid op te tree nie.

2.8 Toneelbedrywighe

As daar na 'Die Reglement van Die Oranjeklub' (CWV 1:1_2) gekyk word, is dit interessant om te merk dat van al die bedrywighe wat die klub voortgesit het, toneelbedrywighe die enigste item was wat oor hulle eie toneelkomitee beskik het. Die komitee self moes uit 'minstens ses lede' bestaan, slegs twee lede minder as die klub se uitvoerende bestuur. Hierdie feit is 'n aanduiding van die belang wat die klub aan die toneelkuns geheg het en/of 'n weerspieëling van die belange wat die klub se stigterslede na aan die hart gedra het.

Soos reeds genoem, was Die Oranjeklub betrokke by die 'op-planke bring' van verskeie tonele met gemiddeld een groot toneel wat jaarliks plaasgevind het. Die eerste Oranjeklub toneeluitvoering waarvan bewyse gevind kon word, word op 25 April 1919 gehou: '*Susanna Reyniers*:⁸⁰ Een Afrikaanse opvoering deur lede van die Oranje Klub' (CWV 1:2_37). Mnr. J.J. Blom (klub-voorsitter 1931); mnr. J.F. Burger (later Doktor) en mnr. C. Weich is 'n paar van die bekendes wat rolle in die toneel vertolk het. Dit is tydens hierdie geleentheid wat Die Oranjeklub Orkes, onder leiding van Charles Weich, ook moontlik hulle debuut gemaak het (CWV 1:2_37).

Klublede wat aktief by toneelbedrywighe ingeskakel het was onder andere Henry Fagan en sy vrou Queenie. In 'n artikel deur W.A. De Klerk getiteld *Meer as net 'n koffiehuis* (Die Burger 1974) word die Fagan's as 'maklik die wakkerste' van die Oranjeklublede beskryf. Fagan was die broer van twee bekende Suid-Afrikaanse musici: Johannes (komponis) en Gideon Fagan (dirigent) wat albei hulle musiekstudie aan die RAM voortgesit het. Fagan het oorspronklik letterkunde aan die Universiteit van Stellenbosch studeer en in 1910 aan die Universiteit van Londen 'n kwalifikasie in die Regte verwerf. Hy word deur baie as 'n eweknie van C.L. Leipoldt en J.F.W. Grasskopf

---

⁸⁰ *Susanna Reyniers* (geskryf 1908) word dikwels opgevoer tydens die eerste twee dekades van 1900 waarna dit later uit repertoriums verdwyn. Die verhoogstuk 'pog om 'n dramatiese interpretasie te wees van die ontwikkeling van die Afrikaanse taal. Die tema daarvan is die beweging van 'n Nederlandse na 'n Afrikaanse taal en -identiteit. By implikasie ontken die verhoogstuk enige nie-Nederlandse invloed op die ontwikkeling van die kultuur en taal van die "Afrikaner"' (Coetzee 1996:1).

op gebied van Afrikaanse drama beskou en verwerf in 1936 ook die Hertzog Prys. Sy vrou, Jessie Queenie Theron, het die hoofrol in sy eerste drama, *Lenie* (1924), vertolk met nog vele ander uitvoerings wat gevolg het (Hiemstra 1977:419).

As vriend van Langenhoven het Fagan 'n groot aandeel gehad in die verheffing van Afrikaans tot amptelike taal en het hy ook 'n groot bydrae gelewer tot die vroeë Afrikaanse drama. Verskeie van sy tonele is deur Oranjeklublede op die planke gebring, onder andere *Rooibruin Blare*, *Ruwe Erts*, *Lenie* en *Die Ouderling*. Fagan het ook 'n groot rol gespeel in die afstigting van Die Oranjeklub se toneelafdeling tot die Kaapstadse Afrikaanse Toneelvereniging (K.A.T.) op 13 Februarie 1934.⁸¹

Die voorstel om Die Oranjeklub toneelbedrywighede te laat afstig volg op die klub se opvoering van *Hantie kom Huistoe* (P.W.S. Schumann) in die Afrikaner-Koffiehuus op 2 Desember 1933. Die spelleidster was me. M.I. Murray (dramadosent aan die Universiteit van Kaapstad) en die hoofrol is vertolk deur die begaafde Anna Pohl. Oranjeklub toneellede en -liefhebbers het moontlik gevoel dat hulle emansipasie gestuit word deur die klub se groter en veelsydige bedrywighede en dat afstigting vir hulle meer vryheid en vooruitgang sou beteken.

Binge beskryf die politiek rondom die afstigting só:

Op 13 Februarie 1934 word 'n stigtingsvergadering gehou, maar in die Burger-gebou, dit wil sê vertrekke met betreklik beperkte ruimte. Die stigting kry inderdaad die voorkoms van 'n taamlik beslote onderneming, of die onderneming van 'n klein groepie geesdriftiges. Die kern van die saak is dat daar 'n uiters diplomatieke breuk met die ou Oranjeklub in die vooruitsig was. Daarteen kan natuurlik geen beswaar wees nie, maar dan moes dit rondit ter sprake gebring gewees het met duidelik omskrewe verskille van strewe en organisasie. Soos dit aangepak is, was dit vir die gesonde voortsetting van die toneelontwikkeling sonder

---

⁸¹ Volgens Binge se hoofstuk oor die K.A.T. is die eerste stigtingsvergadering op 13 Februarie gehou met die vereniging wat sy naam eers met die tweede vergadering, op 13 Maart 1934, gekry het.

die erkenning van die werk van die Oranjeklub en agting vir die toneeltradisie, onnodig skadelik (Ibid.:193).

Daar heers aanvanklik onduidelikheid oor die verskille wat sou intree wanneer die K.A.T. van Die Oranjeklub-toneel sou afstig.

Uiteraard is die 'nuwe' van die vereniging nog onduidelik en 'n ou Oranjeklub-geesdriftige, J.J. Blom, vra dan pertinent die vraag of die vereniging dan nie maar 'uit die Oranjeklub' gevorm kan word nie. Hierin is hy deur C. Weich [...] ondersteun, maar, lui die notule, 'die suggestie het geen verdere steun ontvang nie en daar is toe van die saak afgestap' (Ibid.:193).

Die afstigting het egter voortgegaan met 'n voorlopige reglement en bestuur wat opgestel word: H.A. Fagan (voorsitter), me. A.M. Viljoen (sekretaresse), I.W. van der Merwe (penningmeester) en die bestuurslede: mes. Q. Fagan, A. Neethling [-Pohl], M.I. Murray, mnre. H. Rooseboom, N.P. Van Wyk Louw en J. Malan. Die doel van die K.A.T., soos Die Oranjeklub, was uiteraard die bevordering van Afrikaner kultuur wat onlosmaaklik was van 'n volksopvoedings-taak. Die K.A.T. sou poog om die Afrikaanse toneel te bevorder deur in 'opvoeringe, besprekinge, vertaling, die stigting van 'n toneelbiblioteek en die verkryging van toneelbenodighede' te belê asook 'n 'saal [te bekom] wat geheel en al of gedeeltelik aan die vereniging [sou] behoort'. Hulle wou ook samewerking met ander dramatiese en letterkundige verenigings bewerk en ondersteuning aan die toneelafdeling van die Kaapse Afrikaanse Eisteddfod verleen (Binge 1969:194).

Binge beskryf die K.A.T. se bedrywighede as 'belangelose liefdeswerk wat gesellig verrig is' met die 'pragtige prestasie' dat die vereniging in die eerste drie jaar van sy bestaan, met die uitsondering van een werk, 'oorspronklike Afrikaanse stukke opgevoer het' wat 'alles skryfwerk van eie lede' was (Ibid.:193). Die eerste werke wat opgevoer word was dus twee eenbedrywe deur die K.A.T. voorsitter, H.A. Fagan: *Rooibruin Blare* en *Ruwe Erts*. Die opvoering vind op 11 Mei 1934 plaas in die Afrikaner-Koffiehuus met dr. D.B. Bosman wat 'n inleidende toespraak lewer en op 'die moontlikheid wys dat die

vereniging 'n eie toneeltradisie in die lewe kan roep' (Ibid.:194). Die aand word aangevul deur Blanche Gerstman se Musiekkollege-trio – 'n programsamestelling wat sterk na Oranjeklub-opvoeringe neig. Met die samestelling van 'n hersiene konstitusie op 27 September 1945 word dit ook duidelik hoe die vereniging hulle doel wou uitbrei ten opsigte van Afrikaanse toneelskrywers:

In die nuwere konstitusie kom as middel om die Afrikaanse toneel te bevorder die aanmoediging van toneelskrywers en/die opleiding van sy lede in die verskillende vertakkinge van die toneelkuns', en wel 'deur die aanwending van suiwer opvoedkundige metodes'. 'n Ander opvallende toevoeging is die beklemtoning van die feit dat dit 'n suiwer liefhebberytoneelvereniging is. 'Geen speler, spelleier, dosent of ander medewerker mag in watter omstandighede ook al beloning vir sy dienste ontvang nie' (Artikel 4).

Die K.A.T. is uiteraard 'n geslaagde waagstuk wat hulle aanvanklike doel ver oortref: verskeie oorspronklike werke word deur lede van die K.A.T. met groot sukses voor beide Kaapse, sowel as Kaaplandse, gehore voorgedra; verskeie begaafde toneelspelers, wat ook opleiding daar moes ontvang het, kom uit die vereniging se geledere⁸² en 'daar is reeds in 1937 behoefte om hierdie bewonderendswaardige opleidingswerk nog verder uit te brei; die bestuur besluit dat lesings oor toneel-aangeleenthede gereël word' (Binge 1969:201). In F.C.L. Bosman se toevoegsels tot Binge se publikasie meen hy dat toneel 'n 'ernstige kultuurtaak vir die K.A.T.' was wat ook 'n groot rol in die verkryging van die Labia-skouburg gespeel het.

Skrywers soos Binge meen ook dat een van die K.A.T. se grootste prestasies dít is wat vermag is met die bevordering van Afrikaanse toneel en 'dus met eer die Afrikaanse toneel, wat sedert ongeveer 1906 met 'n opvoedkundige doel beoefen word, in 1934 in Kaapstad op die nuwe, hoër vlak van die kunstoneel plaas' (Ibid.:201).

Met die afstigting van die K.A.T. staak Die Oranjeklub egter nie sy toneelbedrywighede nie. Waar meeste toneelopvoerings voor afstigting met die klub se eie lede plaasgevind

---

⁸² Hier kan lede soos Anna Neethling-Pohl, Anna Viljoen, Marguerite Murray, Queenie Fagan, Hélène Malan, Herman Steytler, Maggie Botha en Johanna van Vuuren genoem word.

het (soos *Susanna Reyniers*), vind ook die volgende tonele moontlik met Oranjeklublede plaas: *Lenie* van H.A. Fagan (22 Oktober 1923) (Steyn 1998:44); *Oorskotjie* van A.J. Aucamp (13 Februarie 1926) (CWV 1:6_60.2); *Die Heks* van C.L. Leipoldt (8 Oktober 1928); *Vrydag!* oorspronklik deur F. Molnár en vertaal en verwerk deur H. Rooseboom (3 Mei 1929);⁸³ *Die ouderling* deur H.A. Fagan (21 April 1933) en die laaste Oranjeklub-produksie: *Hantie kom Huistoe* van P.W. S. Schumann in Desember 1933 met die bekende A. Neethling-Pohl as een van die toneelspelers (Botha 2006:370-83).

Verdere tonele vind ‘onder die beskerming’ van Die Oranjeklub plaas.⁸⁴ Met reisende toneelverenigings wat deur Suid-Afrika begin toer het, was daar altyd geleentheid om geselskappe te akkommodeer. So kan daar in die korrespondensie van Die Oranjeklub verskeie verwysings na sulke geselskappe gevind word. Hieronder is tonele soos *Mal Hans* van Jan Fabricius (20 Oktober 1931) (CWV 1:6 _60.3); *Ampie* onder leiding van J. van Bruggen (4 Mei 1933) (CWV 1:7_67.1); *Die Verstoteling* deur die Oorskotjie Geselskap (12 Februarie 1934) (CWV 1:6_60.21) en ’n toneelstuk deur U. Krige, *Die Wit Muur* (7 Oktober 1938).⁸⁵

‘Beskerming’ is soms ook geweier, soos in die geval van *Die Verlore Siel*, wat ’n vry vertaling en verwerking van die Engelse *Dr. Jekyll en Mnr. Hyde* van Stevenson was. Op klubkorrespondensie volg daar bloot ’n aantekening wat lui: ‘Geen beskerming nie. Vergadering 2/8/33 se besluit.’ Toneelbedrywighede het egter soms gesukkel om beskerming vir hulle produksies te verkry, veral in die depressiejare toe geld skaars was en toneelgeselskappe soms in die veld moes uitkamp weens geldelike tekort.⁸⁶ Hierdie geselskappe moes ook op ’n wyer vlak kompeteer met ‘die dikwels disintegreerende en denasionaliserende invloede van die Engels-Amerikaanse bioskoop’ (Bosman 1951:12).

---

⁸³ In hierdie verhoogstuk tree verskeie bekende Oranjeklublede op: G. Roos, H. Rooseboom, C. Weich en J.J. Blom. Die netto-opbrengs van die aand is ook geskenk aan die Volkshospitaal met die aand se musiek wat verskaf is deur die Glenconnor-trio.

⁸⁴ Tonele wat ‘onder beskerming’ plaasgevind het, het beteken dat die klub uit eie sak vir die toneelgeselskappe sou betaal en sou sorg vir die reklame en reël van sale en verblyf vir die reisende toneelgeselskappe se vertoning.

⁸⁵ Vir besonderhede oor hierdie verhoogstuk sien *Uys Krige* deur C. van Heynigen en J. Berthoud, p.62.

⁸⁶ Lees meer oor dié gebeure in J. Fletcher se boek *The Story of South African Theatre: 1780-1930*.

Om hierdie invloede teë te werk het baie toneelstukke dus nasionale kwessies versinnebeeld waarin ‘ontslaglike volkswaarde verborge’ gelê het (CWV 1:6_60.21).

Een van hierdie tonele is *Die Verstoteling*. Die Oorskotjie Geselskap se verteenwoordiger, W. van Zyl, laat homself só teenoor die bioskoop se newe-effekte uit deur die volgende aan Die Oranjeklub sekretaris te skryf:

Ongelukkig het Kaapstad se Afrikaners tot dusver ’n oordrewe egoïstiese houding ingeneem wat ons eie toneel betref. Waarskynlik is hulle verpes met die oppervlakkige en verderwende Hollywoodse onsin. Ons sal die saak vurig en drasties moet aanpak om hulle uit hierdie bewierookte en bedwelvende slaap wakker te skud. [...] Laat ons daadwerklik handhaaf en ons volksbelang voor oë stel (CWV 1:6_60.21).

Soms het die beskerming wat die klub aan toneelgeselskappe verleen het hulle egter in moeilike finansiële posisies laat beland weens die feit dat ’n goeie opkoms nooit verseker was nie. Siende dat die klub die geselskap moes betaal, sowel as die saal wat vir die aand gehuur moes word, plus bemarkingsonkoste wat aangegaan is, kon so ’n aangeleentheid die klub duur te staan kom. Die opvoering van *Mal Hans* verskaf egter ’n ander perspektief. Die bekende Afrikaanse toneelspeler A. Huguenet⁸⁷ en sy geselskap stel hierdie toneel deur Jan Fabricius voor. Dit handel oor ‘die kleurtema’ en teen die tyd dat Huguenet die klub genader het vir beskerming, het die toneel al 237 opvoerings geniet.

Hoe lyk dit sal die Oranje Klub nie vir ons die aand wil reël nie? Dis by my, wat betref Kaapstad, geen kwessie van wins nie, want ek weet dat hy op sy beste baie swak is in vergelyking met ons ander stede. Maar swakker as die Engelse Durban en Maritzburg sal hy tog seker nie wees nie.

---

⁸⁷ André Huguenet word in 1950, na vele toneeltoere deur Suid-Afrika, die eerste Suid-Afrikaanse toneelspeler om na Engeland vir ’n produksie uitgenooi te word (Beukes 1977:435). Hy is stigter van die Nasionale Toneelorganisasie (1948); ontvang verskeie Erepenninge en reis twee keer oorsee (1937,9). Hy bots egter met die gereg oor ‘vermaaklikheidsbelasting’ (1958) waarna hy ‘geldelik en liggaamlik geruïneer’ is (Ibid.:435).

Dat die aand 'n sukses was blyk uit die voorsitter, J.J. Blom, se verslag van 1931 waar hy praat oor die welslae van die *Mal Hans* opvoering. Selfs Engelssprekendes het die toneel bygewoon en het die klub laat bespiegel of dit nie 'n aanduiding was van die rigting en die wyse waarop hulle in die toekoms te werk kon gaan nie (CWV 1:7_65.1). Later blyk dit egter dat die klub die jaar afsluit met 'n finansiële tekort weens gebeure rondom hierdie einste toneel:

Soos u u nog sal herinner, was die Voorsitter van die Oranjeklub, by geleentheid van bogenoemde opvoering alhier, genoodsaak om uit die Klub se kas die som van drie-en-twintig pond te betaal ten einde sekere lede van u toneelgeselskap net voor die opvoering uit die kloue van skuldeisers te red en so in staat te stel om dié aand op te tree. Daar u tot dusver in gebreke gebly het om hierdie bedrag aan die [klub]... terug te betaal. Graag ontvang ek dus per kerende pos u tjek ter vereffening (CWV 1:6_60.18).

Of die skuld ooit vereffen was kon nie vasgestel word nie. Dit is egter onwaarskynlik indien dié spesifieke *Mal Hans* optrede voor Die Oranjeklub werklik die Huguenet Geselskap se laaste toneeloptrede was. Volgens gegewens in Fletcher se *The story of South African theatre*, het die Huguenet Geselskap daarna blykbaar Afrikaanse teater 'vir goed' afgesweer omdat hulle gevoel het dit sonder 'n toekoms was (Fletcher 1994:148).

2.9 Samevatting

Die stigtings- en vestigingsjare van Die Oranjeklub vind onder moeilike politieke en sosiale konteks plaas. Onder Afrikaners was daar 'n gevoel van dreigende Engelse kulturele homogeniteit wat enige ontwikkeling van 'n eie Afrikanerkultuur oorskadu het. Dít, gekoppel met die feit dat daar onder Afrikaners sêlf 'n gees van onderworpenheid en minderwaardigheid geheers het, het dit moeilik gemaak om organisasies soos Die Oranjeklub te bedryf. Die feit dat Die Oranjeklub vir meer as vyf dekades hulle bedrywighede kon voortsit terwyl daar met die verloop van tyd verskeie ander organisasies gestig is wat deels van hulle bedrywighede oorgeneem het, die bioskoop wat

in Suid-Afrika groot sukses behaal het en finansiële nood wat feitlik altyd gedreig het, getuig van die klub se belang vir die gemeenskap asook hulle wil om hulle taak te verrig en voort te bestaan. Die laaste offisiële Oranjeklub vergadering, wat op 8 April 1968 plaasvind, word ook die datum van die klub se uiteindelijke ontbinding. Die klubbywoning het tot op daardie stadium só afgeneem dat daar slegs 14 lede oor die klub se voortbestaan kon besluit. Die vraag het in die lug bly hang: het die Klub nie dalk 'sy eintlike doel tot 'n mate bereik [...] of [selfs] uitgedien' nie? (A2552)

Uit verskeie bronne word daar van arbeid sonder vergoeding gepraat. Uit aanhalings van jaarverslae blyk die finansiële sy van klubsake deurentyd krities te wees. Tog verleen Die Oranjeklub voortdurend finansiële steun aan verskeie fondse en organisasies. As daar gekyk word na die klub se ere-bestuur en sprekers wat vir klub-byeenkomste verkry is, is dit hoofsaaklik individue wat op akademiese vlak tersiêre opleiding ontvang het (en meeste selfs oorsee studeer het), titels verwerf het en/of vir hulle op politieke terrein naam gemaak het. Dit dui moontlik op 'n ambisie dat die klub sy status as kulturele fakkeldraer wou verhoog deur geassosieer te word met hierdie belangrike persoonlikhede. Die ander moontlikheid is dat hierdie individue die waarde van 'n kultuurklub soos Die Oranjeklub ingesien het en insette wou lewer en leiding wou gee.

Vanuit 'n musikale oogpunt is dit duidelik dat die kunste tydens byeenkomste 'n sekondêre rol gespeel het. As daar na programme uit die versameling en ander sekondêre bronne gekyk word, kry 'n mens die gevoel dat musiek- en voordragnummers bloot as vermaak gedien het, of tot die program toegevoeg is om te sorg vir 'n goed-afgeronde, veelsydige aand se vermaak. In die jaarverslae wat hierdie skrywer ter insae gehad het, word daar ook nooit deur die voorsitter melding gemaak van musieknummers wat daardie jaar toonaangewend was en/of die belang van hierdie kunsvorm vir die opbou van die Afrikaanse kultuur nie. Selfs 'n entoemas soos Weich se drome om die klub van 'n selfstandige koor en orkes te voorsien, moes 'n stille dood sterf. Dit kan egter nie ontken word dat die klub, met Weich aan die spits, 'n noemenswaardige verskil gemaak het aan die loopbane van vele musici nie. Veral twee jong Suid-Afrikaanse komponiste, Van Wyk en Gerstman, vir wie Die Oranjeklub twee konserte toegestaan het (en na aanleiding

waarvan hulle verdere musiekstudie oorsee kon voortsit) se paaie tot bekendheid is aansienlik deur hierdie gebeure vergemaklik.

Die toneelkuns het 'n heel ander profiel as musiek in Die Oranjeclub se bedrywighede gehad. Die instelling van 'n toneelkomitee in die klub se reglement dui duidelik op die waarde wat lede aan die toneelkuns geheg het, en daardeur aan die uitbou van Afrikaans. Musiek was uiteraard te abstrak om te dien as doeltreffende instrument vir die ontwerp van 'n Afrikaner-identiteit, sodat die toneelkuns op die voorgrond van hierdie kultuurvormingsjare getree het.

3. Die Oranjeklub se doelvulling as deel van die algemene Afrikaanse kultuurstrewe

3.1 Die algemene Afrikaanse kultuurstrewe

Voordat die bydraes van Die Oranjeklub tot die vestiging van nasionale trots en Afrikaner-identiteitsvorming bespreek word, is dit raadsaam om die konteks van hierdie kultuurstrewe te verken. Watter soort ‘werk’ moes kultuur vir hierdie kultuurstryders verrig? Wat was die verwagtinge wat hulle van Afrikanerkultuur gekoester het?

Daar is reeds vroeër in hierdie studie verwys na die Afrikaners se ‘ideologiese worsteling om identiteit, volkseenheid en die ongedaanmaking van die verlede’ (Van Jaarsveld 1981:14). In hierdie verband verwys Van Jaarsveld na die oorlog van 1899-1902 en die pessimisme wat geheers het oor die voortbestaan van die Afrikanervolk in die lig van Britse oorheersing van die hele Suid-Afrika. Die feit dat die Afrikanervolk op hierdie stadium as ’n ‘jong’ volk gesien is waarvan ‘die lojaliteit van die lede geensins [as] noodwendig’ (Grobler 2007:4) beskou kon word nie, het die proses om volkseenheid te bevorder aansienlik bemoeilik, terwyl dit terselfdertyd ook die belang van so ’n proses bevestig het.⁸⁸ Van den Heever beskryf die toedrag van sake in die vroeë dekades van die twintigste eeu as volg: ‘onderlinge getwis, gebrek aan selfvertroue, afwesigheid van ’n drang om saam te staan en van ’n wesenlike wil om ’n kulturele eenheid te wees’ (1941:1).

Terugskouend het skrywers die problematiek rondom die skep van ’n selfstandige kultuur verstaan in die lig van die feit dat die Afrikaner se ‘kunslewe van meet af aan op Wes-Europese tradisie en vorm gegrond [was]’ (Van der Westhuysen 1963:57) en leidende figure op Afrikaner kultuurgebied in hierdie stadium grootliks dié was wat vakopleiding in Europa ontvang het.

---

⁸⁸ ‘Volksverband [soos gesien in Europese lande] was destyds ’n noodsaaklikheid wat ononderhandelbaar was. Vir Afrikaners het hierdie noodsaak nooit gegeld nie, met die gevolg dat hulle dan ook, soos steeds gebeur, maklik tot volklosheid geneig het’ (Grobler 2007:4).

[Die] Afrikanervolk [was] 'n mede-erfgenaar [...] van alles wat hul gemeenskaplike voorouers voorheen in Europa aan kultuur, en bygevolg ook aan kuns, tot stand gebring het (Van der Westhuysen 1963:57).

In die vroeë dekades van die twintigste eeu het die Afrikaner dus voor die vraag te staan gekom: Hoe nou verder met die 'herskep' van 'n *eie* Afrikaner-kultuur en -identiteit? Dit is in die lig van hierdie probleem dat kultuurstryders se pogings om 'n kultuur gebaseer op 'n uitgesproke Westerse karakter met aangepaste vorm en gees by eie landsomstandighede' tot stand te bring verstaan moet word (Ibid.:57). Volgens Van den Heever is dit ook 'duidelik hoe seer hierdie Europese invloed voelbaar' was as daar na werke van Afrikaanse digters en prosaskrywers gekyk word (1941:71). Van den Heever gaan voort deur te skryf:

Maar dit is 'n heilsame, kragtige invloed, wat die skrywers net bewus maak van hul eie krag en hulle aanspoor om deur hul eie taal die hoogtes te bereik wat Europa aan hulle stel (1941:71).

Verskeie Afrikaners wat op kultuurgebied bedreig gevoel het, het hulle in hierdie tyd gewend tot 'n idee van 'selfbeskerming', wat beelde van 'n kultuurbotsing voor die gees geroep het. Uit 'n politieke oogpunt was die kultuurstryd nodig ter wille van die volk se selfbehoud:

Die vraag na sy identiteit en nasionalisme het vanselfsprekend gelei na die Afrikaner se rekenskapgewing van sy kulturele prestasies [...]. Die Afrikaner se reaksie op die nederlaag van die Anglo-Boereoorlog was 'n wil om voort te bestaan en sy waarde as volk deur kultuurskepping in sy eie taal te bewys, 'n wil wat gesteun is deur die stigting van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns in 1909 en die FAK in 1929 (Van Jaarsveld 1981:33).

Teen die middel van 1914 was daar 'n beduidende aantal Afrikaners wat nie tevrede was met die ontwikkelings in die Suid-Afrikaanse politiek ná 1910 nie. Verskeie Afrikaners het hulle dus bevind in 'n party-politieke stryd tussen nasionalisme en imperialisme en

hierdie ‘stryd sou woed om identiteit en om die vraag wie en wat die Afrikaner is’ (Ibid.:15). Onder hierdie ontnugterdes en ontevredenes was die besef dat daar geywer sou moes word vir ‘selfrespek, ’n eie taal, skool[,] kerk [en] karaktervorming’ (Ibid.:16) .

Vanaf 1910 tot 1948 was dit dus ook Boeregeneraals van die Anglo-Boereoorlog ‘wat oor Suid-Afrika regeer’ (Grobler 2007:135). P.J. Nienaber skets die gevolge van hierdie politisering van die kultuurstrewe as volg:

dat politieke strewe die hoofstrewe in ons volkslewe geword het, dat die staatsvorm die vernaamste en dominerende kultuurvorm geword het. Gevolglik staan nie die verhouding van die volkslid tot sy kultuur op die voorgrond nie, maar die verhouding van die individu tot die staat. Hierdie verhouding eis sy hele persoonlikheid op en verlam hom daarom op al die ander kultuurgebiede. [...] Die kultuur omspan nie meer die Afrikaanse volkslewe nie, want die kultuur self is dikwels verpolitiek (Nienaber 1938:45).

Die wisselwerking tussen politiek en kultuur was egter nie ’n eenrigtingstraat waarin alle kultuur uiteindelik verpolitiek is nie. Die politiek van die dag het ook noemenswaardige kulturele impulse ontketen. Dit is belangrik in hierdie verband dat die Rebelle van 1914, asook die Eerste Wêreldoorlog en die emosies wat hierdeur aangewakker is, die bewusmaking van ’n eiesoortige Afrikanerkultuur aangehelp het. In J.F. Burger se *Huisgenoot*-artikel ‘Kultuur, Kultuurontwikkeling en Kultuurvernuwing’ (Burger 1930), verduidelik hy dat gebeure soos oorloë lei tot geestelike ontwaking weens ‘skok’. So, volgens Burger, is byvoorbeeld die eerste en tweede Taalbewegings ‘geweldig bevorder’ deur onderskeidelik die eerste en tweede Vryheidsoorloë. Burger skryf oor die ‘energieoorskot’ wat onder ’n volk te vinde is na ‘’n reeks van jare [se] taai worsteling vir sy bestaan of sy vryheid. [D]aardie energieoorskot gaan dan in die skepping van kultuurprodukte’ oor. So ook is ‘materiële voorspoed’ in ’n sekere mate ‘nodig vir die bloei van ’n kultuur, om die eenvoudige rede dat daar ’n *aanvraag* vir geestesprodukte moet wees eer ’n kunstenaar sy lewe aan sulke skeppingswerk kan wy; verder, omdat die vrye tyd vir die skepping van kultuurprodukte ’n sekere mate van weelde vorder, anders gaan alle geesteskrigte op in die sorg om die daaglikse brood’. As basis vir hierdie soort

kulturele ontwikkelings (en hier word die konteks direk relevant vir die bespreking van Die Oranjeklub) beskou Burger 'nasionale stede' wat as 'brandpunte van kulturele aktiwiteit' dien as onontbeerlik:

- (a) In die stede heers geestelike aktiwiteit en bestaan wrywing van gedagtes. [...]
- (b) In die stede vind ons die rykdom wat op die platteland dikwels kortkom. [...]
- (c) In die stede vind ons die vrye tyd vir genot van kultuurprodukte en die menigvuldige geleenthede vir geestelike ontwikkeling, wat 'n onontbeerlike vereiste vir kunstgenot is.

Burger stel die verdere vraag: 'Waarom so 'n geywer vir 'n Afrikaanse kultuur deur middel van kongresse, verenigings, kulturfederasies, kultuurdae, ens.?' Die volgende fundamentele rede word verskaf:

Die enigste bestaansreg van 'n nasionaliteit lê in sy individualiteit – hy het reg op selfstandige bestaan alleen omdat hy *anders* is as ander nasies d.i. omdat hy 'n eie siel het. Daardie siel word egter alleen openbaar in sy kultuur, en daarom ywer ons vir 'n Afrikaanse kultuur om die wêreld te toon dat ons volk 'n siel het en dus 'n bestaansreg. Dit is ons ideaal en ons trots om ook ons eie kontribusie te maak tot die kultuurskat van die wêreld, al is ons bydrae ook hoe gering (Burger 1930).

Burger skryf in 1930 teen die agtergrond van 'n kulturele ontwaking wat reeds besig was om plaas te vind na die 'geestelike skokke' van die vryheidsoorloë. Voorop in sy gedagtes was waarskynlik die Afrikaanse taalbewegings as bewyse van die 'energieoorskot' wat op daardie stadium steeds vrugte afgewerp het. Voorts het Afrikaanssprekendes in die vroeë 1900s begin om veel groter materiële voorspoed te geniet as in die vorige eeu en met die ontstaan van groot stede wat aanvanklik 'onafrikaans' was, het die 'toestroming van die Afrikaners [begin] om die stede te verower en hulle tot die brandpunte van [Afrikaner] kultuur te maak.'

Burger se beskouing van die 'Afrikaanse stad' as basis van kulturele ontwikkeling was egter eensydig. Die meeste lede van die Afrikaner 'intelligentsia' van die tyd was eerder

bekommerd oor verstedeliking onder blanke Afrikaners. Die moontlikheid dat al hierdie ‘verdwaaldes’ ingeskakel en opgeneem sou word in die geestelike heerskappy van ’n Brits-beheerde politieke- en ekonomiese stelsel was gesien as die grootste bedreiging vir ’n ‘ideale’ Afrikanernasie.⁸⁹

3.2 Die Groot Depressie en Afrikaner verstedeliking

Die verstedelikingsproses wat so ’n belangrike deel van Burger se teoretisering oor kultuur uitmaak, word geïntensiveer deur die Groot Depressie wat in 1929 ’n aanvang neem. ’n Verdere versnellende faktor tot Afrikaner verstedeliking was die vooruitgang wat die mynbedryf later met die uitbreek van die Tweede Wêreldoorlog (1939) geniet het.⁹⁰

Die Afrikaners se toetrede tot die stede in die 20ste eeu het heelwat kommer gewek oor hul kulturele posisie – sou hulle vir die Afrikanervolk behoue bly en hul identiteit bewaar, of sou hulle van die volksliggaam afgesny word en daar in die stroom van Engelstaliges verdwyn? (Van Jaarsveld 1981:40)

Van den Heever skryf oor ’n nuwe tipe ‘massamens’ wat ontstaan met die hulp van die ‘wetenskaplike en die masjien’ (1941:48). Hier verwys hy na die groot hoeveelhede plattelanders wat stede ingestroom het op soek na ’n beter toekoms – onbewus van die feit dat hulle juis daar hulle identiteit kon verloor. Volgens Cronjé was die aanvanklike stadsontwikkeling (gedurende ongeveer 1870-1910) in die hande van Engelssprekendes met die ‘Afrikaners [wat] gedurende die eerste paar dekades geen noemenswaardige rol gespeel het [...] in die nuwe [...] ontwikkeling’ nie (Cronjé 1963:93). Die mynbedryf, asook die gepaardgaande ekonomiese stelsels, het ‘by die Afrikaner verbygegaan’ sonder dat hy ’n beherende rol kon speel. Hierdie ‘ongunstige posisie waarin die Afrikaner

---

⁸⁹ Soos blyk uit meeste skrywes van die tyd is plattelandse Afrikaners, maar meer spesifiek Afrikaner boere, as ‘ware’ en ‘ideale’ Afrikaners beskou omdat hulle weinig of geen kontak met die Engelse kultuur ervaar het nie.

⁹⁰ Tydens die Tweede Wêreldoorlog het Suid-Afrika ‘’n belangrike verskaffer van oorlogsvoorrade geword [wat] ’n uiters welkome inspuiting vir die Suid-Afrikaanse ekonomie’ tot gevolg gehad het. Dit lei tot die uitbreiding van ’n legio fabrieke wat ‘indiensneming en verstedeliking gestimuleer het’ (Grobler 2007:14).

verkeer het, is verder vererger deur die proses van landelike verarming'. Afrikaners wat hulle nou in stede bevind het was in die moeilike posisie dat die stede vir hulle 'vreemd' was, 'n vreemdheid wat duideliker omlyn word deur verwysings na die 'oorheersende omgangstaal, die oppermagtige kultuur, die gangbare lewensopvatting, die besondere maatskaplike ordening [en] die heersende ekonomiese stelsel' (Ibid.:94).

3.3 Interlude: *Die Stem van Suid-Afrika*

Soos reeds in Hoofstuk drie genoem is en bevestig is in die aanhalings van J.F. Burger in hierdie hoofstuk, het die stryd om Afrikaans die kern van die kultuurstryd gevorm, 'n strewe wat as uitbreiding van 'n politieke stryd gesien is. Nienaber skryf in 1938 dat 'Ds. S.J. du Toit [...] gou al gemerk [het] dat taal en nasionaliteit nie geskei mag word nie. Immers, die G.R.A.⁹¹ het ten doel gehad: "Om te staan vir ons Taal ons Nasie en ons Land"' (Nienaber 1938:40). Met Afrikaans wat in 1925 as wetlike ampstaal erken word, is 'n belangrike mylpaal dus bereik. Dit sou nie verkeerd wees om alle vordering op Afrikaner kultuurgebied teen die agtergrond van die taalstryd te sien nie, insluitende die Afrikaanse toneelkuns, -skryfkuns en die lied. Dit is in hierdie konteks wat Afrikaners, wie se taal nou 'n amptelike landstaal geword het, 'n behoefte gehad het aan 'n volkslied in hul eie taal. C.J. Langenhoven se rol in hierdie gebeure is bekend, asook dié van sy assistent Sarah Goldblatt. Minder algemeen bekend is egter die rol wat gespeel is deur 'n figuur wat besonder belangrik was in die geskiedenis van Die Oranjeklub, regter Henry A. Fagan. Alhoewel hierdie gebeure na ietwat van 'n afdraaipad mag lyk, is dit tog relevant in die opsig dat dit 'n kykie bied in die soort figure wat ook in Die Oranjeklub 'n groot rol gespeel het, maar veral omdat dit 'n skaars verbintenis verteenwoordig tussen die tydgenootlike politieke konteks, die taalstryd, die Afrikaner-Koffiehuis, Die Oranjeklub se Charles Weich en Henry Fagan, en musiek. In Fagan se grootliks vergete biografie, geskryf deur sy vrou Queenie Fagan, word die volgende inligting oor die ontstaan van *Die Stem van Suid-Afrika* vervat:

---

⁹¹ 'Genootskap van Regte Afrikaners'.

Op 2 Junie 1918 stuur Langenhoven my [Sarah Goldblatt] “’n gesangetjie met musiek wat ek daarby self gekomponeer het met harmonie en al”.

Dit was die eerste drie versies van “Die Stem van Suid-Afrika” waarmee hy besig was in die laaste dae van Meimaand 1918. En hy gee my veelvuldige instruksies om die lied met musiek en al te laat druk, sus en so. Hy sou dieselfde dag [...] na Somerset-Oos vertrek [op] politieke vergaderings. Ek wis dus [...] waar ek hom sou kon bereik. Skaars was hy in Somerset-Oos of hy stuur my verdere telegrafiese en briefinstruksies: aan die afloop van sy politieke werksaamhede kom hy Kaap toe, op die soveelste. Ek moet met “Meneer Fagan” (wat toe assistent-redakteur van *De Burger* was) reël om mekaar in die Afrikaner Koffiehuis te kry (daar was ’n klavier) met betrekking tot “Die Stem”, sodat Langenhoven te wete kan kom wat Fagan daarvan dink. [...]

Die gedig en komposisie sou nie onder Langenhoven se naam verskyn nie, maar onder die pennaam K.R.N. Dus sou Fagan dan die enigste wees wat sou weet wie K.R.N. was.

Hulle het mekaar volgens die afspraak in die Koffiehuis gekry. Fagan het onmiddellik sy ingenomendheid met die gedig gewys. Met die komposisie was hy nie ingenome nie, maar het geweet hoe om taktvol te wees, en hy het hom taktvol uitgedruk (Fagan 1975:105).

Daar word uiteindelik op ’n toonsetkompetisie besluit. Die beste setwerk van die gedig sou as amptelike toonsetting gebruik word. Dit vind plaas in die vorm van ’n ‘ope wedstryd, onderhewig alleen aan die voorwaarde dat mededingers [...] Afrikaners [moet] wees’ (Ibid.:108).

Daar is meer as een komposisie toe ingestuur. Van die beoordelende deskundiges het daar niks gekom nie. Nadat ons twee [Langenhoven en Goldblatt] die stuk gespeel en gesing het, het ons een of ander vriend – partykeer Fagan, partykeer Charlie Weich [...] – geraadpleeg. En die insendings het oor ’n lang tydperk ingekom, veral toe dit bekend geraak het dat Langenhoven die digter van “Die Stem van Suid-Afrika” is – maar òns het hom nie verrai nie! Mettertyd het Langenhoven aan ’n aantal komponiste verlof gegee om hulle musiek saam met sy gedig te publiseer vir hulle eie voordeel. [...] Toe Gideon

Fagan sy pragtige komposisie vir Langenhoven gestuur het, was Langenhoven so daardeur geïmponeer dat hy vir Fagan aan sy broer laat skryf het dat hy dit moet publiseer en die rekening daarvoor vir hom – Langenhoven – laat kry. Daar het egter niks van gekom nie.

Onder die [toonsettings] was ook dié van ds. M.L. de Villiers, toe van Simonstad.⁹² En hy het daarvan werk gemaak om sy komposisie in die land bekend te stel, deur self rond te reis en voor te dra. Mens kon eintlik voorspel het wat daar werklik met verloop van tyd sou gebeur. Oral in skole, op konserte, waar daar die minste voor kans was, het hy dit self kom speel, en dit het landswyd bekend geword. (Ds. de Villiers het my eenkeer heel luimig vertel dat hy die telefoon beantwoord met, “Hier praat Die Stem van Suid-Afrika!”)

Die komitees wat deur die F.A.K. benoem is om ’n keuse te maak van ’n gedig en musiek vir ’n Volkslied, het Die Stem en M.L. se komposisie gekies. Maar dit was eers ná 15 Julie 1932 – die dag toe Langenhoven oorlede is (Ibid.:109).

Uit hierdie stukkie geskiedenis blyk iets van die behoefte om die Afrikaanse taal aan die meer universele taal van musiek te koppel, asook ’n roering van die soort rol wat politiek sou speel as troef vir estetiese beoordeling van musiek. Dat die insette van belangrike musikale figure in Die Oranjeklub, wat deur Langenhoven self geraadpleeg is, uiteindelik ’n kleiner rol sou speel in die formalisering van *Die Stem van Suid-Afrika* se toonsetting as die FAK, sê wel iets van die beperkte politieke status wat Die Oranjeklub se kulturele strewes aan die organisasie verleen het.

---

⁹² Die woorde van Langenhoven het na bewering dadelik ’n indruk op De Villiers gemaak ““maar oor die wysie-musiek het ek geglimlag. Tot ‘iets beter’ wou ek beslis voortvaar!”” (Grobelaar 1973:210). De Villiers se eerste poging, wat aan die begin van 1919 in die Afrikaner-Koffiehuus voorgespeel is, was ‘nie geslaagd nie en Langenhoven het M.L. aangeraai om weer te probeer en ’n ander toonsetting te skryf’ (Ibid.:214). Na drie jaar van ‘gereelde onderrig van dr. Bell’, het De Villiers besluit om nog ’n poging aan te durf (Ibid.:215). Eers met sy derde poging het Langenhoven ingewillig dat De Villiers sy toonsetting kon publiseer.

3.4 Die stryd van Die Oranjeklub en ander kultuurorganisasies

Met sy stigting in 1915 was Die Oranjeklub nie net die eerste Afrikaanse kultuurklub in Kaapstad nie, maar ook enig in sy soort in vergelyking met ander Engelse kultuurklubs wat op daardie stadium en later in die omgewing van Kaapstad bedrywig was.

Op 24 Januarie 1910 word 'n organisasie gestig wat terugskouend maklik gesien kon word as 'n voorloper van wat Die Oranjeklub onder spesifiek blanke Afrikaners wou vermag op musikale gebied. Onder die leiding van William Henry Bell word daar in samewerking met die Musiekkollege in Kaapstad lesing-uitvoerings gehou waartydens besprekings plaasvind oor musiekgeskiedenis, estetika en musiekwetenskap. Hierdie geleentheid is later dieselfde week opgevolg deur uitvoerings van die tersaaklike musiek deur studente van die Kollege (Van der Spuy 1970:61). Onder Bell se beskerming word die *South African Collegiate Musical Union* in 1912 gestig met die doel om opera te bevorder. Op 5 November 1917 hou die Kollege ook 'n konsert wat slegs komposisies insluit wat in Suid-Afrika gekomponeer is. Werke van onder andere Bell word hier voorgespeel. Die Musiekkollege maak egter slegs van hulle eie studente en dosente as kunstenaars gebruik. Ander kultuurorganisasies wat in hierdie tyd tot stand kom is:

- *The Melodic Society* gestig voor of op 1917;
- *Cape Town Repertory Theatre Society* gestig 1919;
- *Cape Recorded Music Society* gestig 1939;
- *The Cape Town Chamber Music Society* gestig 1947;
- *The Cape Town Concert Club* gestig 1955.⁹³

---

⁹³ Die Engelse name van hierdie verenigings dui op wat vermoedelik destyds gesien is as 'n Engelse of 'volksvreemde' karakter. Soos blyk uit meeste van bogenoemde klubname was hierdie organisasies ingestel op enkele fasette van kunsbevordering. Die *Cape Town Repertory Theatre Society* wat vir bloot die (Engelse) toneelkuns beywer het; die *Cape Recorded Music Society* wat van opnames gebruik gemaak het vir konsert, kompetisie- en voorlesingdoeleindes; *The Cape Town Concert Club* wat, sover die skrywer kon vasstel, uitsluitlik van oorsese musici gebruik gemaak het en *The Cape Town Chamber Music Society* wat kamermusiek bevorder het. Laasgenoemde is onder beskerming van die Universiteit van Kaapstad gestig met I.D. du Plessis wat as eerste voorsitter opgetree het.

Die stigting van 'n verskeidenheid Afrikaanse kultuurorganisasies in die eerste drie dekades van die twintigste eeu lei uiteindelik in 1929 tot die stigting van die Federasie van Afrikaanse Kultuurverenigings (FAK). Dit is dus nie verbasend dat N.P. Van Wyk Louw die 'kwarteeu ná ongeveer 1925 "Die Tydperk van die Kultuurorganisasies"' noem nie (Louw 1939:15).⁹⁴ Dit is interessant dat die kosmopolitiese Louw die ontstaan van hierdie organisasies beskou het as tegelyk 'eenaardig' en 'noodsaaklik' weens hulle samesnoeringsfunksie en 'territoriale afbakenings' vermoë.

Binne hierdie konteks van kulturele woelinge het Die Oranjeklub hulle aanvanklike doelstellings nagestreef deur:

- programme saam te stel wat oor Afrikaner geskiedenis uitwei;
- programme aan die jeug toe te staan en op te dra om hulle in hulle vormingsjare tot aktiewe kultuurstryders aan te spoor;
- Afrikaanse kultuurprogramme aan te bied;
- sprekers te nader wat klublede met toesprake kon inspireer en aanmoedig deur hulle behandeling van 'n verskeidende onderwerpe oor Afrikaner geskiedenis en Afrikaners se toekoms;
- Afrikaanse toneelstukke op te voer en -toneelgeselskappe te ondersteun;
- hoofsaaklik Afrikaanse musici vir musieknommers aan te vra;
- opleidingswerk te doen op beide toneel- en musiekgebied
- die 'Afrikaanse geskiedenis, taal en kultuur in die algemeen te behou, bekend te stel en te bevorder' (A2552 21 Maart 1958).

Die klub se nosie van 'Afrikaanse kultuur' wat bevorder sou moes word deur in 'Afrikaanse konserte en opvoeringe' te belê word in perspektief geplaas deur die konsertprogramme uit daardie tyd wat behoue gebly het in die Charles Weich-Versameling. Die oorheersende ideologie is dié van die negentiende-eeuse konsertsaal, terwyl die musieknommers op programme Europees eerder as 'Afrikaans' is. Die enigste

---

⁹⁴ Een van die Afrikaanse organisasies wat in Kaapstad bedrywig was, is die 'Welkom-klub' genoem wat danspartytjies vir nuwe intrekkers gehou het.

afleiding wat hieruit gemaak kan word, is dat 'Europees' sinoniem met 'Afrikaans' gebruik is. Eers met die konserte vir jong Suid-Afrikaanse musici (en hier moet eintlik gesê word 'komponiste' eerder as uitvoerders) breek Die Oranjeclub op 'n beskeie wyse met hierdie tradisie in ondersteuning van 'n 'eie musiekkultuur' uniek tot Suid-Afrika en die Afrikaners van daardie tyd. Deur uitsluitlik van Suid-Afrikaanse musici gebruik te maak by konserte, het Die Oranjeclub ook blootstelling verskaf aan plaaslike kunstenaars wat in moeilike tye 'n kuns beoefen het wat deur hulle volkgenote as 'n luuksheid beskou is. Hierdeur het die klub bygedra tot die voortbestaan van uitvoerende musici in die Kaap en omgewing. Op 'n soortgelyke wyse kon Die Oranjeclub 'n belangrike rol speel deur Afrikaanse toneelgeselskappe te ondersteun.

Die eerste deel van hierdie hoofstuk skets die verstedeliking van die Afrikaner as 'n belangrike deel van die kulturele konteks waarin Die Oranjeclub aktief was. Met die instroming van plattelandse Afrikaners na die stede (ook Kaapstad) het die klub se teikenmark inderdaad uitgebrei. Aanvanklik was dit meestal universiteitsstudente, asook belangstellende Afrikaners in Kaapstad en omgewing wat klub-byeenkomste sou bywoon. Later is ook Afrikaanse plattelanders by die klub se kultuurstryd betrek om sogenaamd 'behoue te bly' vir die Afrikanernasie. Die Oranjeclub, wat 'iedere blanke persoon' na hulle klub uitgenooi het, het egter nie slegs as 'n hawe vir hierdie verstedelikes probeer optree nie, maar hierdie mense ook probeer opvoed tot selfstandige Afrikaner kultuurdraers. Of hulle wel hierin geslaag het, is debatteerbaar. 'n Artikel geplaas deur 'n sekere mnr. J.P. Malan in *Die Huisgenoot* van 1 November 1935, lewer die volgende 'pessimistiese beskouing':

U onthou hoe gretig verenigings geaffilieer het; hoe ywerig kultuurverenigings gestig is! Maar die so nodige belangstelling van die kant van die publiek het uitgebly, en vandag is dit al spreekwoordelik dat kultuursprekers in leë sale na hul eie welsprekendheid moet gaan luister. [...] [U] moet erken dat die mense van die geleerde professies klaar gewonne is vir die kultuursaak. Nee, die mense wat ons wil bereik, is die werkende klasse wat in die sweet van hul aangesig hul brood verdien. En dit is juis die mense wat in die dinge geen lus het nie en liever bioskoop-toe gaan na 'n vermoeiende arbeid. [...]

Ten laaste: ons weet dit almal, maar dit ontbreek ons aan moed om dit rondborstig te erken dat die publiek bang is vir die ding wat genoem word die kultuurbeweging. Hulle beskou dit met 'n mate van agterdog [...]. O ja, ons het pragtig gevorder onder die geleerdes, maar onder die massas? Nee, meneer (Malan 1935:117).

Verder blyk dit ook uit die paar jaarverslae wat in die Weich Spesiale-Versameling gevind is dat Die Oranjeklub feitlik altyd aan finansiële tekorte gely het wat direk aan ledetalle gekoppel kon word. Dat geldnood die norm eerder as die uitsondering was, blyk uit I.D. du Plessis se 1932-voorsittersverslag:

Wat die finansiële sy betref, het die Oranje-Klub hierdie voorsprong op die res van die samelewing dat hy altyd aan depressie ly – en dus nie so gebukkend gaan onder die teenwoordige laste soos wat anders die geval sou gewees het nie! (CWV 1:7_65.3)

In die jaarverslag van 1930 word genoem dat die gemiddelde opkoms vir die ‘slegs vyf gewone byeenkomste’ wat deur die jaar gehou is, sewentig was.⁹⁵ Uit die vier jaarverslae wat in die Charles Weich-Versameling gevind is (1930-1932 en 1934), is dit ook duidelik dat die klub-bestuur minstens geglo het dat hulle waardevolle werk in die stad verrig: nie bloot op kulturele gebied nie, maar ook deur die ondersteuning van Afrikaner gedenk- en reddingsdaadfondse. Van hierdie fondse sluit in die A.G. Visser-Gedenkfonds, fondse ingesamel vir die redding van President Kruger se geboortehuis, die Afrikaanse Eisteddfod en die FAK. Die Oranjeklub was ook die ‘enigste Afrikaanse organisasie wat hom [...] die moeite getroos het om [die Maleier-gemeenskap] van ons samelewing, wat in sekere opsigte veel vir ons beteken, in hul Afrikaanse kultuur strewe aan te moedig’.⁹⁶

---

⁹⁵ Jaarverslae uit die notules van die A2552-versameling meld egter slegter bywoningsfigure vanaf 1960. Op 16 November 1962 was daar slegs 36 mense by 'n jaarvergadering, met 'n skamele 14 lede en 2 belangstellendes by 'n vergadering gehou op 8 April 1968.

⁹⁶ Hierdie uit 'n brief van I.D. du Plessis, geskryf 30 Julie 1935, aan Die Oranjeklub sekretaris om die klub te bedank vir die bedrag van 2 pond wat hulle aan die Slamse Koor, Kaapstad, geskenk het ter verkryging van 'n wimpel vir hulle kerkgebou (CWV 1:6_60.28).

Met die stigting van meer Afrikaanse kultuurorganisasies (selfs uit hulle eie geledere met die afstigting van die K.A.T.) het Die Oranjeklub vermoedelik lede begin verloor, moes hulle aktiwiteite verskraal in omvang en ambisie en is daar groter finansiële druk op die klub se voortbestaan geplaas. Verder was daar teen 1930 steeds die besef dat die klub nog net beperkte sukses behaal het met betrekking tot die ‘kultivering’ van die massas van Kaapstad:

Die grootste werk van ons Vereniging lê immers nog voor, want ons taak is die nimmer-eindigende taak van die kulturele opbou van ons Volk. Dis wel waar dat ’n groot deel van die werk wat oorspronklik deur die Oranjeklub gedoen is – toe ons nog die enigste vereniging van ons soort in die Kaap was – nou deur ander liggame gedoen word. Ons was die oorspronklike Afrikaanse Taal- en Kultuurvereniging, en Handhawersbond, van Kaapstad. Nou het die Universiteit sy eie sterk A.T.K.V.; daar is orals bloeiende takke van die C.J.V.,⁹⁷ wat ook kultuurwerk doen; daar is die Afrikaanse Eisteddfod, wat floreer; die Helpmekaar wy meer en meer sy aandag aan die kultuurstryd [...]; die S.A.O.U.⁹⁸ was, m.i., ook nog altyd veel meer van ’n kultuurliggaam as ’n blote vakvereniging.[...] Maar al hierdie liggame het vir hulself ’n beperkte arbeidsveld uitgesoek. Ons nie. Daarin het miskien hul krag gelê – en ons swakheid! Myns insiens behoort ons ons in die toekoms meer bepaald op twee dinge toe te lê, nl. (1) die behoorlike viering van ons Afrikaanse feesdae, en (2) die opbouing van die Afrikaanse Toneel in Kaapstad. In hierdie rigting het ons dan ook in die afgelope jaar begin stuur (Jaarverslag 1930: CWV 1:7_65.)

In veral die jaarverslag van 1931, met J.J. Blom as voorsitter, kom die latere ‘pessimistiese beskouing’ van J.P. Malan reeds sterk na vore:

[In 1931 is daar] beywer om die hoë peil van die werksaamhede van die Klub te handhaaf. [...] Die Klub het ’n werkdadige aandeel gehad in die bevordering van ons taal en kultuur in die stad; en hoewel ons ongetwyfeld vooruitgang gemaak het op hierdie gebied, is die werklike belangstelling in ons kultuurstryd nog maar tot ’n sekere groep

---

⁹⁷ ‘Christelike Jongeliedevereniging’.

⁹⁸ ‘Suid-Afrikaanse Onderwysersunie’.

Afrikaners in die stad beperk; en as gevolg van die menigvuldige kultuurbyeenkomste, waaraan altyd maar weer dieselfde mense deelneem, bestaan die gevaar dat daardie geesdriftige groep doodgekultuur word, en dat daar 'n reaksie kan intree wat uiters nadelig op die Afrikaanse saak sal inwerk. Daarom is dit nodig om ons wieke uit te slaan en 'n wyer veld te bestryk, en op heel ander manier te werk te gaan. Hierin kan die Oranjeklub meewerk, nie deur preekbyeenkomste te hou nie, maar deur opbouende werk te doen, en Afrikaanse konserte en toneelopvoerings van goeie gehalte te hou, waaraan mense graag sal deelneem en op plekke waar mense, ook van die Engelssprekende bevolking, dit graag sal bywoon [...] (CWV 1:7_65.1).

Uit hierdie jaarverslae blyk dit duidelik dat die bestuur van Die Oranjeklub reeds in 1930 besef het dat hulle sou moes uitreik *oor* die taalgrens en poog om Engelssprekendes, en ander verenigings in die omgewing van Kaapstad, se betrokkenheid by die klub en klubbedrywighede aan te wakker. Die onderstaande aanhaling maak dit ook duidelik dat daar wel Engelssprekendes was wat op hierdie stadium belangstelling getoon het in die ontwikkeling van hierdie nuwe Afrikaanse kulturbeweging. Dit sou dus bloot van die klublede afgehang het om die nuwelinge uit te nooi en tuis te laat voel sodat hulle later hopelik vaste lede by byeenkomste kon word.

In 'n skrywe deur 'n sekere mnr. U. Reinecke, 'n tandarts van Kaapstad en 'n Oranjeklublid, het hierdie 'wyer veld' wat bestryk moes word sy Engelse mede-praktisyne ingesluit:

Ek persoonlik sal bly wees as u my sal help om van ons Engelssprekende tandartse en hul gesinne, 't huis te maak by die Oranjeklub. Die moeilikheid om sulke persone 't huis te kry is dat ou lede nie altyd geneigd is om vreemdes 't huis te maak nie. Ek wil graag baie van ons tandartse daar sien. Daar is 'n paar wat wil kom en daar wil inwoon, net alleen om kennis met Afrikaners, hul sienswyse en hul Taal, te maak (CWV 1:6_60.11).

In die jaarverslag van 1932 is hierdie pleidooi aan alle klublede oorgedra. Met die aantal 'gekultiveerde' Engelssprekendes wat in die Kaap wonend en werkend was, selfs die Engelse soldate wat gedurig die Kaap ingestroom het (insluitende verskeie bekwame

musici),⁹⁹ het Die Oranjeklub hulself aanvanklik afgesny van die vooruitgang wat die insluiting van sulke lede belooft het. Die feit dat daar dus 'n behoefte bewoord is om die aanvanklike 'onderdrukkers' na klub-byeenkomste uit te nooi, mag daarop dui dat die Afrikaners in Die Oranjeklub tot die besef gekom het dat nie alle Engelssprekendes dit ten doel gehad het om die Afrikaner kultuurstrewe te dwarsboom nie.¹⁰⁰ Moontlik was hierdie toenadering teenoor Engelssprekendes egter meer pragmaties. Kommer oor ledetalle, en gekoppel daarmee geldelike inkomste, kon moontlik beteken het dat Die Oranjeklub desperaat was om enige persoon by die klub te betrek. Tog het 'Afrikaans-wees' die kern van Die Oranjeklub se doelwitte gebly. Met die 1934-jaarverslag van die voorsitter, mnr. H. Viljoen, blyk die sosiale aspek van die klubdoelwitte nog duidelik:

Omdat die vraag soms nog gestel word: wat is nou eintlik die doel van die Oranjeklub? – wil ek hier net kortliks uiteensit wat die huidige bestuur as die vernaamste funksies van ons vereniging beskou het. In die eerste plaas het ons daarna gestreef om die lede in die geleentheid te stel om met bekwame leiers op kulturele gebied kennis te maak; aktuele vraagstukke hier deur deskundiges te laat behandel en om te sorg vir bekwame artieste om voor die vereniging op te tree. Die vereniging vervul verder 'n nuttige funksie deurdat hy die Afrikaners van die Skiereiland wat ver uitmekaar woon en dus nie dikwels die geleentheid het om mekaar te ontmoet nie, in staat stel om hier af en toe gesellig met mekaar te verkeer (CWV 1:6_65.5).

As daar na Die Oranjeklub byeenkomsprogramme gekyk word wat in die Charles Weich-Versameling gevind is, bly die klub se programsamestellings, net soos hulle doelwitte, oor die jare heen merkwaardig konstant.

---

⁹⁹ Met die koms van die Britse bewind aan Suid-Afrika word Engelse garnisoenstroepes en regimentsorkeste deel van die kultuurlewe in Suid-Afrikaanse stede. Alhoewel die meeste van hierdie orkeste blaasorkeste was, kon verskeie van hulle ook in 'n simfonie-besetting optree en het oor kennis van musiek en kulturele kwessies beskik. Lees meer oor die invloed wat hierdie troepe op die musieklewe van Suid-Afrika uitgeoefen het, asook hulle bydrae tot die musiekontwikkeling en waardering van die areas waarin hulle gestasioneer was, in A. Wegelin se *Die geskiedenis van die musieklewe in Potchefstroom: 1838-1925*.

¹⁰⁰ Op 17 November 1961 tree daar vir die eerste keer 'n Engelssprekende spreker voor die klub op, me. Joyce Newton-Thompson (voormalige burgemeester van Kaapstad) oor die 'Bydrae van die 1820 Setlaars tot ons geskiedenis' (A2552).

Waarom dokumentasie oor klubbedrywighede uit die Charles Weich-Versameling na 1967 so skielik opdroog, asook verwysings na Die Oranjeklub in sekondêre bronne ontbreek, is daaraan te wyte dat klubbedrywighede vanaf die sestigerjare begin afneem het en finaal in 1976 tot stilstand gekom het. Die rede hiervoor is dat byeenkomste met die jare heen minder relevant geword het in die kulturele strominge van daardie tyd en onder slegte bywoning gebuk gegaan het.¹⁰¹ Dít, ten spyte van die feit dat daar in 1964 die volgende konstitusionele verandering plaasvind: ‘Tydens die Maart-byeenkoms [...] [is] ’n nuwe konstitusie, om aan te pas by veranderde omstandighede, eenparig goedgekeur’ (A2552 1964).

Selfs die Kaapstadse Kultuurraad het ‘verskeie pogings aangewend om die Oranjeklub te laaf herleef.’

Die kultuurraad het belang by die saak [omdat] ons nie graag [wil] sien dat ons verenigings tot niet gaan nie. [...] Tot ons spyt het al ons pogings misluk. Ons het tot die gevolgtrekking gekom dat hoewel die Oranjeklub vroeër ’n belangrike rol gespeel het en in ’n definitiewe behoefte voorsien het, dieselfde behoefte nie meer bestaan nie omdat verskeie ander verenigings en organisasies ontstaan het (A2552 3 Desember 1973).

Die klub het dus tot en met die sewentigerjare stelselmatig permanente lede verloor wat na ander, meer gespesialiseerde organisasies, oorgeloop het. Oranjeklub geesdriftiges wat vir dekades die beplanners en organiseerders was vir byeenkomste het ook moontlik begin uitgetree, onttrek of gesterf. By die laaste genotuleerde vergadering wat op 8 April 1968 plaasgevind het (A2552), was daar slegs 14 lede en 1 belangstellendes (waarvan twee van die lede enkele weke later oorlede is). Die bestuur was ‘nie ten gunste van opbreek nie’, maar met al die ander organisasies wat in die Kaapomgewing ontspring het, het die besef ontstaan dat daar ‘geen aanduidings [was] dat met die vele vermaak en alternatiewe opvoedkundige programme wat hedendaags in die Wes-Kaap aangebied

---

¹⁰¹ Die neiging was dat die ‘informele’ byeenkomste relatief goed bygewoon was, met groter feesdagvieringe, soos Krugerdag (wat die klub groot onkoste beloop het), wat swak opkomste geniet het.

word die [verdere] bedrywighede van die Klub noemenswaardige ondersteuning [sou] geniet nie (A2552 4 Maart 1976).

In 1975 word daar deur die laaste Oranjeklub bestuur, verkies einde 1967, regshulp aangevra ten opsigte van die ontbinding van die klub. Volgens die dokument, gedateer 27 Augustus 1975, is daar sedert 1967 'geen verdere vergaderings of funksies [deur die klub] gehou nie weens 'n algemene afname in belangstelling en ondersteuning' (A2552).¹⁰² Die 1967 bestuur wou dus vasstel of dit binne hulle regsmag was om 'n vergadering te belê met die oog op die verkiesing van 'n nuwe bestuur 'en op daardie vergadering [...] 'n skriftelike voorstel tot ontbinding' in te dien (A2552:1975).

Uit 'n afskrif van Die Oranjeklub se grondwet, het die volgende klousule in verband met die klub se 'ontbinding' na vore getree:

ONTBINDING.

Die bestuur word opgedra om die fondse van die Klub in 'n trustfonds te stort. Die naam van die trustfonds sal die 'Oranjeklubfonds' wees. Die rente of gedeelte daarvan op die kapitaal sal aan verdienstelike studente toegeken word wat studeer in drama, sang of enige studierigting ter bevordering van die Afrikaanse taal en/of kultuur in ooreenstemming met die grondwet van die Oranjeklub-Kultuur-vereniging. Die trustfonds sal aan die Helpmekaarstudiefonds toevertrou word om volgens hulle uitsluitlike diskresie te administreer in ooreenstemming met hierdie besluit (A2552 26 Maart 1976).

Die bestuur het hierdie prosedure uitgevoer met die gevolg dat 'Die Oranjeklubfonds-beurs' op 26 Maart 1976 aan die 'Klub van die Helpmekaar-studiefonds' oorgedra is (A2552).

---

¹⁰² In Die Oranjeklub bestuurs-notuleboek word daar na 'n vergadering verwys wat op 18 Maart 1968 plaasvind met mnr. A. de Swardt wat as voorsitter optree (hierdie bestuur is aan die einde van 1967 verkies). Op hierdie vergadering raai De Swardt die klub aan om 'n regisseur te kry ('soos Kruik') wat kan leiding gee by die beplanning van klub-byeenkomste en -programme 'al 'n jaar voor die tyd' (A2552). Hierdie was moontlik een van die eerste (en laaste) vergaderings wat deur die 1968-bestuur gehou is.

Terugskouend is dit duidelik dat daar twee tipes klublede was wat by byeenkomste van Die Oranjeklub gevind kon word en klubdoelstellings op die hart gedra het. Eerstens was daar die Afrikaner intelligentsia: skrywers, filosowe, regsgeleerdes en politici wat dikwels self geleentheid gehad het om as sprekers voor die klub op te tree. Vir hierdie lede was die strewe om Afrikaner-identiteit en -kultuur 'n tasbare stryd met Afrikaans as wapen. Hulle het hulle dus beywer vir en deur die gesproke en geskrewe woord. Die tweede groep lede was dié wat hulle vir die kuns, en meer spesifiek musiek, beywer het. Hierdie lede was hoofsaaklik uit die laer middelklas: onderwysers, boekhouers, winkelleienaars ensovoorts wat hier hulle deel wou doen vir die bevordering van hulle kultuur en die bevrediging van hulle persoonlike musikale behoeftes. Hier kan spesifiek na Charles H. Weich verwys word: 'n kunsliefhebber maar geen gesaghebbende of hoogaangeskrewe persoonlikheid nie. Weich was 'n entoesias wat groot ideale vir die klub se musiekbedrywighede gekoester het. As daar gekyk word na die naamlyste van betrokkenes by die klub, veral dié gevind op ere-bestuursposisies, was lede soos Weich egter in die minderheid, of minder belangrik geag. Hulle behoefte vir musiekbevordering is moontlik deur die taalliefhebbers en -promotors as minderwaardig beskou, sodat 'n mens vandag die indruk kry dat musieknommers tydens byeenkomste as blote vermaak beoefen is en as 'aanvulling' tot programme moes dien.

'n Derde tipe klublid wat by byeenkomste gevind kon word was moontlik die meerderheidsgroep. Hierdie lede het byeenkomste as bloot 'n vermaaklikheid en sosiale-aangeleentheid saam met ander Afrikaners beskou. Hulle het nie noodwendig enige vooruitsigte of verryking van byeenkomste gekoester nie en kan daar aangeneem word dat hulle ook skugter was om enige bydraes tot die klub en sy bedrywighede te lewer, hetsy finansiëel, deelnemend of op lojaliteitsvlak.

Die slothoofstuk van hierdie tesis behels 'n biografiese kamee van Weich as 'n sleutelfiguur in die musikale ontwikkelings in Kaapstad aan die begin van die twintigste eeu. Sy lewe en historiese konteks bring 'n mens nader aan die gees van die tyd waarin Die Oranjeklub aktief was.

4. Biografiese nabetragting: Charles Henry Weich

In die enigste biografiese inskrywing wat oor Charles Henry Weich gevind kon word, word hy as 'n 'weldoener van Suid-Afrikaanse musiek' beskryf (Stegmann 1986:481). Uit die afwesigheid van enige ander biografiese inskrywings oor Weich se bedrywighede is dit duidelik te sien dat sy rol as kritikus en 'weldoener' enigsins dubbelsinnig was. Aan die een kant is dit moontlik om Weich terugskouend te sien as 'n amateur wat met weinig gesag gepraat en opgetree het; aan die ander kant was hy by die bevordering en ook verwesenliking van verskeie jong Suid-Afrikaanse komponiste se loopbane gemoeid deur sy betrokkenheid by Die Oranjeklub, sy posisie as musiekkritikus van *Die Burger* en sy liefde vir musiek.

Charles H. Weich word op 19 Desember 1892 in Middelburg uit 'n sendelingfamilie gebore. In 1898 verhuis die Weich-gesin na die Paarl waarna hy aan die Paarl Gimnasium skoolgaan. Hy ontvang onder andere musiekonderrig van Karl Metzler¹⁰³ en Harry Greenwood¹⁰⁴ met orrel as hoofvak.¹⁰⁵ As skoolseun aan die Paarlse Gimnasium kry hy ook 'n groep skoolmaats bymekaar om 'n klein orkes te vorm wat hy self dirigeer (sien Figuur 4.1, Stegmann *Die Burger* 1962).

---

¹⁰³ Karl Friedrich Metzler, gebore in Frankenburg Duitsland, ontvang musiekopleiding in Leipzig. Op 'n besoek aan Europa ontmoet Rocco de Villiers (van die Paarl) Metzler tydens sy jaarlikse verblyf in Engeland. De Villiers stel toe die moontlikheid aan Metzler van emigrasie na Suid-Afrika om eersgenoemde se musiekpraktyk aan te vul of selfs oor te neem. Metzler, tesame met sy vriend Hans Endler, verhuis in 1902 (eers ná De Villiers se dood) na Suid-Afrika waarna hulle onderskeie loopbane in musiekrigtings voortsit (Malan 1984e:259-60).

¹⁰⁴ Harry Greenwood studeer in Londen waarna hy na Suid-Afrika verhuis (1894) en hoof van die Musiekdepartement aan die Skool vir Blindes, Worcester, word.

¹⁰⁵ Weich tree ook tussen 1926-1931 as die NG Kerk in Kuilsrivier se orrelis op (Stegmann 1986:481).

Figuur 4.1: Charles Weich as dirigent van die Paarl Gimnasium skoolorkes, ‘Jeugorkes. Pêrel 1911-1912 Gmnasium’ (sic).

Weich word op 16 Januarie 1916 deel van De Nationale Pers Beperkt as hoof advertensie vertaler. As personeellid van die pers maak hy kennis met belangrike Suid-Afrikaanse politieke figure soos ‘dr. D.F. Malan (eerste redakteur van *Die Burger* en later Eerste Minister), adv. H.A. Fagan (assistent-redakteur, later minister en nog later regter), adv. F.W. Beyers (later minister), mnre. W.A. Hofmeyr (wat ek altyd die siel van *Die Burger* genoem het), Charlie Malan (eers sekretaris van die Nasionale Party en later minister), J.H. Conradie (later administrateur van Kaapland) [en] C.J. Langenhoven [...] om maar net ’n paar te noem’ (Scannell 1965:89-90).

Ongeveer begin 1932 word Weich as musiekkritikus van *Die Burger* aangestel. Hy spreek homself só daaroor uit:

Ek was maar huiwerig, want ek het nie kans gesien om in die spore van ons vorige musiekkritikus, mev. Luyt (toe alreeds oorlede) te wandel nie. Ek het dit egter aanvaar, en meer as dertig jaar lank was ek musiekkritikus van *Die Burger* onder die naam Emol.

Dit was egter 'n bysaak. Ek moes heeldag nog op kantoor sit om my gewone dag se werk te verrig. Saans het ek dan die verskillende konserte bygewoon en daarvoor geskryf en die volgende dag het my kritiek in *Die Burger* verskyn (Ibid.:93).

Weich se eerste musiekkritiekverslag verskyn op 25 Januarie 1932¹⁰⁶ en is getiteld 'Ons musiek- en Grammofoon bladsy'. Dit word onder die skuilnaam, 'Bourdon', geplaas.¹⁰⁷ Die stuk is geskryf met die oog op die resensie van die platemaatskappy, H.M.V., se 'jongste lys wat pas uitgekome het'. Daar word op die ou end egter meer persoonlike historiese gegewens aan die leser oorgedra as wat daar na die eintlike lys verwys word.¹⁰⁸

As daar na van sy ander musiekkritiek gekyk word, vorm hierdie persoonlike (en dikwels naïewe) mededelings deurgaans deel van sy skryfstyl. Sy berigte oor spesifieke aangeleenthede se weersomstandighede, die konsertbywoning en die gehoor se waardering is gewoonlik ook meer ondubbelsinnig en feitelik as sy verslae oor die afloop van konserte en die gehalte van die spel wat gelewer is. Die volgende geselekteerde aanhalings is uit verskeie Weich resensies geneem om iets van hierdie persoonlike styl te wys:

---

¹⁰⁶ Volgens Stegmann se artikel verskyn die eerste Weich musiekkritiekartikel eers in April 1932.

¹⁰⁷ Die meeste van Weich se musiekkritiek verskyn onder die skuilnaam Emol.

¹⁰⁸ In sy resensie vertel Weich van 'n toevallige ontmoeting met Johannes Fagan wat meer as 'n dekade terug op 'n trein na Kaapstad plaasgevind het. Op hierdie aangeleentheid het Fagan blykbaar een van sy nuutste komposisies aan Weich getoon. Weich het egter nooit die kans gehad om die werk te hoor nie, en met Fagan se dood kort daarna (terwyl hy aan die RAM studeer het, het hy selfmoord gepleeg) het Weich geglo dat hy dit ook nooit sou hoor nie. Hy was egter 'vriendelik verbaas' met die 1932 platelys wat H.M.V. uitgegee het waarop dié spesifieke werk van Fagan ingesluit is. 'Dit voel my of dit eeue gelede was, so het ek deur al die jare verlang om tog eendag daardie komposisie te hoor. Johannes Fagan is weg na 'n ander wêreld en nou, nadat ek byna alle hoop opgegee het, bring H.M.V. my daardie selfde komponis.'

Arte Viva-Trio Skitter Weer Eens

Die geweldige reën van gisteraand kon nie die dors na musiek in Kaapstad les nie. Stortreëns kon die ware musiekliefhebbers nie van die Labia-teater weghou nie. Die teater was stampvol en geen wonder nie: die Arte Viva-trio het opgetree (Weich *Die Burger* 26 Junie 1954).

Was Dit Te Warm?

Daar is dikwels oomblikke wanneer tekortkominge 'n rede moet hê en ek wil graag aanneem dat die ontsettende hitte gisteraand daartoe bygedra het dat die uitvoering van die werke nie van die hoogste gehalte was nie (Weich *Die Burger* 27 Februarie 1950).

Magtige werk¹⁰⁹

Dit is 'n magtige werk, seker die grootste in sy soort wat nog ooit deur 'n Suid-Afrikaner aangedurf is. Dit is 'n oorweldigende werk wat baie verder as net in Suid-Afrika gehoor behoort te word.

Dit is nie alleen 'n groot werk nie, maar ook 'n pragwerk, aangenaam om na luister [sic]. Ek sal dit nie waag om Hubert du Plessis 'n les in komposisie te gee nie. Ek wil hom van harte gelukwens met sy groot prestasie. Die gehoor het dit terdeë geniet en wat wil 'n komponis meer hê as dat sy kind getroetel word soos die gehoor gisteraand beslis gedoen het? [...]

Dit was 'n merkwaardige uitvoering. [...] EMOL (Weich *Die Burger* 22 September 1961)

---

¹⁰⁹ Die volgende aanhalings oor Hubert du Plessis se toonsetting van Eugène Marais se *Dans van die Reën*.

Flor Peeters se spel was openbaring
Een van die Grootste Lewende Orreliste

Sowat vyftig jaar gelede het ek as jong seun ene Denholm Walker ontmoet[.] Later het ek Denholm Walker as stadsorrelis en orrelis van die Grootse Kerk leer ken en hom baie hoor speel. Hy is later dood[.]

Ek het so verlang na sy pragtige legato-spel, na daardie wonderbaarlike crescendo's en decrescendo's sonder die ewige en hinderlike gebruik van die swelpedaal. Ek het verlang na daardie wisseling van registers wat volkome ongemerk maar net gebeur en niemand weet hoe nie; daardie wisselinge sonder 'n gevroetel of 'n gefrommel, met ergerlike pouses wat die ritmiese gang van elke werk bederf, om nie eers van die aanhoudende tremolo te praat nie. Ek het verlang en my liefde vir die orrel het gekwyn en gekwyn en feitlik gesterf. Ek het getreur maar nou is daar blydskap. Ek het gevind wat ek verloor het.

Dit alles het Flor Peeters gisteraand aan my terugbesorg. Hoef ek iets meer te sê? [...]

Hy gee vanaand 'n uitvoering op Grahamstad. Ek beny Grahamstad.

Flor Peeters is 'n genie – dis nie nodig om meer te sê nie. EMOL (*Weich Die Burger* 6 April 1955)

Rosalyn Tureck Speel Bach

'n Bekende Franse redakteur het glo eenkeer toe hy 'n jong verslaggewer in diens geneem het, aan hom gesê: “My seun, kyk, jy skryf niks anders as naamwoorde en werkwoorde nie; as jy 'n byvoeglike naamwoord nodig het, kom jy na my.”

Daar kom tye dat 'n musiekkritikus wens hy het nie nodig om byvoeglike naamwoorde te gebruik nie. Wat help dit nou om te sê Rosalyn Tureck is 'n goeie pianis; Rosalyn Tureck is 'n wonderbaarlike pianis? Sy is meer as dit. [...]

Ná 'n oorverdowende applous het sy 'n toegif gegee en daarna wou die gehoor nie ophou klap nie. As huldeblyk het die hele gehoor opgestaan en aanhoudend geklap. Toe speel sy [’n] verdere toegif [...] en daarmee het ’n wonderaand ten einde geloop.

Die hele aand het ek maar net vir myself gesê:

Siembamba,
Mama se kindjie
Siembamba,
Vou jou handjies same
En sê ame.

EMOL (Weich *Die Burger* ?)

Dit is dus duidelik dat ‘kritiek’ gewoonlik uit Weich se musiekkritiek ontbreek het en dat sy artikels meer soos dagboekinskrywings in plaas van berigte lyk. Die grootlikse gebrek aan terminologie en oorweldigende gebruik van niksseggende beskrywende woorde is deurgaans in sy artikels te bespeur. Hierdie resensies getuig dus terselfdertyd van Weich se nie-akademiese agtergrond en instelling, sowel as sy lewenservarings.

Ten spyte van die feit dat Weich eintlik ’n amateur op musiekgebied was, is hy dikwels deur verenigings en organisasies in die Kaap en -omgewing uitgenooi om lesings aan te bied. Weich het selfs praatjies oor die radio gelewer na aanleiding waarvan Stefans Grové hom grappenderwys as ‘radio-aktief’ beskryf het (Grové *Die Burger* 1972). Die volgende voorbeelde van hierdie praatjies kon in die Charles Weich-Versameling gevind word:

Datum	Onderwerp	Besonderhede/Verwysing
22 Jul. 1945	Wat is vir my die mooiste in die lewe	
9 Okt. 1947	Die waardering van die simfoniekonsert	Praatjie uitgesaai vir die SAUK ¹¹⁰
21 Apr. 1948	Nuwe Groefies – Die jongste plate op	Praatjie uitgesaai vir die

¹¹⁰ Voorbeelde van hierdie lesings kan verkry word in die CWV 6:39.

	ons rakke	SAUK
14 Jul. 1948.	Uit eie Bodem – Die musiek van Suid-Afrikaanse komponiste aangebied deur vooraanstaande soliste saam met die SAUK-orke	Praatjie uitgesaai vir die SAUK
[1951]		Lesing vir die Paarlse Platemusiek-Vereniging
16. Jul. 1956	Uit my foto-album	Lesing
[21 Jan. 1958]		Lesing vir die Seven Arts Club
14 Nov. 1958	Rolprentvertoning	Rolprentvertoning vir Die Oranjeklub
7 Jun. 1961	Musikale belewenis	Lesing
21 Des. 1961	Die vrou in die Musiek	[Praatjie uitgesaai vir die SAUK]

As musiekresensent word Weich ook na vele musiekkonserte uitgenooi wat deur verskeie en uiteenlopende kulturele organisasies in Kaapstad aangebied is.

Gedurende hierdie lang tydperk het ek [Weich] die eer gehad om baie van die wêreld se grootste kunstenaars en musici te ontmoet. Watter pragtige mense, elkeen van hulle, teenoor die menigte nagmaakte kastige langhaargoeters wat in ons land wemel en krioel.

Dit was vir my gedurende hierdie lang tydperk veral interessant om te sien hoe ons land op die gebied van die musiek gevorder het (Scannell 1965:94).¹¹¹

Behalwe vir sy betrokkenheid by *Die Burger* as resensent en by Die Oranjeklub as ‘organiseerder van spesiale konserte’, sekretaris en voorsitter, was Weich ook ’n amateur

¹¹¹ Weich brei ongelukkig nie verder oor die ‘vordering’ wat hy sien plaasvind het uit nie.

rolprentfotograaf. In 'n brief aan haar dogter, Anna Rothman (gedateer 22 November 1953), skryf M.E. Rothman die volgende oor Weich se nuwe tydverdryf.

Wie kom vanmore hier in? Charles Weich. Oud en paunchy maar nog die liewe Charles; ek was tog so bly om hom te sien. [...]

Charles het 'n nuwe stokperd, cine-kamera, en hy samel sketse van notabilities, waaronder sy TaMiem, ek en Hermien het toe in die blomtuin gewandel onderwyl ons gekiek is (Rothman 1953).¹¹²

Weich se passie vir film, en sy uiteindelijke kortfilm-reeks oor musici, neem 'n aanvang in 1948 toe 'n vriendin 'hom 'n kamera geleen [het] om saam te neem op een van sy byna jaarlikse pelgrimstogte na die Kruger-wildtuin. Op daardie tog het sy geesdrif vir fotografie vlam gevat en terug in die Kaap het hy dadelik 'n rolprentkamera en toebehore aangeskaf' (Grové *Die Burger* 1972). Hierdie versameling kortfilms handel oor Suid-Afrikaanse en besoekende musici en vorm tans deel van die Nasionale Film, Video en Klankargief (Pretoria) wat dit van die Suid-Afrikaanse Nasionale Filmraad geërf het.

Weich het so 'n integrale deel van die musieklewe in Kaapstad gevorm, dat hy as inspirasie vir die basis van twee nuwe roman-karakters gedien het.¹¹³ Die eerste roman verskyn in 1938 en is 'n werk deur Holmer Johanssen (oftewel Johan Frederik (Hans) Holleman) genaamd *Gety*. Weich, as Ou Pollok, verskyn naas 'n ander Oranjeklub bekende, Arnold van Wyk, wat as Edu van Niekerk in die roman geïdentifiseer kan word. Alhoewel Holleman (hier die eerstepersoonsverteller, Sarel) as sentrale figuur tot die roman se ontplooiing dien, word daar deur die loop van die roman na verskeie musiekbyeenkomste verwys waar beide Ou Pollok en Edu betrokke is. Die volgende beskrywings oor musiekaande en -byeenkomste by Ou Pollok se huis word uit *Gety* aangehaal.

---

¹¹² J.S. Gericke-biblioteek dokumenteversameling, MER 55.K.F. 7 (174).

¹¹³ Lees meer oor musiekgeskiedenis omvat in fiksie in S. Muller se artikel 'Musiekgeskiedenis en fiksie: Hans Holleman en Arnold van Wyk in Holmer Johanssen se roman *Gety*' (Litnet 2007).

By oubaas Pollok aan huis, gereeld elke Sondagaand, 'n ernstig-luisterende geselskap van kunstenaars en mense wat hoop om deur gereelde oefening iets dergeliks te word (Johanssen 1938:17). [...]

Musiek en gesels oor musiek. Wyn op tafel. Edu sal speel, nadat almal hom 'n tydlank gesmeek het. [...] Ou Pollok was harteliker as ooit. [...]

'n Paar magtige akkoorde op die klavier laat ons na Edu kyk. [...] Ou Pollok leun teen die wand, met 'n uitdrukking van intense genot op sy goeiïge gesig (Johanssen 1938:52-3).

Ou Pollok se gevoelens oor en 'ontdekking' van Edu, die belowende jong Suid-Afrikaanse komponis, word as volg weergegee:

“Die seun is 'n deel van my lewe. Wragtie-waar die kêrel het talent. Maar dit het ek al gesê van die begin af toe ek vir hom ontmoet het.”

Elise kyk op: “Ek het hom die eerste keer gehoor toe hy die Sondagaand voor Krismis daardie Chopin Ballade gespeel het. Toe was ons hier by jou oom Pollok. Daardie aand sal ek nooit vergeet nie” (Ibid.:20).

Oor die algemeen word Weich in Holleman se roman as 'n wyse en goedgunstige persoonlikheid gekarakteriseer. Dit is egter nie die geval in Willem van den Berg se *Reisigers na nêrens* (1946) nie. In hierdie roman word die karakter van die bejammerenswaardige George Winkler op Weich geskoei. Die verhaal open met 'n karakter genaamd Jacques wat oppad is na 'n musiekaand by Ou George se huis. Die volgende aanhalings kom uit hierdie verhaal:

[“W]ie verwag julle vanaand almal daar?” [Jacques se vrou, Elise, aan die woord.]

“Seker maar die gewone ou groepie sogenaamde musiek liefhebbers – kenners en leke [...]. Ou George gaan glo vanaand onder die moderne komponiste invlieg. Ek meen Debussy sal spesiaal aan die woord wees. Hy het 'n klompie nuwe plaatopnames in die

hande gekry – die vader alleen weet hoe, in die tyd van oorlog en skaarste” (Van der Berg 1946:1-2). [...]

Ou George Winkler se [...] figuur beweeg onvermoeid tussen die gaste deur, en elke nou en dan bly hy staan om iemand aan te moedig om nog hiervan of daarvan te neem, om ’n paar woordjies te wissel of ’n kort grappie te vertel. Hoewel hy self al die halwe honderdtal in jare bereik en oorskry het, [...] is hy een van daardie mense wat in hulle harte weier om oud te word, en is hy op sy gelukkigste in die geselskap van die jonger geslag. As boekhouer in een van die groot firmas in die stad het hy nie besonder veel opgang in sy werk gemaak nie, en van enige huislike lewe is daar vir hom [...] nie veel sprake nie. [...] Miskien as ’n poging tot vergoeding vir die doodse roetine van sy werk en sy onbevredigende huislike omstandighede, is Ou George, soos hy by almal bekend staan, een van die mense wat ’n onversadigbare sosiale neiging toon. [...] Maar deur die jare heen was daar een ding wat Ou George in sy teenspoed en lyding gekraag het: sy liefde vir die musiek. [...] Vandag nog is hy egter ’n goeie klavierspeler, besit ’n deeglike kennis van en selfs ’n groter liefde en belangstelling vir musiek en is ’n bekende figuur in die musiekwêreld.

Alhoewel die bostaande beskrywing van George Winkler nie volkome op Charles Weich se lewe geskoei is nie, is daar egter verskeie feite wat duidelik ooreenstem. Uit koerantartikels wat as huldeblyk aan Weich opgedra is met sy sewentigste en tagtigste verjaarsdae, kon die volgende feite vergelyk en geverifieer word:

- Weich het gereeld musiekaande by sy huis gehou waar daar soms van plate gebruik gemaak is vir musikale tydverdryf;¹¹⁴
- besoekende musikant-vriende het soms semi-impromptu uitvoerings gelewer;

---

¹¹⁴ Hierdie ‘plateaande’ was nie ’n ongewone verskynsel nie. Prof. Dr. Con de Villiers van Stellenbosch was self berug vir soortgelyke aande wat by sy huis gehou is. Steyn, in sy biografie van N.P. Van Wyk Louw, maak ook melding van hierdie musiekaande en die gepaardgaande vriendekring:

‘Sommige van die vriende het dikwels Sondagaande by die huis van C.H. (“Oom Charlie”) Weich gaan musiek luister. Onder die besoekers aan die musiekaande was die toekomstige komponiste Blanche Gerstman en Arnold van Wyk en skrywers soos Hettie Smit en J.F. (Hans Holleman), later beter bekend as die skrywer Holmer Johanssen. Weich, [...] “’n bietjie dik en vet, maar ’n lieue, dierbare man”, sê Truida Louw – het ’n groot aandeel gehad aan die bevordering van die musieklewe aan die Kaap. [...] (Die aande by Weich is die grondslag van Willem van der Berg se debutroman *Reisigers na nêrens.*)’ (1998:116-7).

- Weich se vriendekring word beskryf as ‘so wyd soos sy smaak en verdraagsaamheid en dit is gaandeweg vergroot, meestal as gevolg van sy nimmereindigende hunkering na geselskap. Daar was eenvoudiges, sonder ’n sweem van gevatheid of vlam van oorspronklikheid [...]. Dan was daar dosente van die universiteit, en musici en kunstenaars (vals en eg) en ook ’n aantal radiomense, want Charlie was destyds baie “radio-aktief”. Daar was manne soos A.P. Burger, Piet Meyer, Dirk Kamfer, Willem van den Berg [sic] [...] en dan was daar die Nasionale Pers-manne, redakteure of verslaggewers van *Die Burger*, of *Die Huisgenoot* of *Sarie Marais*’ [...] (Grové *Die Burger* 1972).
- Die bekende Suid-Afrikaanse komponis, Stefans Grové, het Weich persoonlik geken en selfs by hom loseer. Kort na hulle kennismaking het Grové ‘ontdek dat hy [Weich] die onbeteuelbare drang [gehad] het om interessante ervaringe en nuwe kennis met soveel mense moontlik te deel. [...] [Ek kan] ook saampraat en melding maak van die dae toe die manne saans van vroegaand af tot laat daar dik om die tafel gesit en die geselskuns geoefen het, sonder enige tydsbesef. [...] In die loop van die aand het die telefoon voortdurend gelui en aan die anderkant was dié wat wou kom kuier of maar net wou gesels. [...] Soms het die laastes vroeg geloop, dit wil sê so teen drie-uur se kant, of soms later. En so het dit elke aand toegegaan, behalwe Donderdagaande – die simfoniekonsert-aande en dan die nat reën-aande’ (Ibid. 1972).
- Daar kan nie veel oor Weich se huislike lewe gesê word nie. Met sy dood was hy geskei van sy vrou, Issie Davida Louw,¹¹⁵ toé blywend in Pretoria. Van sy seun, Adolph Frederik Weich, word daar nooit melding gemaak nie.¹¹⁶
- As opgeleide orrelis kon Weich verseker ook klavier speel en het hy ongetwyfeld ’n onversadigbare liefde vir musiek en musiekpersoonlikhede gehad. As gevolg van sy posisie as musiekresensent was hy immers ook ’n ‘bekende figuur in die musiekwêreld’ (Van der Berg 1946:2).

---

¹¹⁵ Issie Davida Louw was die suster van die skrywer I.D. du Plessis.

¹¹⁶ In Van der Berg se roman het Ou Pollok ook ’n seun, genaamd Andries. Die verhouding tussen pa en seun was gestrem en afsydig.

Van der Berg beskryf nie net hierdie huislike sosiale musiekaande nie, maar ook 'n Dingaansdag viering wat plaasvind – 'n kulturele byeenkoms wat deur Die Oranjeklub aangebied is.

Dingaansdag. Daar is nog mense, selfs in die stad, wat hierdie dag onthou, want dit is 'n openbare vakansiedag. [...] En omdat daar altyd dié te vind is wat graag in komitees wil dien en dié wat dolgraag toesprake wil hou, vind daar selfs in die stad jaarliks 'n viering plaas. Vanjaar is dit weer so. By Groote Schuur is 'n terrein ingerig en 'n program wat hoegenaamd niks nuuts of vindingryks vertoon nie, is gereël (Van der Berg 1946:75). [...]

Na die opening is daar gesamentlik gesing, dan volg 'n kort toesprake deur die voorsitter, waarin medewerkers van wyd en syd bedank word, 'n volkspele-vertoning, 'n sangnommer deur die vrouekoor, en daarna 'n voordragnommer deur 'n fris boerenooi met 'n bos welige, wilde hare maar met 'n fyn stemmetjie en 'n geaffekteerde Amsterdams-Londense Afrikaanse uitspraak (Ibid.:82).

Alhoewel Van der Berg se sarkastiese ondertoon onmiskenbaar is, is hierdie beskrywing van die viering van 'n tipiese Afrikaanse feesdag in die vroeë 1900s die enigste, en mees persoonlike, wat gevind kon word.

Ten tye van sy dood was Weich besig om sy lewensherinneringe in 'n outobiografie saam te stel (1972). In die boek getiteld *Bly U te Kenne* sou hy onderhoudend gesels het oor verskeie vriende en kennisse vanuit sy dae in die ou Paarl. Weich sterf egter op 26 Julie 1973 met die outobiografie wat heel moontlik onvoltooid gelaat is, aangesien dit nooit gepubliseer is nie. Die skrywer kon nie vasstel wat van die werk geword het nie, maar vermoed dat dit as deel van die Charles Weich boedel aan sy seun, Adolph Frederik Weich, gegee is.

Alhoewel Suid-Afrikaanse biografiese woordeboeke en –ensiklopedieë Charles Weich se onvermoeide rol as propagaat van jong Suid-Afrikaanse musiektalent misken het, het Weich 'n integrale rol gespeel in die vorming en bevordering van jong Suid-Afrikaanse musiektalent. Weich het nie net deur die reël van konserte aan hierdie musici 'n platform

geskep vir verdere blootstelling (wat ook as aanmoediging gedien het) nie, maar hy het soms deur geldelike steun of deur kennisse hierdie musici se ontwikkeling probeer bevorder.

Figuur 4.2: V.l.n.r.: Charles Weich, Blanche Gerstman (voor), Hubert du Plessis, Arnold van Wyk en Stefans Grové (agter) (c. 1950).

Die dank en waardering van hierdie musici kan ook gesien word in die goedgeunstige en liefdevolle beskrywings in die huldeblyke wat hulle oor Weich die lig laat sien het. Weich het met die meeste van hierdie musici kontak behou nadat hulle vir verdere studie oorsee vertrek het. So is daar briefwisselings in die Charles Weich-Versameling te vinde tussen Weich en Stefans Grové asook Weich en Arnold van Wyk. As 'n teken van haar waardering vir die ondersteuning wat sy van Weich ontvang het, het Blanche Gerstman drie van sy gedigte in 'n sangsiklus, getiteld *Ek ken jou skaars* (1935), getoonset.

Bronnelys

Primêre bronne:

Alle materiaal wat deel vorm van die Charles Weich-Versameling in die Dokumentasiesentrum vir Musiek (DOMUS), Musiekbiblioteek, Departement Musiek, Stellenbosch Universiteit. Die Charles Weich-Versameling is steeds slegs beskikbaar as 'n voorgesorteerde versameling en die verwysings na dokumente wat in hierdie studie gebruik word is die verwysings van die voorsorteringsslys.

Alle materiaal wat deel vorm van die Oranjeklub-versameling, versameling A2552, van die Nasionale Argief van Suid-Afrika.

Sekondêre bronne:

Basson, J.L. 1987. 'Erasmus, François Christiaan', in: C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 5. Kaapstad. pp. 261-3.

Basson, J.L. 1987. 'Jansen, Ernest George', in: C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 5. Kaapstad. pp. 402-6.

Beukes, G.J. 1977. 'Huguenet, André', in: D.W. Krüger en C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 3. Kaapstad. pp. 434-6.

Binge, L.W.B. 1969. *Ontwikkeling van die Afrikaanse toneel, 1832-1950* (nagesien deur F.C.L. Bosman). Van Schaik. Pretoria.

Bosman, F.C.L. 1951. *Hollandse en Engelse toneel in Suid-Afrika 1800 tot vandag en Die Afrikaanse drama*. Pretoria.

Botha, D. 2006. *Voetligte en applous!* Protea Boekhuis. Hatfield.

Bouwer, A. 1987. 'Rothmann, Maria Elizabeth (M.E.R.)', in: C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 5. Kaapstad. pp. 702-4.

Bouws, J. 1984. 'Lambrechts-Vos, Anna Catharina', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 3. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 156-7.

Brink, A.P. 1999. 'Cornelis Jakob Langenhoven', *Hulle het ons eeu gevorm*. Human en Rousseau. Kaapstad. pp.46-50.

- Burger, J.F. 1930. 'Kultuur, kultuurontwikkeling en kultuurvernuwing: toespraak gehou op kultuuraand in die Afrikanerkoffiehuis' in: *Die Huisgenoot* (30 Mei), pp. 13, 21.
- Cronjé, G. (red.) 1963. *Die Westerse kultuur in Suid-Afrika*. Van Schaik. Pretoria.
- Dekker, G. 1971. 'Du Toit, Jacob Daniël', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 4. Nasou. Kaapstad. pp. 137-9.
- De Kock, C.J. 1994. *Die wêreld van Con de Villiers 'n Kultuurhistoriese oorsig*. Ongepubliseerde proefskrif. Universiteit van Stellenbosch.
- Diemont, M.A. 1987. 'Van Zyl, Stephanus', in: C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 5. Kaapstad. pp. 887-8.
- Dobson, P. 1999. 'Danie Craven', *Hulle het ons eeu gevorm*. Human en Rousseau. Kaapstad. pp.60-4.
- Du Plessis, H. 1982. 'Graham, Alan', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiek-ensiklopedie*. Vol. 2. Oxford University Press. Kaapstad. p. 109.
- Du Plessis, I.D. 1975. *Aantekeninge uit Tuynstraat: herinneringe en beskouings*. Tafelberg-Uitgewers. Kaapstad.
- Du Plessis, T. 1999. 'Pieter Willem Botha', *Hulle het ons eeu gevorm*. Human en Rousseau. Kaapstad. pp. 110-5.
- Du Preez, J.J. 1977. 'Afrikaner-Koffiehuis; Kaapstadse Koffiehuis', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 1. Nasou. Kaapstad. pp. 191-2.
- Du Tiot Spies, F.J. en Lategan, F.V. 1973. 'Reitz, Francis William', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 9. Nasou. Kaapstad. pp. 277-8.
- Endler, H. 1939. 'Musiekverwaarlosing in Suid-Afrika' in: *Die Huisgenoot* (10 Februarie), p. 23.
- Fagan, H.A. 1972. 'Hertzog, James Barry Munnik', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 5. Nasou. Kaapstad. pp. 504-9.
- Fagan, Q. 1975. *Henry Allan Fagan 1889-1963*. Galvin & Sales. Kaapstad.
- Fletcher, J. 1994. *The story of South African Theatre, 1780 – 1930*. Vlaeberg Publishers. Kaapstad.

- Greenwood, H. 1982. 'Greenwood, Harry', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 2. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 129-30.
- Grobbelaar, E.P. 1973. *Die kulturele betekenis van ds. M.L. de Villiers tydens die jare van emansipasie van die Afrikaanse volk*. Ongepubliseerde proefskrif. Universiteit van Stellenbosch.
- Grobler, J. 2007. *Uitdaging en antwoord: 'n vars perspektief op die evolusie van die Afrikaners*. Grourie. Brooklyn.
- Hiemstra, V.G. 1971. 'Fagan, Henry Allan', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 4. Nasou. Kaapstad. pp. 419-20.
- Hudson, M. 1999. 'Chris Barnard', *Hulle het ons eeu gevorm*. Human en Rousseau. Kaapstad. pp. 27-31.
- Johanssen, H. 1938. *Gety*. Unie-Volkspers. Kaapstad.
- Kannemeyer, J.C. 1987. 'Du Plessis, Izak David', in: C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 5. Kaapstad. pp. 231-33.
- Kruger, D.W. 1977. 'Conradie, Johannes Hendrik', in: D.W. Krüger en C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 3. Kaapstad. p. 176.
- Lategan, L. s.d. 'n Paar klanke uit die Nasionale Toneelmuseum', in *LitNet*.
 Bekom op 17 Oktober uit die internet by
<http://www.oulitnet.co.za/naln/naln4.asp>.
- Le Roux, N. 1972. 'Hofmeyr, William Angus', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 5. Nasou. Kaapstad. pp. 558-9.
- Malan, P.J. 1935. 'Ons kultuurbeweging' in: *Die Huisgenoot* (1 November), p. 117.
- Malan, J.P. 1982a. 'Gerstman, Blanche', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 2. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 90-4.
- Malan, J.P. 1982b. 'Grové, Stefans', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 2. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 133-7.
- Malan, J.P. 1984a. 'Joubert, Aletta Margaretha (Lettie, mev. H.C. de Kock)', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiek ensiklopedie*. Vol. 3. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 58-9.

- Malan, J.P. 1984b. 'Karstel, Oliver Aubrey', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiek ensiklopedie*. Vol. 3. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 85-6.
- Malan, J.P. 1984c. 'Manca, Joseph Salvatore', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 3. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 219-21.
- Malan, J.P. 1984d. 'Mentz, Ester', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiek ensiklopedie*. Vol. 3. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 258-9.
- Malan, J.P. 1984e. 'Metzler, Karl Friedrich', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 3. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 232-3.
- Malan, J.P. 1986a. 'Rodriquez-Lopez, José', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 4. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 150-1.
- Malan, J.P. 1986b. 'Roos, Gideon Daniel', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 4. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 191-2.
- Malan, J.P. 1986c. 'Van Wyk, Arnoldus Christiaan Vlok (Arnold)', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 4. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 431-5.
- Malan, J.P. 1986d. 'Wessels, Cecilia', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 4. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 482-3.
- Muller, C.F.J. 1990. *Sonop in die Suide*. Nasionale Boekhandel. Kaapstad.
- Muller, S. en Walton, C. 2006. *A composer in Africa: Essays on the life and work of Stefans Grové*. Sun Press. Stellenbosch.
- Neame, L.E. 1972. 'Malan, Daniël François', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 7. Nasou. Kaapstad. P 130-4.
- Nienaber, G.S. 1987. 'Boshof, Stephanus Petrus Erasmus', in: C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 5. Kaapstad. pp. 68-9.
- Nienaber, P.J. 1971. 'De Waal, Jan Hendrik Hofmeyr', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 4. Nasou. Kaapstad. P 3-4.
- Nienaber, P.J. 1972. 'Pienaar, Eduard Christiaan', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 2. Nasou. Kaapstad. P 562-3.
- Olivier Burgers, M.P. 1972. 'Leipoldt, Christian Frederik Louis', in: D.J. Potgieter

- (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 6. Nasou. Kaapstad. pp. 576-9.
- Onbekende outeur. s.d. 'Vyf en Twintig Shakespeare Sonnette'. Bekom op 17 Oktober 2008 uit die internet by <http://www.gamsberg.com.na/afrikaansfiction.htm>.
- Ploeger, J. 1984. 'Onze Taal, Rederykerskamer', in: Malan, J.P. (red.), *Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 3. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 338-40.
- Potgieter, D.J. 1970. 'Botha, Marthinus Christoffel', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 2. Nasou. Kaapstad. p. 454.
- Potgieter, D.J. 1973. 'Oranjeklub', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 8. 371-3.
- Preller, J.F. 1977. 'De Villiers, Wilhelm Bruckner', in: D.W. Krüger en C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 3. Kaapstad. pp. 230-1.
- Reitz, F.W. 1978. *F.W. Reitz – Outobiografie* toegelig deur prof. J.C. Moll. Tafelberg-Uitgewers. Kaapstad.
- Scannell, F.P. 1965. *Keeromstraat 30. Gedenkbundel vir die vyftigste verjaardag van Die Burger*. Nasionale Boekhandel. Kaapstad.
- Scholtz, G.D. 1970. 'Beyers, Fredrik William', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 2. Nasou. Kaapstad. p. 303.
- Scholtz, J.J.J. 1970. 'Die Burger', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 2. Nasou. Kaapstad. pp. 593-4.
- Smit, A.P. 1977. 'De Vos, Pieter Jacobus Gerhardus', in: D.W. Krüger en C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 3. Kaapstad. pp. 232-4.
- Staude, S. 1987. 'Luyt, Jan', in: C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 5. Kaapstad. pp. 507-8.
- Stegmann, F. 1951. 'Die musiek van die Afrikaner: 'n Kort historiese oorsig van ons musiekkuns' in: *Die Stellenbosse Student* (Oktober), pp. 24-30.
- Stegmann, F. 1972. 'Baie dankie, oom Charles' in: *Die Huisgenoot* (22 Desember), pp. 54-7.
- Stegmann, F. 1986. 'Weich, Charles H. ("Oom Charlie")', in: Malan, J.P. (red.),

- Suid-Afrikaanse Musiekensiklopedie*. Vol. 4. Oxford University Press. Kaapstad. pp. 481-2.
- Steyn, J.C. 1998. *Van Wyk Louw: 'n Lewensverhaal*, Deel I en II. Tafelberg Uitgewers. Vol. I en II. Kaapstad.
- Steyn, J.C. 2002. *Penvegter: Piet Cillie van Die Burger*. Tafelberg Uitgewers. Kaapstad.
- Van Blerk, N. 1974. 'Smith, Johannes Jacobus', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 10. Nasou. Kaapstad. pp. 10-12.
- Van den Heever, C.M. 1932. *Die digter Totius: Sy betekenis vir die Afrikaanse letterkunde*. Van Schaik. Pretoria.
- Van der Berg, W. 1946. *Reisigers na Nêrens*. Nasionale pers. Kaapstad.
- Van der Merwe, C.N. 1987. 'Van der Merwe, Abraham Johannes', in: C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 5. Kaapstad. pp. 843-50.
- Van der Poel, J. 1974. 'Smuts, Jan Christiaan', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 10. Nasou. Kaapstad. pp. 15-22.
- Van der Spuy, H.H. 1970. *W.H. Bell: Enkele aspekte van sy loopbaan en sy invloed op die Suid-Afrikaanse musieklewe*. Ongepubliseerde proefskrif. Universiteit van Port Elizabeth.
- Van Heyningen, C. en Berthoud, J. 1966. *Uys Krige*. Twayne Publishers. New York.
- Van Jaarsveld, F.A. 1981. *Wie en wat is die Afrikaner?* Tafelberg Uitgewers. Kaapstad.
- Van Schoor, M.C.E. 1987. 'Van der Merwe, Nicolaas Johannes', in: C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek*. Vol. 5. Kaapstad. pp. 851-3.
- Van Wyk Louw, N.P. 1939. *Lojale verset: Kritiese gedagtes oor ons Afrikaanse kultuurstrewe en ons literêre beweging*. Nasionale Pers. Kaapstad.
- Verhage, J.H. 1972. 'Langenhoven, Cornelis Jakob', in: D.J. Potgieter (red.), *Standard Encyclopaedia of Southern Africa*. Vol. 6. Nasou. Kaapstad. pp. 539-43.

Wegelin, A. 1965. *Die geskiedenis van die musieklewe in Potchefstroom: 1838-1925*. Ongepubliseerde proefskrif. Potchefstroomse Universiteit.

Koerantartikels

Die volgende koerantartikels is nie almal self deur die skrywer gevind nie, maar was soms as knipsels of lyste beskikbaar in die versamelings wat geraadpleeg is. Waar besonderhede onvolledig was, is gepoog om ontbrekende inligting te vind. Dit was egter nie in alle gevalle moontlik nie. Die besluit om bronne met onvolledige gegewens in te sluit in hierdie lys is geneem omdat dit toekomstige navorsers tog tot hulp sal wees.

Die Burger. Oranje, J. 1915. 'Die Oranje Klub – Stigting van 'n nasionaleklub vir jong mense: geestdriftige bijeenkoms te Kaapstad'. 19 Augustus.

Die Burger. Weich, C.H. 1932. 'Ons musiek en Grammofoon bladsy'. 25 Januarie.

Die Burger. 1942. 'Verering van Helde – Rede by funksie van Oranjeklub'. 10 Oktober.

Die Burger. 1942. 'Verering van Helde – Rede by funksie van Oranjeklub'. 10 Oktober.

Die Burger. 1946. 'Die Oranjeklub Vrydagaand'. 18 Maart.

Die Burger. 1946. 'Die Oranjeklub Jeugaand'. 22 Julie.

Die Burger. Weich, C.H. 1950. 'Musiekkroniek: Was dit te warm?' 27 Februarie.

Die Burger. 1958. 'Oranjeklub hou môreaand jaarvergadering'. 13 November.

Die Burger. 1959. 'Oranjeklub vergader Donderdagaand'. 25 Februarie.

Die Burger. 1959. 'Oranjeklub vanaand'. 19 Maart.

Die Burger. 1959. 'Oranjeklub vier môre Krugerdag'. 6 Oktober.

Die Burger. Weich, C.H. 1961. 'Die Oranjeklub kan sê: "Ons het hulle grootgemaak!"'

Die Burger. Weich, C.H. 1961. 'Musiekkroniek: Triomf vir Hubert du Plessis'. 22 September.

Die Burger. 1962. 'Dr. Tommy Boydell by Oranjeklub'. 16 Mei.

Die Burger. Stegmann, F. 1962. 'Emol word sewentig: Groot diens aan ons musiek'. 19 Desember.

Die Burger. 1963. 'Ds. Landman praat vir Oranjeclub'. 18 Oktober.

Die Burger. 1966. 'Oranjeclub kry klavierduo'. 25 April.

Die Burger. Grové, S. 1972. "'Bly U te kenne" – Jare se kuier by oom Charlie'. 19 Desember.

Die Burger. 1973. 'Charles Weich oorlede'. 26 Julie.

Die Burger. 1973. 'Charles Weich as mens gehuldig'. 30 Julie.

Die Burger. De Klerk, W.A. 1974. 'Meer as net 'n koffiehuis'. 4 Augustus.

Bylae

Die volgende tabelle verskaf inligting oor Oranjeklub byeenkomste en bestuursliggame: datums, musieknommers en/of toespraak temas, name van deelnemers en alle verdere inligting wat opgespoor kon word uit primêre en sekondêre bronne. Wat eersgenoemde betref, was die vernaamste bron die Charles Weich-Versameling in DOMUS. Daar is egter geen sistematiese soektog van *Die Burger* aangepak (waarin al die klub se byeenkomste geadverteer is) om alle byeenkomste te lys nie. Hierdie bylae is nie volledig of omvattend nie, maar bevat soveel besonderhede as wat die huidige skrywer kon versamel uit verskeie oorde tydens die navorsing vir hierdie tesis. Waar inligting ontbreek (ten opsigte van datums, onderwerpe en verwysings) is oop ruimtes gelaat.

Bylaag A: Lys van ere-bestuur en voorsitters

Jaar	Ere-Presidente
	Senator Charlie Marais
Nov. 1915	Doktor D.F. Malan (eerste ere-President)
15 Okt. 1926	Professor J.J. Smit
7 Okt. 1932	C.J. Langenhoven
11 Jul. 1933	Generaal J.C. Smuts
14 Aug. 1933	Regter H.S. van Zyl
15 Aug. 1933	Advokaat F.W. Beyers
22 Apr. 1938	Generaal J.B.M. Hertzog
	Ere-Voorsitters
	Weledele Heer Jan Luyt
10 Aug. 1933	Doktor D.F. Malan
10 Aug. 1933	W.A. Hofmeyer
16 Aug. 1933	Generaal J.B.M. Hertzog
[1933]	Advokaat J.H.H. de Waal
[1933]	Regter die Edele H.S. van Zyl
[1933]	Generaal die Edel Agbare J.C. Smuts
[1933]	Hoog-Edele Oud-President F.W. Reitz
[1933]	Advokaat F.W. Beyers
	Voorsitters
1928	F.C.L. Bosman
1930	J.J. Jordaan
1931	[J.J.] Blom
1932, 1933	I.D. du Plessis
1934	J.M.H. Viljoen

1936	J.J. Potgieter
1938, 1939	C.H. Weich ¹¹⁷
1941	J.B. Bonthuys
1943	M.H. Pienaar
1950, 1953	[J.B.] Bonthuys
1955, 1956, 1958	[J.J.] Blom
1961, 1962	H.L. Greyling
1963, 1976	S.A. Marais
1964, 1965	J.A. Baard
1966, 1967, 1968	A.J.S. de Swardt

---

¹¹⁷ Weich dien ook as ‘Onder-Voorsitter en Organiseerder van spesiale konserte’ gedurende 1935, 1943 en 1964.

Bylaag B: Register van sprekers

Datum	Spreker	Onderwerp/Verwysing
	C. Louis Leipoldt	
	M.E. Rothmann	
	Totius	
	C.J. Langenhoven	(Du Plessis 1975:11)
6 Aug. 1915	W. de Villiers	Die toestand van ons volk
20 Okt. 1915	Me. Bosman en N. Fourie	Lewenswyse van President Kruger
? [Okt.] 1925	[Dr. A.L. Geyer]	Dingaansdag (<i>Die Burger</i> Des. 1925)
8 Apr. 1932	Dr. S.F.N. [Gie]	Lewenswaardes (CWV 1:7_65.3)
20 Mei 1932	Regter H.S. van Zyl	Invloed van Onderwys op die Afrikaner (CWV 1:7_65.3)
29 Aug. 1932	Prof. du Plessis	Outydse Kaapse Humor (CWV 1:7_65.3)
24 [?] 1933	Dr. J.J. Burger	'n Paar kultuurprobleme uit ons verlede (CWV 1:6_60.11)
13 Okt. 1933	Prof. dr. F.E.J. Malherbe	Heldeaand (CWV 1:11_72.1)
12 Okt. 1934	Sen. F.S. Malan	Reise na Argentinië (CWV 1:6_60.1)
10 Mei 1935	Prof. G.P. Lestrade	Bantoe-spreekwoorde (CWV 1:2_17)
20 Mrt. 1936	J. Celliers	
16 Okt. 1936	Dr. J.F. Burger	Die Ontstaan en Geskiedenis van die Klub (CWV 1:2_18)
16 Apr. [1937]	Dr. J.M.B. de Wet ¹¹⁸	(CWV 1:2_22)
28 Mei 1937	Prof. dr. Con. de Villiers	Italië (CWV 1:2_20)
18 Jun. [1937]	Dr. J. du P. Scholtz	Hoe oud is Afrikaans (CWV 1:2_24)
22 Jul. [1938]	E. Louw	(CWV 1:4_51)
7 Okt. 1938	Dr. E.C. Pienaar en S. Raal ¹¹⁹	(CWV 1:2_27)

¹¹⁸ Superintendent van die Groote Schuur-hospitaal.

¹¹⁹ Sarah Raal was die skuilnaam wat me. O.J. Snyman vir haar boek *Met die Boere in die Veld* gebruik het.

5 Mei 1939	Prof. Con de Villiers bygestaan deur prof. me. Fismer	Die ontwikkeling van Musiek deur die eeue heen (CWV 1:2_32)
10 Okt. 1939	Adv. E.G. Jansen	Heldeaand (CWV 1:9_71.1)
9 Okt. 1942	J. Muller	Heldeaand (<i>Die Burger</i> 10 Okt. 1942)
20 Apr. [1945]	Dr. P.J. de Vos	Die oorsake van Jeugmisdaad: eendstertbendes, Jive-klubs, daggarakery (CWV 1:2_23)
7 Des. 1945	A. Bini	Musiekvoorlesing met voorbeelde deur speker (CWV 6:39_ongemerkt)
29 Mrt. 1946	Dr. Erica Theron	Van die Universiteit Stellenbosch (<i>Die Burger</i> 18 Mrt. 1946)
26 Jul. 1946	Adv. A.H. Broeksma ¹²⁰	Kultuurneigings van die Misdadiger (<i>Die Burger</i> 22 Jul. 1946)
20 Sept. 1946	Mev. P. Du Tiot en mnr. Francois Retief	Die kind en die Bioskoop. Jeugaand, 'Want dis lente.' (<i>Die Burger</i> Sept. 1946)
15 Nov. [1946]	Dr. Wouter de Vos Malan ¹²¹	Waarom ek Italië liefgekry het (CWV 1:2_28)
25 Feb. 1949	Dr. P. Le Clus	Noodsaaklike veranderings in ons uitkyk op die funksies van onderwys in ons volkslewe (CWV 1:2_33)
26 Aug. 1949	Dr. W. De Vos Malan	Nuwe Ontwikkelinge op die gebied van die Onderwys (A2552)
1950	Dr. W. De Vos Malan	Die de Villiers verslag (A2552)
24 Feb. 1950	Drik Mostert	Die idee van die stedelike Afrikaner (<i>Die Burger</i> 23 Feb. 1950)
24 Nov. [1950]	T. Crous J. Theron	Wat is verkeerd met ons Skole; Waarom ek verkies om in 'n Afrikaans-

¹²⁰ Prokureur-generaal.

¹²¹ Suid-Afrikaanse Ambassadeur in Italië.

		medium skool te wees (CWV 1:2_29)
? 1956	Dr. D. Craven	
14 Nov. 1958	Mnr. C.H. Weich	Rolprentvertoning (<i>Die Burger</i> 13 Nov. 1958)
[?] Feb. 1959	Dr. A.J. van der Merwe	Korrels en kaf uit ons reis deur Amerika (<i>Die Burger</i> 25 Feb. 1959)
19 Mrt. 1959	Eerste min. P.W. Botha	Persoonlike herinneringe aan wyle dr. D.F. Malan (<i>Die Burger</i> 19 Mrt. 1959)
17 Nov. 1961	Prof. J. Bouws en mev. Joyce Newton-Thompson ¹²²	Die Franse Volksmusiek deur die eeue (A2552 Notule, 17 Nov. 1961) Bydrae van die 1820 Setlaars tot ons geskiedenis
16 Feb. 1962	Mev. prof. Hymne Weiss	Ons vlakwater-erfenis (CWV 1:7_66)
? Mei 1962	Dr. T. Boydell	South Africa's challenge (<i>Die Burger</i> 16 Mei 1962)
10 Aug. 1962	Prof. Dr. Con. de Villiers	Musiek met plate (CWV 1:7_66.1)
21 Feb. 1963	Dr. D. Craven	Ons is 'n lui nasie ¹²³
18 Okt. 1963	Ds. W.A. Landman	Die Neger in die V.S.A. (<i>Die Burger</i> 18 Okt. 1963)
15 Nov. 1963	G.A. Leyds	Persoonlike herinneringe aan President Kruger
17 Apr. 1964	Me. S. Goldblatt	Wanneer is 'n taal mondig? (Africana G. 202.KU.2.2.8)
? 1965	Pres. C.R. Swart	Met die 50-jarige bestaan van die klub (Potgieter 1973:373)

¹²² Me. Newton-Thompson is die eerste Engelssprekende wat voor die klub 'n lesing aanbied.

¹²³ Craven beweer onder andere dat '[d]ie moderne geriewe [luiheid] in die hand [werk]. [...] Die mens is gemaak vir harde werk, en wee die een wat homself spaar!' (A2552 21 Februarie 1963)

Bylaag C: Register van uitvoerende kunstenaars

Datum	Kunstenaars	Besonderhede
	Nancy de Villiers Lategan	
31 Okt. [?]	Doreen Gordon; Juliana Bekker; Maria Goosen; Neville Cohn; Lynette Stemmet; Leon le Roux en Pietie Theunissen	(CWV 1:2_Ongemerkt)
24 [?] 1933	Koorsang deur die Duitse mannekoor; me. dr. C.J. Hugo (sang); me. dr. S.H. Skaife (klavier) en me. H. Gordon (tjello)	(CWV 1:6_60.11)
12 Okt. 1934	Gerstman; Abrahamse; Bowers en Chapman	(CWV 1:6_60.1) en (CWV 1:6_60.27)
10 Mei 1935	'Max Hough en 'n geselskap uit die Paarl sal musiek verskaf'	(CWV 1:2_17)
15 Nov. 1935	Lettie Joubert; Blanche Gerstman; A.C. van Wyk; Alan Graham; Ian Condie; J.S. Manca en A.C. Myburgh	'Oorspronklike werke van Onbekende Suid Afrikaanse Komponiste. <i>Laat ons Ons Eie Juwele Waardeer.</i> ' (CWV 1:8_70) en (CWV 1:6_60.42b)
16 Okt. 1936	Ruth Rome ('kindklavierspeler'); Die Dameskoor van die Jan van Riebeeck-Hoërskool met mnr. O. Rode as dirigent	Met die viering van Die Oranjeklub se 21ste verjaarsdag (CWV 1:2_18)
13 Nov. 1936	Beryl Boyd (klavier); A.C. van Wyk (klavier); Alan Graham; Hans Holleman (viool); Reney Retief (sang); Matty Louw (sang); Guido Perold (tjello) en 'n Dameskoor	'Aand vir Jong SA Vertolkers' (CWV 1:2_19) en (CWV 1:7_61)
16 Apr.	Elsa Oettlé (sang) en John Juritz (klavier)	(CWV 1:2_22)

[1937]		
28 Mei 1937	Henriette Rossouw (klavier); Patty Walker (sang) en Jean Rogers (viool)	(CWV 1:2_20)
18 Jun. [1937]	Albina Bini (viool); Margherita Bini (tjello) en Bernice Easton (klavier)	Trio (CWV 1:2_24)
26 Nov. 1937	Blanche Gerstman en Arnold van Wyk	‘n Aand vir ons twee mees belowende jong Suid-Afrikaanse Komponiste’ met die medewerking van die Kaapstadse orkes o.l.v. W. J. Pickerill’ (CWV 1:2_30) en (CWV 1:10_71.5)
6 Sept. 1938	Arnold van Wyk (klavier); Paula Richfield (sang); me. Jean Rogers (viool); Blanche Gerstman (klavierbegeleiding); die Volsteedt-Trio (sang) en Johan Nel (voordrag)	Afskeid aan A.C. van Wyk in Garlick se teekamer. Van Wyk (pianis) tree in sy eie werke op en begelei me. Richfield. Prof. M.C. Botha en dr. N.J. van der Merwe hou kort toesprake (CWV 1:2_25)
7 Okt. 1938	Me Olive MacDonald (koordirigent); Susanne Olivier (sang) en Mattie Louw (sang)	(CWV 1:2_27)
3 Mei 1939	Estelle Scheepers (viool); Elise de Villiers (klavier); Matty Louw (sang); leerlinge van me. Wandelf (sang); Suzie van Niekerk (klavier); Doreen Kritzinger (klavier); George	‘Musieknommers deur leerlinge van die Konservatorium van Musiek, Stellenbosch’

	van der Spuy (klavier); Joan Thomas (klavier) en Anna Visser (klavier)	(CWV 1:2_32)
11 Aug. 1942	Bertha Toerien (sang) en Willem Eggink (klavier)	(CWV 1:9_71.2)
9 Okt. 1942	Stellenbosse Universiteit (mannekoor) o.l.v. dr. G.G. Cillié en Cornelia Scholtz (voordrag)	(<i>Die Burger</i> 10 Okt. 1942)
20 Apr. [1945]	Jeanette Briers (sang)	(CWV 1:2_23)
29 Mrt. 1946	Gesina v.d. Merwe (sang); Zephne Grobbelaar (voordrag) en Molly Jooste (klavier)	'Die Klavierwerke wat uitgevoer word, is gekomponeer deur die bekende Engelse Komponis Ferguson en is opgedra aan Arnold van Wyk' (<i>Die Burger</i> 18 Mrt. 1946)
26 Jul. 1946	Alice Moolman (sang); Marie Louise Cone (voordrag) en Florence Tatham (klavier)	(<i>Die Burger</i> 22 Jul. 1946)
15 Nov. [1946]	Joy van Niekerk (sang); Christo de Wet (mandolien) en Sophie Jurgens (voordrag)	(CWV 1:2_28)
25 Feb. 1949	Nella Wissema; Helga Bassel; Stefans Grové en Beryl Boyd	(CWV 1:2_33)
24 Feb. 1950	Betsy Cluver (klavier); Ilne du Plessis (sang) en Margie de Villiers (voordrag)	(<i>Die Burger</i> ? Feb. 1950)
[?] Feb. 1959	Lottie van Gass (klavier) en Engela Reeder (sang)	(<i>Die Burger</i> 25 Feb. 1959)
19 Mrt. 1959	Mev. Oudtshoorn (klavier) en Haller- gesinskoor	(<i>Die Burger</i> 19 Mrt. 1959)
7 Okt. 1959	Joan Heineman (sang) en Jacobus Botha (sang – 'Afrikaanse Eisteddfod pryswenner')	Krugerdagviering (<i>Die Burger</i> 6 Okt. 1959)

1961	R. Temmingh	(A2552)
16 Feb. 1962	Maria Wanders (sang) begelei deur Charlotte Louw; Maaïke van der Wal en Jeanne van der Heuvel (klavierduette)	(CWV 1:7_66)
[?] Mei 1962	Hedy Dekwaadsteniet (sang) en Peiter Hamman (voordrag)	(<i>Die Burger</i> 16 Mei 1962)
10 Aug. 1962	Carl-Wolfgang Wipplinger (klavier)	(CWV 1:7_66.1)
18 Okt. 1963	Andrew van Tonder (sang) en Estelle Dubois (tjello)	(<i>Die Burger</i> 18 Okt. 1963)
21 Apr. 1966	José Rodrigues-Lopez en Esmé Krause	Klavierduo (<i>Die Burger</i> 25 Apr. 1966)
26 Sept. 1966	Mary Krige van Stellenbosch; die Schwietering Kindergroep asook 'n trio bestaande uit Tessa Uys; Madeleine Kranenburg en Philip de Groot	'Kindertalent-program' (CWV 1:7_66.2)
28 Sept. 1967	Studente van die universiteite van Stellenbosch en Kaapstad	'Jaarlikse jeugaand gehou in die Suid-Afrikaanse Nasionale Kunsmuseum. Aan sommige van hulle is reeds beurse toegeken vir verdere studie in die buiteland' (CWV 1:7_66.3)
4 Des. 1967	Die Oranjeklub in samewerking met Kruik	Sang- en instrumentale uitvoering (A2552)

Bylaag D: Register van toneelbedrywighede en ander aangeleenthede

Datum	Titel/Beskrywing	Besonderhede
	‘Opvoering van Anna Lambrechts-Vos se Dingaansfees-kantate’	‘Gekombineerde Oranjeklub- en Stadsorkeste (onder leiding van) C. Weich tree by hierdie aangeleentheid op’
24 Apr. 192?	Oranjeklub opvoering van ‘Vegkop’ deur S. Richfield	Inligting verkry uit ’n bedankingsbrief aan C. Weich deur Sydney Richfield (CWV 1:7_68)
31 Okt. [?]	Jeugaand (Elektrisiteitsgebou-saal, Strandstraat)	Moontlik 1947. Sprekers: Alexander Grobbelaar (Hoërskool Jan van Riebeeck) oor ‘Die Industriële Revolusie van die Twintigste Eeu en sy Sosiale en Ekonomiese Gevolge’; Ellen Botha (Voortrekker-Hoërskool Wynberg) oor ‘Wat die Jong Geslag van die Ou Geslag Verwag’ (CWV 1:2_ongemerkt)
9 Mrt. [193?]	Afskeid van die Afrikaner-Koffiehuis ¹²⁴	Sprekers: prof. M.C. Botha, dr. A.J. Van der Merwe; prof. dr. J.F. Burger. Kunsnommers: Arnold C. van Wyk (klavier); Guido Perold (tjello); Winnifried Rushton (kontralto); Vera Pentelow (sopraan) en me. De Wet Marais (voordrag) (CWV 1:2_21)
29 Okt. 1917	Debat	Is Suid-Afrika rijp vir onafhanklikheid?
25 Apr. 1919	‘Susanna Reyniers’ (Spoorweginstituut)	‘[E]en Afrikaanse opvoering, deur lede van die Oranje Klub. [...] Orkesstukke deur die Oranje Klub Orkes onder leiding van Mnr. C. Weich’ (CWV 1:2_37)
22 Okt. 1923	Oranjeklub opvoering van ‘Lenie’ deur H.A.	Toneelspelers o.a: Queenie Fagan; Ida Theron en Tienie Louw. Toneelbestuurder: Sarah

¹²⁴ Du Preez se artikel oor die Afrikaner-Koffiehuis meld verbeteringe aan die kafee se struktuur 1966.

	Fagan	Goldblatt (Steyn 1998:44)
13 Feb. 1926	Opvoering van 'Oorskotjie' deur Anna J. Aucamp	(CWV 1:6_60.2)
17 Aug. 1928	Gesamentlike debat met die ATKV	Die toekomstige Suid-Afrikaanse nasie sal die Afrikaanse Taal as sy Taal hê; en sy kultuur sal by uitstek Diets-Afrikaans wees (A2552)
8 Okt. 1928	Oranjeklub opvoering van 'Die Heks' deur C. Louis Leipoldt	Toneelspelers o.a: Doris Mellish ; D. Miller; J.T. van der Merwe; P.J. le Roux Leonie Pienaar; Rosa Conradie en S.B. Rossouw (Botha 2006:370)
3 Mei 1929	Opvoering van 'Vrydag' (Spoorweginstituut)	'Vrydag' is 'n 'anekdote in drie bedrywe'. 'Netto-opbrengs gaan na Volkshospitaal.' Musiek verskaf deur die Glenconnor-trio (Binge 1969:189)
10 Okt. 1931	Heldinne Helledag	Op hierdie spesifieke Helledag is daar 'hulde gebring aan die Heldinne van Suid-Afrika' (CWV 1:7_65.1)
20 Okt. 1931	Opvoering van 'Dolle Hans' (Mal Hans) deur Jan Fabricius	Hierdie toneelwerk handel oor die 'kleurtema' en het al 237 opvoerings geniet toe André Huguenet en Geselskap die toneel voor Die Oranjeklub opgevoer het (CWV 1:6_60.3)
1932	'Ibsen opvoering'	Stellenbosse Universiteitsdebatsvereniging (CWV 1:7_65.3)
7 Okt. 1932	Huldeand aan C.J. Langenhoven	Toesprake: prof. M.C. Botha en F.W. Beyers. Kunsnommers: me S. Goldblatt (sang); me H. van Niekerk (voordrag); Sentrale Meisieskoor en die Jan van Riebeeck-Laerskool koor (CWV 1:3_38)
21 Apr. 1933	Opvoering van 'Die	Toneelspelers o.a: Gideon Roos; Renée du

	Ouderling' deur H.A. Fagan	Plessis; Hester van Niekerk; Herman Steytler en Charl Engelbrecht (CWV 1:11_72.2)
4 Mei 1933	Opvoering van 'Ampie'	Opvoering onder leiding van mnr. Jochem van Bruggen (CWV 1:7_67.1)
13 Okt. 1933	Heldeaand	Kunsnommers: Esther Mentz (sang) en Gideon Roos (voordrag) (CWV 1:11_72.1)
02 Des. 1933	Oranjeklub opvoering 'Hantie kom Huistoe' deur P.W.S. Schumann	Toneelspelers o.a: Anna Pohl (naamrol); Gideon Roos; Herman Steytler; C.J. Engelbrecht en Danie Grobbelaar. M.I. Murray (verhoogbestuurder) (CWV 1:6_60.20)
12 Feb. 1934	Opvoering van 'Die Verstoteling'	(CWV 1:6_60.21)
7 Okt. 1938	Opvoering van 'Die Wit Muur' deur Uys Krige	Hierdie toneelstuk is spesiaal vir die aand geskryf
10 Okt. 1939	Heldeaand	'[T]en behoefte van Die Reddingsdaadfonds' Kunsnommers: Cecilia Wessels (sang); Timothy Farrell (sang) en Estrechia Fichardt (voordrag) (CWV 1:9_71.1)
9 Okt. 1942	Heldeaand	Kunsnommers: US Mannekoor met dr. G.G. Cillie (dirigent) en Cornelia Scholtz (voordrag) (<i>Die Burger</i> 10 Okt. 1942)
24 Nov. [1950]	Jeugaand (Elektrisiteitsgebou-saal, Strandstraat)	Kunsnommers: Rita du Bois (sang); Suna Bonthuys (sang); Lorraine du Toit (klavier); Stephen Botes (sang); Albert Weber (viool) begelei deur Charlotta Louw; Joy Hansen (sang) en Pietie Theunissen (voordrag en sang) 'Gee die jeug 'n kans' (CWV 1:2_29)